

מכון מניטו

שיעוריו של הרב יהודא לאון אשכנזי (מניטו) על חנוכה :
נר מצווה למהר"ל, ומאמרי הראי"ה על חנוכה

תמלול : איתי קולין

0585421421

itaykolin@gmail.com

תודה לעידן יהוד על התיקונים

כל הזכויות על התוכן שמורות למכון מניטו (ע"ר). ניתן להשתמש בתוכן בצורה חופשית לשימוש עצמי בלבד. אין אישור לפרסם את התוכן בכל אמצעי פרסום כלשהוא, לרבות הדפסה או במרשתת (אינטרנט) ללא היתר בכתב ממכון מניטו. לבקשות אישור לצרכי פרסום נא לפנות במייל ל : manitou.fondation@gmail.com

תוכן

4	שיעור על מאמר "נר חנוכה" של הרב קוק (מתוך מאמרי הראי"ה)
5	מדוע אין מקורות בכתב על חנוכה?
9	המוות הרוחני
11	מדוע חלק חכמי ישראל ניסו לשתף פעולה עם יוון?
12	שתי תרבויות, שתי יעדים
13	היחס אל האומנות
14	סגולות השבטים השונים
15	היחס אל הפילוסופיה
16	פח קטן ואור החנוכייה
17	מלכות ישראל
21	נר מצווה למהר"ל - שיעור ראשון
22	גלות המין האנושי והניסיון לגאולה כללית
22	נמרוד - ראשית ממלכתו בבל
23	התחרות בין ישמעאל וישראל
24	אברהם העברי וקליפת ארם
24	המרידה של המלכויות נגד הבורא
26	האומות הנוצריות
26	סוד הגיור
27	הבירור בגזע אברהם
28	האח הקרוב והמסוכן
28	מדוע אומות העולם נכשלו בתפקידן המשיחי?
31	מלכות ישמעאל
36	הערב רב
37	הרוב חוזרים לדת ולא לאביהם שבשמיים
38	החסידים והמתנגדים
40	"לעקום את המקראות"
43	נר מצווה למהר"ל - שיעור שני
43	ארבעת המלכויות
44	מלכות יוון
45	מדוע המקורות לא מזכירים את סיפור חנוכה?
46	האמנסיפציה היוונית
46	הכוח הייחודי של כל מלכות ומלכות
47	הגשמת הנבואה של נח
50	מדוע יוון החליטה לחסל את הייחודיות של ישראל?

51	האם הקב"ה שוכח את החטאים של ישראל?
59	הברית הנצחית עם ישראל
60	מה קדם – "ואתם תהיו לי לעם" או "ואני אהיה לכם לאלוקים"?
61	המומחיות של יוון ויצירת שפה בינלאומית חדשה
63	נר מצווה למהר"ל – שיעור שלישי
63	ארבעת המלכויות ומלכות המשיח
68	חשיבות ההפרדה בין המוץ לתבן של תרבות יוון
69	הפיתוי לתרגום היווני
71	הבחירה השגויה בין תרבות פרס לתרבות יוון
71	הסיכוי, הסיכון, והכישלון של חכמי ישראל
72	הכישלון של חכמי ישראל בעקבות סגנון הלימוד היווני
74	הסתרת קדושת התורה ע"י חכמי ישראל והשכלותיה
75	המתיוונים בימינו
76	שכחה סלקטיבית
79	חטא העגל

שיעור על מאמר 'נר חנוכה' של הרב קוק (מתוך מאמרי הראי"ה)

ציטוט מאמרו של הרב קוק, 'נר חנוכה', מתוך ויקיפדיה:

(שבת כא, ב): "נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ - ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו"

שחרורו של רוח ישראל המיוחד בטהרתו הפנימית מעקת הרוח היוני המתהדר ביפיפותו החיצונה שתחתיה שוכנת כיעור וטומאה - השחרור שזכינו לו על ידי ההתעוררות הקדושה של תחית הרוח הלאומי על ידי גבורי קנאת הקודש החשמונאים הכהנים הקדושים, הניח את חותמו על מהלך הדורות לכל הזמנים.

ההתנגשות של רוח יון עם רוח ישראל, זהו פרוצס שאינו פוסק עד אשר יפוח היום הגדול, אשר בו יהיה נצדק קודש.

אמנם כח החיים הגדול הטמון בהאור הצנוע שבנר החנוכה, הוא מבטיח לנו את בטחונו של הנצחון שלנצח ישראל. יהמו יחמרו המים העכורים של ימי החולין הסוערים הרוצים לבלוע כל קודש, ישטפו בעזוז רעשם ממלכות ועממים אבל חוסן ישראל לעד לא ימעד.

בתוכיותה של נשמת האדם ישנה הכרה שבלא אור הקודש, בלא נצוצי הקדושה המחיים את כל, אין עמדה לא לרוח האדם ולא לחברתו, ללאומיו, ולמלכיותיו.

והיכן הוא האוצר אשר האור הזה הקדוש בעצם טהרתו גנוז, הוי אומר באותו גוי קדוש אשר מני אז עד עולם הוא הנהו נושא את הדגל של תביעת הקדושה בטהרתה בעולם.

בעתים נורמליות הננו מרגישים בקרבנו אומץ של הכרזה פומבית, ידעו כל באי עולם המתהלכים בארצות החיים כי אור עולם לנו ומאתנו קרנים להנהיר בהם ועל ידם ארץ וחוצות, ומצות נר חנוכה, הסמל הקדוש הזה, היא להניחה על פתח ביתו מבחוץ. בעת אשר הנהרה המקודשת מופיעה היא גם מבחוץ אין אנו צריכים לדאוג, כבר יודעים אנו ובטוחים אז שהפנים הוא מלא אורה "טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה".

אמנם בשעת הסכנה, בזמן שרוחות רעות מנשבות בעולם, שנאה פראית על ישראל ועל גזעו המקודש, בוז ומססמה על כל קניני קדשו, עמדת תוללים ריקי לב ומוח המחללים את גאון עוזו, אז הנהרה שמבחוץ לא תוכל להגיה את המחשכים העבים שהם שולטים שם.

אז יפנה ישראל אל ביתו ואל שולחנו, אל קניני תרבותו הפנימיים, אל טהרת רוחו ונקיון כפיו, אל תורתו תורת אמת, המיוחדת לו, ואל מצותיו, שהן ארחות חיינו לעולמים, לבנין ביתו על אדמת קדשו בכל עוז קנאת קודש, על פי תכונתו ועל פי רוחו, והנר הזה סמל נצחונו מניחו על שולחנו, להאיר על ידו את אורח חיינו והארת נשמתו.

ובנר הזה האצור אצלנו פנימה ידע נאמנה, שלא יחסר כל שהוא, מכל עשרו הרוחני ומכבודו כבוד האמת והצדק. וסוף כל סוף יבואו רחוקים ויכירו כי נחלת עולמים לתבל כולה, לנצחון הצדק והאמת להנצחת השלום והעמדת חיי האנושיות על מכונם האיתן והבטוח, נחלת גויים כולם, באחרית הימים, לא ממקום אחר תבא כי אם מבית ישראל ומשולחנו הגבוה: "תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רוייה".

ונפשות כל יצורים ימלאו צמאונם לכל נשגב וטהור, לכל אמת ואמונת אומן מההשפעה הטהורה אשר תצא מנר ישראל, אשר "בשעת הסכנה היה מניחה על שולחנו ודיו".

ומטל חרמון היורד על הררי ציון, יצוה ד' את הברכה לישראל ואדם, כאמור והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ועוד ישובו בנים כולם יחד, לשיר מקרב לב ונפש, "זה חלקי מכל עמלי, עם ישראל חי, וחייה יחיה עד בלי די", ועבור תעבור סערת הסכנה במהרה בימינו, ונשוב אל מצות נר חנוכה להשיבה על מכונה, להדליקה על פתח ביתינו מבחוץ, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, על עמו ונחלתו סלה.

מניטו: הערב נלמד מאמר של הרב, שנמצא בספר אחר: "מאמרי הראי"ה". אולי אתם מכירים את זה ואם ירצה ה' בשבוע הבא נלמד איזה קטע במהר"ל על חנוכה. אז פה יש לנו מאמר על מימרא אחת במסכת שבת שאומרת:¹

"נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ".

וזה ה...לא רק המצווה.. זה המנהג הרגיל אצל המהדרין במצוות. לא אמרתי חרדים... לתפוס את החלוקה [?] בחוץ. זה הגמרא. והגמרא אומרת:

"ובשעת הסכנה - מניחה על שלחנו, ודיו."

לפני שנגיע למאמר של הרב, אני רוצה להקדים רק בקצרה, מכיוון שהמימרא נמצאת דווקא במסכת שבת. זה שאלה קצת כללית על חנוכה, אבל כדאי לחזור עליה לפני שנתחיל בלימוד עצמו: שאנחנו יודעים שאין לנו ספרים על חנוכה. וכשהגמרא רצתה לדבר על נרות של חנוכה, היא מדברת על חנוכה, כאילו דרך אגב כשמדברת על נרות שבת. זה...

מדוע אין מקורות בכתב על חנוכה?

אני לא זוכר אם למדנו את הנושא הזה: למה אין ספרים, ואין מקורות בכתב על חנוכה? בהקשר לתנ"ך עצמו, התשובה היא פשוטה מאד: כי המאורעות של חנוכה, הם בתקופה מאוחרת מאחרי סיום התנ"ך, זה ברור כן? אתם יודעים שיש לנו ויכוח עם הנוצרים על מה שהם מגדירים... לא יודע אם יש ביטוי אקדמאי בעברית: לו קנאנו...

קהל [הרב אורי שרקי]: כתבי הקודש

מניטו: הם אומרים ככה? "כתבי הקודש"? זה הויכוח. אה.. יש לנו "תורה נביאים וכתובים", והם מוסיפים, מה שאנחנו מגדירים "ספרים החיצוניים" כן? אפרוקסי בלועזית כן? ויש להם ספר על המכבים שמה... אני חושב יש... 3 כרכים או ש...?

קהל: ארבעה

מניטו: ארבעה. ארבעה. הוסיפו...חח.. מי כתב את זה?

קהל [הרב אורי שרקי]: יש... כל ספר וספר זה משהו אחר. היה יאסון

מניטו: מה?

קהל [הרב שרקי]: היה יהודי בשם יאסון

מניטו: אה אה. נכון נכון. עכשיו אני נזכר. טוב זה בעיה בפני עצמה: למה הנוצרים היו צריכים להוסיף את הספרים החיצוניים בספר שלהם, שזה לא התנ"ך?

מכיוון שהנצרות התחילה 400 שנה, בערך, אחרי סיום הנבואה של נביאי ישראל. ומכיוון שלפי טענתם הנצרות זה המשך תקופת התנ"ך... וזה שקר, זה סילוף ההיסטוריה - בין תקופת התנ"ך לנצרות יש כל התקופה של המשנה, היהדות עצמה. והנצרות התחילה כ... נאמר: מינות של היהדות. הם מורים את העניין ככה: קודם כל התנ"ך - התקופה של נביאי ישראל, הנבואה העברית, ואח"כ - מצד אחד היהדות, ומצד השני הנצרות.

אבל לאמתו של דבר מבחינה היסטורית זה ברור: זה לא נכון, ולכן כשיסדו את הנצרות היה להם איזה צורך למלאות את החור הזה של כ"כ זמן. ולכן הוסיפו לספר שלהם את כל הספרים האלו שנקראים "ספרים החיצוניים". זה ידוע לכל, כן?

אתם זוכרים שיש משנה בתלמוד, זה נמצא במסכת חגיגה אם אני זוכר... "הקורא בספרים החיצוניים"... לא לא, זה דווקא במסכת סנהדרין. בפרק חלק². סליחה?

קהל: "ורי עקיבא אומר"...

מניטו: "ור' עקיבא אומר ואף הקורא" כן...

אבל אני רק רציתי לצטט את המימרא עצמה: "הקורא בספרים החיצוניים אין לו חלק לעולם הבא"³. אולי נתחיל בזה, ואח"כ נעבור לשאלה: למה אין לנו ספר בכתב מהמסורת שלנו על חנוכה?

כדי ל... מי יכול להסביר את זה? עונש כ"כ חמור – "מי שקורא בספרים החיצוניים אין לו חלק לעולם הבא". וחוף מזה בגמרא, אח"כ, הגמרא שואלת: "כמין" – למשל, דוגמא, והיא מביאה פסוק אחד מאותם הספרים, של "בן סירא". מי יכול להסביר את זה? תפסתם את השאלה? כן? צריך להבין מה זה "הקורא בספרים". זה לאו דווקא מי שפותח ספר כדי לראות מה יש בו, אלא...

קהל: מעמיק [?]

מניטו: לא. כתוב: "קורא". צריך לדייק במימרא

קהל: ...בכתב?

מניטו: מה?

קהל: אחרי ה... זה תורה בכתב, זה תורה בעל פה

מניטו: תורה שבכתב ותורה שבע"פ, - אז?

קהל: אז הספר הספציפי זה כאילו תורה...

מניטו: כאילו שייכים לכתובים. אבל איך... זה התשובה, אבל איך אנחנו קוראים את זה בביטוי של המשנה: "הקורא בספרים החיצוניים".

קהל: זה מתייחס כאילו למקרא?

מניטו: כאילו זה מקרא. כן. בשימוש של הלשון, כשרוצים ללמוד תורה שבכתב אומרים: "לקרוא", וללמוד תורה שבע"פ – אומרים:

קהל: "לשנות"

מניטו: יש מימרא כזאת: "מי שרגיל לקרור – קורא, מי שרגיל לשנות – שונה"⁴. מי שרגיל בלימוד תורה שבכתב אז הוא קורא במקרא, וזה לא סתם "קורא"! כדי לדעת מה יש במקרא צריך ללמוד, אבל ללמוד את המקרא זה נקרא: "קורא", כן? זה... זה מובן. אז מי שקורא את הספרים האלו כאילו הם מקרא – ברור שאין לו חלק לעולם הבא. למה? למה זה ברור?

קהל: מפני שזה לא תורה בכתב!

מניטו: סליחה?

קהל: זה לא תורה בכתב אלא... תורה בכתב

מניטו: עכשיו ההגדרה היא קצת יותר רחבה. זה לאו דווקא התורה, ה"חומש", אלא כל המקרא של התנ"ך. לימוד תורה, נביאים, כתובים. אז הם מתייחסים לספרים האלו, שאנו מגדירים אותם כספרים החיצוניים מהתנ"ך – כאילו זה מקרא! ולכן קוראים בהם. אז העונש זה, אם אפשר להגדיר את זה כעונש... זה יותר חמור מעונש: "אין להם חלק לעולם הבא". אני אמרתי מיד, זה מובן: אם רואים את זה כמקרא, ברור שאין להם... למה?

קהל [הרב אורי שרקי]: מי שחושב שהמקרא הוא גם כן לא יותר מספרים

מניטו: זהו! מי שמתייחס לאיזה ספר מן הספרים האלו, כאילו זה ספר "ירמיהו" למשל, אז זאת אומרת שאצלם, בעיניהם, ספר ירמיהו זה כמו הספר הזה, ולכן אין להם שום... ולכן כבר נכנסים בהגדרה של: "האומר אין תורה מן השמיים".

קהל: אז מה היחס עם העונש?

מניטו: מה?

קהל: מה היחס עם העונש?

מניטו: טוב, ו...לא שמעת את הסוף: ולכן שייכים כבר להגדרה ש-אלו שאין להם חלק לעולם הבא, מכיוון שהכופר... איך אומרת המשנה? "האומר: אין תורה מן השמיים". כן? טוב זה

נושא בפני עצמו, רק רציתי בהקשר לנושא שלנו לצטט את זה. אבל זה נשאר קצת קשה: מכיוון שמדובר בגויים!

קהל [הרב אורי שרקי]: גוי שאומר שהוא ישראל

מניטו: לא. קודם כל במשנה עצמה זה מדובר ביהודי. היו באותה תקופה, בהתחלה של המינות האלו, היו יהודים שאָבְדו את החוש של מה זה מקרא! וכל ספר של אמונה, או של "היסטוריה דתית" נאמר, של אותה תקופה - ראו את זה כאילו זה באותה מדרגה, אותה רמה של הכתבי הקודש פשוטו כמשמעו. חוץ מזה

קהל: האם אפשר...

מניטו: רק דקה. וחוף מזה יש בעיה עם הנוצרים כנוצרים, שמגדירים את הספר שלהם כ"גילוי אלוהי" ומכניסים בזה ספרים שלא שייכים לכתבי הקודש עצמם. אבל... זה מתחיל ביהודים עצמם כן?

טוב זה... דרך אותם ההגדרות, אנחנו רואים שאם היה לנו סנהדרין... איך אפשר להגדיר את זה... אם היינו כבר באיזושהי תקופה שהתורה תהיה החוק האמיתי של עם ישראל - יש המון יהודים שכבר יצאו מכלל חלק לעולם הבא. ולכן יש אריכות אפיים, מחכים עד שיבראו... מהפגם הזה כדי להטיל את התורה כחוק על עם ישראל. מבינים את זה? יש הרבה נושאים כאלה. אבל זה בפרט..

יש לכם הרבה הרבה יהודים - מתיוונים ממש, או משהו דומה להתייוונות, שקוראים את המקרא כאילו זה - ספרים חיצוניים. ולכן לפי המשנה היו צריכים לומר: אין להם חלק לעולם הבא, הייתכן? זה קצת יותר מדי... לפי איזה כלל?

קהל: "כל ישראל יש להם..."

מניטו: לא. לא. זה כבר מתחיל... המשנה אומרת: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"⁵ - מדברים רק על ישראל. קודם כל - מי זה "ישראל"? כן? וממשיכה: "ואלו שאין להם". זה הכלל של "תינוק שנשבה"! הם לא יודעים מה הם עושים. תפסתם את הרעיון? איך אמרת אתה בדיוק?

קהל [הרב אורי שרקי]: "אין... שוגג כמזיד..."

מניטו: זה.. זה.. זה קצת דומה. אני לא יודע אם הם שוגגים ממש. אם זה עניין של שגגה. אולי זה יותר... זה יותר חמור מזה, כן? ולפי דעתי שייך לכלל של "תינוק שנשבה". אבל לא בין הגויים, בין היהודים... מה רצית לשאול?

קהל: אפשר לקשור את הנושא הזה ל: "האומר אין תחיית המתים מן התורה?"

מניטו: אה.. זאת אומרת, יש שאלה דומה: האם מספיק לומר דבר כזה כדי לאבד את החלק לעולם הבא? איך אתה מסביר את זה? זאת אומרת - מה...

קהל: מי שאומר "אין תחיית המתים מן התורה", הוא אומר שהתורה לא מובילה לתחיית המתים

מניטו: טוב. זה תשובה...

קהל: זה דומה ל...

מניטו: לא. זה תשובה שלמדנו כבר פעם. אבל זה לא התשובה של השאלה שלך, כן? השאלה שלך אם אני הבנתי, זה על המילה: "האומר", האם מספיק לומר דבר כזה? כן?

קהל: כי מי שקורא בספרים החיצוניים האלה דומה ל-"האומר"? זאת אומרת הוא משווה את התורה לספרים האלו.

מניטו: אני רוצה לדייק בשאלה: כבר מובן, כן? שמי שקורא בספרים חיצוניים, וזה מצדיק את הסיפא של המשנה, זה דומה למי שאומר "אין תחיית המתים מן התורה". לא לא. סליחה. למי שאומר: "אין תורה מן השמיים". אין תורה מן השמיים. זה אותה משנה.. אבל.. אני לא יודע אם השאלה שלך היתה על "אין תחיית המתים מן התורה", אבל זה דומה

ל"אין תורה מן השמיים", ברור. כן?

אבל השאלה שלי היתה בתוך השאלה שלך, כבר ברישא של המשנה: מי שאומר, דבר אפילו לא הגון, לא נכון - מספיק אמירה כדי שלא יהיה לו חלק לעולם הבא? כל כך?
אז לפי דעתי צריך להבין את זה לפי לשון המשנה עצמה: "הם אמרו 3 דברים"⁶ למשל בפרקי אבות כן? "הוא היה אומר" - רק זה היה אומר בכל החיים שלו? אלא, האמירה ההיא זה יותר מאמירה. זה... כך היה מבטא את הקנה מידה של כל התורה שלו. בכל מה שהיה מלמד - סופסוף היה אומר אותו דבר. אז האומר כ- כלל, האומר כעיקרון, של כל החיים שלו - אז הוא עצמו, לפי ההסבר של הגמרא, הוא עצמו, לפי הכלל של "מידה כנגד מידה", הוא עצמו - סותר את דרך העולם.

ולכן זה עוד דוגמא שאי אפשר לדון את הדור אלא לפי נתונים של הדור. מי שבא ואומר: אה, נעשה חלוקה: אלו שיש להם חלק לעולם הבא, אלו שאין להם... רחמנא ליצלן! הרוב, הרוב, יהיה בצד ה... האחר כן? זה מסביר לנו למה אין לנו סנהדרין! מפחדים מזה. שמה נשארים בלי עם ישראל בכלל.. תפסתם את זה...

טוב. זה מובן? טוב. אז אני חוזר לשאלה היותר כללית: איך אפשר להסביר שאין לנו מקורות בכתב על חנוכה? ובקשר למה ששייך לתנ"ך כבר מובן. אבל בתורה שבע"פ? יש לנו למשל מסכת מגילה, כן? יש לנו הרבה מסכתות על הרבה נושאים חשובים. חנוכה זה חשוב מאד, כפי שנראה. כפי שתראו בלימודים על חנוכה. סופסוף זה התיקון של חטא המרגלים. אם אתם למדתם את הקשר...

ולמה אין מקור בכתב? מי יכול להסביר בקצרה? כי זה לא הנושא שלנו, אלא רק כדי להסביר כדי... כשאנחנו רוצים ללמוד משהו בגמרא על חנוכה, צריך לפתוח מסכת שבת, דרך אגב, כשמדברים על נרות שבת, אז מדברים גם כן על נרות...

יש 2 תשובות. התשובה הראשונה... כן?

קהל: שמלכות החשמונאים לא היתה מקובלת

מניטו: זהו. זה התשובה הראשונה נאמר. אבל זה בא אחרי הרבה זמן. בהתחלה קבעו, בית המדרש של החשמונאים קבע, כן? מאדם הראשון היינו מחכים את המאורע ההיסטורי שיתן את המשמעות של חנוכה בשנה⁷, כן? זה לפי ה... קצת לפי התורת הנסתר, אבל אותו יום של כ"ה בכסלו היה חנוכה מדור אדם הראשון. שמעתם אולי דבר דומה לזה. ולא היה המאורע האמיתי שנתן המשמעות ליום של "יהי אור". "יהי" בגימטריא כ"ה כן? עד שבא המאורע בתקופת המכבים. אז בהתחלה זה היה כשר למהדרין כן? רק למפרע, מה שקרה ממלכות החשמונאים, אז זה גרם שחכמי ישראל לא היו... היה להם אם אפשר לומר - רתיעה, מן הכישלון

הזה. ולכן לא מדברים הרבה על זה. אבל זה לא... זה לא מונע את החשיבות של החג כחג. אבל ההתייחסות לחשמונאים זה כבר אחר... מכיוון שסופסוף התלמוד זה התלמוד של הפרושים. ומלכות החשמונאים הגיעה לצדוקיות הכי גרועה... כן? זה תשובה ראשונה. התשובה השניה, אולי למדנו פעם דרך המהר"ל, אני לא זוכר אם למדנו את זה ככה: מי ש... מטרת היוונים, וזה כך נכתב ב"על הניסים", היתה ל... יש גרסאות שונות לפי הנוסחאות, אבל היתה ל... "שָׁפָחָם מִתּוֹרַתְךָ"⁸. להשכיח את ישראל מהתורה. זאת אומרת - לנתק את התורה כ-תורה, ועם ישראל. והיתה יותר נגד המסורת של התורה שבע"פ מהספר של התורה שבכתב.

לאו דווקא - הספר של התורה שבכתב, לקחו את זה כספר חשוב, תרגמו את זה, ושמו את זה בספרייה של כל העולם. אבל בתנאי: "אין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל". זוכרים מה שאומר המדרש. וכמעט והצליחו! עכשיו, אנחנו חיים דור של תחייה של הקשר בין עם ישראל והתנ"ך. אבל בתקופה של אחרי ההתבוללות, "האמנציפציה", כך אומרים כן?

ובעולם כולו, בעולם התרבותי כולו, מה שאנחנו קוראים "תנ"ך" זה היה שייך ליוונים. זה היה ספר שהיה קודם כל ביוונית, אח"כ בלטינית, אח"כ מתורגם בכל השפות, ויש אומרים שגם היהודים יש להם ספר כזה בעברית... כן? זאת אומרת כמעט והצליחו, ברור שלא הצליחו, אבל כמעט והצליחו.

אתם זוכרים כשתרגמו את התורה ביוונית (זה "תרגום השבעים", כך קוראים את זה), חכמי ישראל גזרו יום של אבל! מכיוון זה - כי התורה נהפכה לספר. אבל היא לא ספר. היא דבר ה'. ודבר ה' זה קודם כל דבר שבע"פ. ורק... יש צורך מסוים, שכתבנו ספר מזה. אבל עיקר התורה זה בע"פ! והיוונים הבינו את זה! הם רצו לאמץ, זה - ספר חשוב מאד אבל הוא אוניברסאלי - קודם כל נתרגם את זה ליוונית, כן? אבל עיקר התורה שהיא התורה שבע"פ של עם ישראל - הם רצו לעקור את זה.

ולכן זה ההסבר של אחד מגדולי המפרשים של המהר"ל, הרב הוטנר ז"ל. ב"פחד יצחק"י כן? ו- אם היינו כותבים ספר של חנוכה - זה היה מצדיק את הניצחון שלהם. ולכן דווקא חנוכה נשאר בע"פ. זה מובן? זה תשובה אחרת לגמרי, אולי קשורה באיזשהו מקום לתשובה הראשונה, אבל העיקר צריך להיות בע"פ.

כי הם קיבלו את הזהות של עם ישראל כאחת מהדתות של אותו ספר. אבל אחת מהדתות. השייכות, לעם ישראל כעם היהודי, כמו שאנחנו מגדירים את זה כבר מאז תקופת בית שני - הם רצו לעקור את זה. זה לא שייך ליהודים, זה שייך לתרבות היוונית, האוניברסאלית, ו'אם אתם מקבלים את זה כספר' - זה ברור, כן? 'זה כדאי, בתנאי שלא תלמדו את זה בעברית', כן... אבל כל מה שהוא שעצם תורת ישראל הם רצו להרוס את זה. הם רצו לנתק את הזיכרון של עם ישראל מהתורה, והזיכרון של התורה מעם ישראל. ולכן כדי להתגבר על זה, אז המבחן זה הזיכרון בע"פ של כל מה שקשור לחנוכה. טוב זה פחות או יותר כל ה... כל ההגדרה שלהם. זה מובן? טוב.

המוות הרוחני

אז עכשיו יש לנו עוד נושא שנתחיל מיד עם הפרק של הרב:

"שחרורו של רוח ישראל המיוחד בטהרתו הפנימית, מעקת הרוח היווני"

אז פה יש כבר רמז, על כל העניין של הטומאה שנכנסו במקדש. לא רק במקדש אלא בזהות של החברה היהודית דאז, דרך התרבות שלהם, שנקרא פה: "הרוח היווני המתהדר ביפיפותו החיצונית".

אתם זוכרים את המקור, כן? הגמרא אומרת על הפסוק: "יפת אלוקים ליפת"¹⁰ שזה רמז ליוון¹¹, יוון זה "יפיפותו של יפת". טוב, זה נושא ידוע כן? זאת אומרת - כל הסגולה של יפת, מתגלה סופסוף בעיקר בתרבות יוון. ומה שמגדיר את תרבות יוון זה החיצוניות של היופי הזה.

"שתחתיה שוכנת כיעור וטומאה"

בחיצוניות זה יפה, אבל בפנים זה טמא.

ואתם זוכרים שההגדרה של התורה על הטומאה, הגדרה בסיסית - מה זה טמא לפי התורה?

קהל: מת

מניטו: מת. זה... אבי אבות הטומאה זה מת. ואיך אפשר לקשור את אותה הגדרה לנושא שלנו? טוב, מצד אחד אנחנו יודעים, זה פשוט: התורה נקראת "תורת חיים". ולכן כל הרוח

הטמא הזה, שמתנגד ליעד של התורה, לכיוון התורה, אבל זה נשאר עוד פורמאלי, אבל זה כבר מובן, אז בא מצד המיתה. טוב, ואפשר לדרוש על זה הרבה. כשאנחנו אומרים "טימאו את השמנים"¹² הכניסו טומאה בשמן המאור, כן?

אבל אולי באופן קצת יותר פנימי: אנחנו יודעים (וזה), שוב אני מתייחס להסבר של ה"פחד יצחק" שמיוון יצא לאו דווקא, את תורת היופי, אם אפשר להגדיר את זה ככה: "אסתטיקה", כן? ופה הרב מדגיש את הצד, האספקט נאמר - החיצוני. זה החיצוניות של העולם. הם מומחים בחכמת העולם החיצוני. הטבע. אבל לאו דווקא - יצא מזה מה שאנחנו קוראים עכשיו "מדע".

ולא רק המדע. זה היסטוריה לא פשוטה.. ארוכה.. מסובכת.. אבל סופסוף השורש של.. הכיוון של התרבות הנוכחית מתחיל באופי של הנפש היווני דאז של אותה תקופה, שהיה יכול.. להיות אחר. יש באותה תקופה במקורות שלהם אפשרויות אחרות של תרבות אחרת, מהגאונות של אותו יוון מצאצאי יפת.

אבל סופסוף בחרו איזה מין... איזה כיוון? איזה כיוון? וסופסוף הגיעו להיות מומחים לזה: החיצוניות של העולם. החיצוניות של המציאות.

אז מצד אחד - שזה היופי, הצד השני - שזה המדע ש... ש... שמה יש מאחורי היופי. הטבע כטבע.

וזה לא רק המתמטיקה כלשון של כל מדע. סופסוף זה מתגלה אח"כ בהיסטוריה של התרבות האירופאית, או המערבית בכלל, אבל זה מתחיל אצל היוונים בלי שום ספק.

אלא - דווקא דרך אותה מומחיות, אז לא הצליחו לראות את הצד השני של המציאות: החיים. ולכן - הכניסו בנפש האדם את היאוש של העולם החיצוני. את ה... את הטומאה של המוות שיש בטבע כטבע. זה מובן? או צריך לחזור על זה עוד?

אתם יודעים שהפילוסופיה היוונית, בחרה בנושאים שלה - נושאים דומים של מה שאנחנו מגדירים "מחשבת ישראל": האדם, הגורל של האדם בעולם, היחס של האדם לעולם, בעיות נפש האדם. אבל השיטה שלהם סופסוף, זה אותה שיטה שמתייחסים לדומם, לחיצוני. ומאחורי הצורה של היופי החיצוני - אנחנו מוצאים את הטומאה של המוות.

כשהאדם החומרי, במומחיות שלו, (והחומרי זה בריאה של אותו בורא כן?), אבל מכניס את הסטטוס של החומר, הלוגוס של החומר, בתוך נפש האדם - הוא ממית אותו. זהו. במקום "תורת חיים" - מכניסים את הרוח, רוח הטומאה הזה שבא מהחיצוניות של הדברים ושל העולמות כולם. ויש להם מומחיות גדולה, וזה מכניס את רוח הטומאה, דהיינו רוח ה... ולכן הדת שיוצאת מהספר שלהם זה דווקא דת שהכיוון שלה זה המוות, בניגוד לתורה שהיא

"תורת חיים". תפסתם את זה?

אתם רואים שוב, כי בסגנון של הרב, ולא דווקא ברמזים מגולים, אלא בסגנון עצמו, יש המון רמזים למקורות של הנושא.

אז אני חוזר על המשפט:

"שחרורו של רוח ישראל המיוחד בטהרתו"

וטהרה – זה חיים

"הפנימית מעקת הרוח היוני המתהדר ביפיפותו החיצונה שתחתיה שוכנת כיעור

וטומאה. השחרור שזכינו לו על ידי ההתעוררות הקדושה של תחית הרוח הלאומי"

ופה מיד יש נקודה שצריך לציין ולפרש, כן? במוסר אחר.. לא. נאמר: בספר מוסר אחר היינו שומעים קצת אחרת: "התעוררות הקדושה של תחית הרוח הדתי" או "הקודש", כן? אבל פה הרב מסביר לנו שאע"פ שהמרידה של המכבים היתה בלי שום ספק מרידה לשם התורה,

זאת היתה למעשה מרידה לאומית. כל עוד שהיוונים כפו על ישראל, על ממלכת יהודה, נאמר: על ה"יהודאים" - את הממלכות של יוון, ממלכת יוון - סבלו את זה. כל עוד שהתורה היתה יכולה להישאר בטהרה. מכיוון שהיוונים רצו לנתק את הצד הלאומי של היהדות מהצד התורני שלו, אז התורה היתה בסכנה. ולכן המרידה בשם התורה היתה מרידה לאומית. זה מובן? טוב.

סופסוף אנחנו יודעים שזה הביא לכישלון, ומה הסיבה? שוב אותה סיבה: שנאת האחים. עד שזה יסתדר ב...אחרית הימים. אז נמשיך:

"של תחית הרוח הלאומי על ידי גבורי קנאת הקודש"

אתם רואים את הקשר בין הביטויים: זה תנועה לאומית של גיבורי הקודש. זה מובן? טוב זה נכתב לפני שיסדו את גוש אמונים, אבל זה דומה מאד... אז נמשיך:

"החשמונאים הכהנים הקדושים,"

ופה יש עוד כמה נושאים, אבל אולי כדאי להמשיך: שהמרידה התחילה דרך לויים, כהנים. אבל מיד היו צריכים למסור את המלכות לשבט יהודה, כן? ולא מסרו. וזה אחת מהסיבות של הכישלון. כי התורה אוסרת את זה: כהנים זה כהנים, מלכים זה מלכים. בשעת הדחק, אפשר לתת כתר מלכות לכהן, אבל זה צריך להיות רק...ארעי. היו צריכים למסור את זה ל... איך אפשר להגדיר את זה? לאיזה ממשלה חילונית, או משהו כזה, כן... זאת אומרת: לממשלה כממשלה, ולא עשו, וזה היה כישלון, וזה היה שייך לניצחון של השיטה של החשמונאים... ש... סליחה, של הצדוקים על תורת הפרושים.

אז אני חוזר: השחרור הזה -

"הניח את חותמו על מהלך הדורות לכל הזמנים"

זאת אומרת... וזה מדבר גם לזמן שלנו עכשיו - כי כל מרידה, אם אפשר לומר שוב את המילה, או כל התגברות של... לשם התורה - צריכה להיות גם כן באותו אופי - (הוא אומר: "לכל הדורות ולכל הזמנים") הקשר הזה בין תורת ישראל ועם ישראל. כי כל פעם שמנתקים את תורת ישראל מעם ישראל כ-עם - אז יש סילוף של התורה והעם נאבד. אתם יודעים את זה, כי: הצדוקים נאבדו מההיסטוריה, פָּעַם, אע"פ ש... אני רגיל לומר את זה הרבה פעמים, שהנטייה ל"צדוקיות" לא נעלמה מההיסטוריה שלנו. זה מובן? טוב.

מדוע חלק חכמי ישראל ניסו לשתף פעולה עם יוון?

"וההתנגשות של רוח יוון עם רוח ישראל,"

פה אני רוצה לפתוח עוד מימד אחר של אותו נושא: אפשר... זה אולי חלום, אבל אפשר להבין מה היה יכול להיות אם היה שלום בין יוון לישראל כבר באותה תקופה. (ויש לנו בעיות אתונה שמה, כן?) ו... זאת אומרת: פה, איזה סגולה, לתקן את העולם החיצוני. כי סופסוף אחרי המדע, יש מה שקוראים: "טכניקה" אולי, כן? יש תיקון העולם החומרי. אז איזה סגולה של צאצאי יפת לתקן את העולם החיצוני. ואם היה שלום, ברית נאמר, עם ישראל - שהסגולה שלו הוא לתקן את העולם הרוחני, וכל אחד בתחום שלו עם שלום ביניהם - זה היה כבר התחלת ימות המשיח. לא הצלחנו. כבר יש במדרש, ורש"י מביא את זה: אותו נושא, אה... סליחה מה אמרתי מקודם? כבר עם עשו ויעקב. זה כמעט אותו עניין, וטראו מה אומר רש"י על זה¹³...

קהל [הרב אורי שרקי]: זה הניסיון של הנצרות בעצמו, זאת אומרת...
מניטו: כן. הנצרות עשתה בלבול, ערבוב, כן? דווקא הכניסה הרוח הטמא של יוון בתוך הספר של התורה – ויצא מזה דת של אָל מת. זה ברור, כן? לא צריך לדבר הרבה על זה, אבל זה.. זה ברור.

ו... לא, אני ממשיך בחלום הזה: אז, מה קרה? אם היו שניהם מומחים בתחום שלהם, כן? אז עם ישראל היה נותן לעולם את רוח הקודש, ויוון היתה נותנת לעולם את המדע ואת ה... איך אומרים את זה בעברית? "Technic"??

קהל: טכנולוגיה

מניטו: טכנולוגיות. כן. אה, טכניקות. אתם רואים איך אנחנו צריכים להשתמש במילים שלהם כדי ל... להגדיר את הדברים שלהם... [סוף קלטת]

שתי תרבויות, שתי יעדים

אבל מה קרה? עם ישראל היה מסוגל לעזור ליוונים במתמטיקה, בפיזיקה, בביולוגיה ולהגיע גם לפרס נובל. אבל זה, מעיקרא זה התפקיד שלהם. אני רגיל להוסיף: כשיהודי מטפל בזה – ב"עסקים" של היוונים נאמר: החומריות של העולם, החיצוניות, המדע וכן הלאה – אע"פ שזה לא לשם תורה, שהוא לא לְמִדָּן, אבל הוא שייך לַעֲמַל שלמד – אז מוסיף – אם רוצה או לא רוצה – מוסיף איזה מימד, איזה הד של קדושה אפילו בחומר.

זאת אומרת: כשאתם קוראים את העבודות של מדענים יהודים – אע"פ שאינם יהודים [אלא] רק מלידה וזה העיקר... לרוב, כן? אין להם עוד הרבה, כן? בכל זאת יש משהו קצת דומה, אפילו במתמטיקה – מההסבר של יווני כיווני, גוי כגוי. זה מובן מה שאני אומר? כן? ו...אם היה באמת שלום – היו עוזרים להם בתחום שלהם. כי לא כל חכם יכול להיות תלמיד חכם. רק כזה.. מדען, כן?

אבל מה קרה? היוונים החליטו לעשות את ההיפך: זאת אומרת לקחת את הנושאים, את הסגולה של עם ישראל – ו"לטפל בזה" אם אפשר לומר את זה ככה. וזה נקרא דווקא: "הפילוסופיה".

ובנושא הזה יש הבדל במדע כ-מדע: המדע כ-מדע זה בריא, זה.. זה.. טהור, כן? אם הוא מדויק, נכון. מה עושה איש מדע? הוא מגלה את רצון הבורא. זה מובן? זה יכול להיות דבר שבקודש. הקודש שבחול, אבל בלאו הכי קודש מכל מקום. פילוסופיה – זה משהו אחר: זה להכניס את השיטה של המדע בנפש האדם. מבינים מה קרה פה, כן? אז – אם לא היו פילוסופים ביוון – יתכן שהיה אפשרות של איזה מצב של שלום בין שני התרבויות האלו, והיה יוצא מזה דברים גדולים.

מה קרה? דווקא הבלבול והערבוב של הנצרות. זה ממש מה שלמדנו בשיעור אחר: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו"¹⁴ כן?

אבל אני רוצה לחפש את זה מכיוון שזה מגלה, מאיר את העניין. זה ב... כן. על הפסוק:

"שָׁנִי [גיים] גוֹיִם בְּבִטְנָךְ"

אנחנו קוראים את זה ב"קרי-כתיב". כתוב: שני "גיים" בבטנך, עם שני יו"דים. זהו. אז פסוק כג בפרק כה, בפרשת תולדות:

"וַיֹּאמֶר יִקְנֶה לָהּ"

כשרבקה הלכה לדרוש את ה'.

"וַיֹּאמֶר יִקְנֶה לָהּ שְׁנֵי גִיִּים גוֹיִם בְּבִטְנָךְ"

וכתוב שני "גיים" בבטנך, אז - אל תקרי "גוים" אלא "גאים" עם אל"ף. כמו "גאים" אומר רש"י:

"אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם..."

טוב, אח"כ זה.. המשך ההסבר. זאת אומרת: היו שניהם, שניהם היו – אנטונינוס ורבי היו ידידים [!]. זוכרים את כל הסיפור שלהם? ורש"י מביא פה איזה דוגמא שזה היה אפשרי: שעשו ויעקב יהיו ממש אחים. ואחד – עוסק בכל העניינים של המדיניות העולמית, והשני – עוסק בתורה. ואם אחד אוהב את השני, ואם הם ידידים – אז זה כבר התחלה של ימות המשיח. אבל – זה נכשל. היתה אפשרות כזו.

רק דקה... אני אקח את זה רק כדוגמא לפירושו של רש"י, כדי להסביר את הפיתוי של החברה הישראלית דאז, יהודית דאז – אולי אפשר להיכנס בברית איתם כדי להצליח בזה. זה נכשל, אבל היתה אפשרות, לכל הפחות תיאורטית. זה מובן?

מה השאלה?

קהל [הרב אורי שרקי]: אבל אנטונינוס היה פילוסוף

מניטו: מה?

קהל [הרב אורי שרקי]: אבל אנטונינוס – פילוסוף היה. כלומר...

מניטו: תשמע, לא אמרתי ש-רבי היה צדוקי... חח.. פה יש בעיה, זה לא קל, זה עדין מאד, אבל לפי דעתי זה הכוונה של המדרש כמדרש: הנה, יש דוגמא שזה היה אפשרי, אולי. אבל תשמע: פילוסוף אמיתי, שהוא לא מתיימר להיות... [סוף קלטת]

היחס אל האומנות

מניטו: ... אלא המשוררים

קהל: ...מה המקום של האומנות בין העולמות האלה?

מניטו: סליחה? מה המקום של?

קהל: האומנות?

מניטו: טוב, זה שאלה... האם יש בעיה בזה או סתם...?

קהל: ...האם זה שייך...?

מניטו: כשהגמרא... אני רוצה להסביר את זה, זה נושא בפני עצמו, ואנחנו רואים שיש מחלוקת בין החכמים לפי הנטייה התרבותית שלהם בגמרא כבר בנושא הזה. אבל אין סתירה בין 2 המקורות האלו: שמצד אחד אומרים ש"יוון החשיכה את עיניהם של ישראל"¹⁵ - הכניסה את רוח הטומאה, את המוות. מצד שני יש מקור בגמרא שאומר: אין... על "יפת אלוקים ליפת – זה יוון"¹⁶, לפי דעתי זה אפשרות - אם כל אחד היה בתחום שלו, וכל אחד היה מקבל מהשני מה שהיה צריך לקבל – אז היתה אפשרות של תרבות מיוחדת לכל האנושות: מצד אחד מישראל, מהצד השני מיוון – עם דווקא האומנות...? [נשמע קטוע 43: 54].

הבעיה של האומנות - שאם היא נוטה לעולם של יוון – אז היא נוטה לרוח הטומאה, אם היא נוטה לרוח של ישראל – אז זה הוד והדר של הקדושה!

מה קרה? שוב: שישראל, ו... אתם יודעים את זה, אנחנו חיים את זה: אנחנו עם מיוחד. (מוזר, אבל לא אמרתי...). ממש עם מיוחד – פתוחים מלכתחילה, אנחנו מוכנים לכוונת ברית עם כל יושבי הארץ. אבל שוכחים שמהצד השני יש בעיה! כי היחס צריך להיות הדדי! ולכן – עם ישראל, ואני מתאר ב... בדמיוני. מה קרה באותה תקופה של החברה היהודית של

הבית השני : באותו זמן שהתרבות העולמית היתה, (תרבות יוון בעיקר, כן?) אז היו פתוחים לתת ולקבל. כאילו יש לנו עסק עם אח. אבל מהצד השני קרה משהו אחר. יש מילה בלטינית, שכחתי איך היו אומרים את זה ביוונית, לא יודע... "אִים טווייה". במובן המודרני של דוקומנט היו אומרים : [מילים לועזיות לא מובנות]. זאת אומרת.. גם אצל האיסלאם. השתתפתי לא מזמן בספר איוב¹⁷ על הנושא : אז היו הרבה יהודים פתוחי לב שאמרו : "חבל! אסלאם - זה שלום!" עד שמוסלמי אחד קם ואמר : אתם לא מבינים לא עברית ולא ערבית. "אסלאם" זה ההיפוך [45:54] של שלום, להשמיד. לאכוף שלום, זה אסלאם. מוסלמים זה לא... אז מהצד השני, מהצד היווני באה הנטייה להגמוניה או לאימפריא...[ליזם]. ורצו, שוב, לנתק את העם הזה - עם ישראל - מהסגולה שלו! זה מה שקרה. אז רק רציתי לציין, שלפי המקורות שלנו – יש החלום הזה שאולי... אפשרי. אבל הכישלון הוא קיומי, הוא לא עקרוני. ודווקא העניין של הדוגמא של הנצרות מורה...בעליל את כל הסכנה שיש ב...

סגולות השבטים השונים

טוב, אני חוזר מצד אחר לשאלה שלך : ההיסטוריה שלנו עשתה שסופסוף במשך כל התקופה של הגלות נשארו בישראל רק הכוחות והסגולות של שבט לוי, משבט לוי. ההתייחסות לתורה כ-רבנים. וכל הסגולות והכוחות של שאר השבטים – זה נאבד. ויש הרבה פרקים ב"אורות" של הרב, שזה מין התחלה של נבואה שזה עתיד להתעורר במדינת ישראל¹⁸. ולכן אנחנו יודעים איך להיות דת לפי התורה. אנחנו לא יודעים איך להיות אמן לפי התורה. אנחנו לא יודעים איך, למשל, להיות רופא לפי התורה. איך להיות משפטן לפי התורה. והקונפליקט הזה, העימות הזה בין תרבות יוון ותרבות התורה – זה המצב של החברה הישראלית! חזרנו עם הגלות, מהגלות – עם כל הבעיות של הגלות. זאת אומרת – החיסרון הזה שכל מה ששייך לתרבות הכללית – לקחנו את הכלים סופסוף מהתרבות היוונית! ולכן אתם יודעים, זה עוד סיבה למה הסיפור הזה לא נכתב – מכיוון שלא נגמר. זה אותה מלחמה שאנחנו ממשיכים בתקופה שלנו. אז ודאי שיש אומנות כשרה לפי התורה. ודאי שיש כל זאת לפי התורה, אבל כל עוד זה מעורבב, מלוכלך, מכל רוח הטמאה ההיא שבא מהחוש היווני של העולם.. כי זה עולם מת!

לא פעם אני מצטט את הדוגמא ההיא, אתם יודעים שאסור להיכנס בכנסייה, או ב.. טוב... בבתי עבודה זרה, וגם במוזיאון, כמו שאומרים. יש איזה רגש יהודי שלא סובל את זה. יש פסלים שמה, כן? אז פעם לשם מצווה, הייתי מוכרח להיכנס ולראות מה זה הסטטואר היווני. וראיתי את זה כ-שוק! כן? זה צורה של חיים מתים : עיניים בלי שום אור. ואתם מתארים לעצמכם במה מדובר. למה דיברתי על זה? מה דיברנו מקודם? מה אמרתי מקודם? **קהל:** שחזרנו מן הגלות

מניטו: טוב. אבל אני אקח את העניין מצד אחר. אבל אתם יודעים שכל מה שמגדירים כאומנות יהודית – התוכן הוא גוי, ועם איזה ציור יהודי. זה מובן? למשל החנוכיות : עד התקופה שלנו שיש כבר קצת, מעט חנוכיות ישראליות – כל החנוכיות היהודיות היו מסגנון של הגויים עם איזה טעם יהודי. זה מובן? זה לא רק החנוכיות, זה כל ה... כל ה... שלנו. ומה שרציתי לומר שזה : יש הבדל בין הפרופיל של הזהות היהודית של סוף תקופת הגלות, מה נשאר מהתורה? רק הצד של... ("הקודש" – הכל קדוש) הצד של הלוויה¹⁹, הכהונה, כן?

אני זוכר תקופה שהיינו, הייתי צעיר, בגיל שלכם (קצת פחות) וכשהיינו רוצים ללמוד יהדות, ללמוד תורה, ללמוד יהדות נאמר, אז היו אומרים לנו: "אתה רוצה להיות רב?" (טוב סופסוף – למה לא?) אבל זה הגיע ממש לאותו מצב! יהודי שרצה ללמוד קצת תורה היה צריך ללכת לבית מדרש לרבנות. זה מה שנשאר. אתם מבינים את המצב. עכשיו ברוך ה' זה משתנה קצת. אפשר גם ללכת בבית מדרש בלי ללמוד יהדות. יש...

טוב. אני חוזר לעניין. היתה שאלה פה:

קהל: כן. אמרת כאילו היתה אפשרות של ברית. אבל לא היתה... כיוון שהיתה רצון, היה רצון מצד היוונים²⁰

מניטו: היוונים

קהל: אבל בלי רצון, אפילו בלי רצון, נדמה לי שהדבר בלתי אפשרי! כיוון שאם אתה... יש ברית עם היוונים, אז התחום של היוונים זה כמו שאמרת את כל ה... הדברים שקורים עכשיו "חול", אז התחום של היהודים יהיה שוב מצומצם!

מניטו: לא לא. לא אמרתי את זה...

קהל: אבל אם יש ברית – יש תמיד סיכויים לשני הצדדים.

מניטו: נכון. אבל אני, אני שוב חוזר לתשובה. לפי הלשון של הרב – לא אמר "חול", אמר: "החיצוניות של המציאות". זה לא אותו דבר. מי שלמד מדע – ושורש השיטה של המדע זה התרבות היוונית – יודע: שהמדע לא עובר את החיצוניות של המציאות. וכשמדובר בגורל של האדם, אז... זה כל השיטות של "מדעי הרוח" כביכול, למשל גם בשיטה הישראלית, כי האוניברסיטה זה... אבל זה לא מדעי הרוח! זה מדעי החיצוניות של הרוח! ולא הרוח עצמו. זה ידוע לכל, לא צריך להסביר...

רק עם ישראל – היה לו הכוח, הסגולה של החוש הנבואי להבין את החיים. ולכן התורה נקראת "תורת חיים", זה מובן.

היחס אל הפילוסופיה

מה קרה? ואני אתן דוגמא. אתה שאלת על הפילוסוף. כשהפילוסוף לא מתיימר לדבר על עניינים של דת – אפשר לכתוב ברית. כשמתחיל להיות דתי – זה הצרה, כן? אתם מבינים? כי הפילוסופיה הפילוסופיה – זה הלוגיקה, כן? ואם מוסיף על זה איזה מין רוחניות כביכול, דתיות כביכול, פילוסופי-מדעית כביכול – אז זה התחרות מתחילה. אז השאלה היא: האם אפשר לגוי להיות בלי דת? אז יש לו בחירה! או הדת האמיתית או בלי דת.

בסופו של דבר זה נושא בפני עצמו – אני כשלעצמי, מהניסיון שלי: אני מעדיף פילוסוף בלי שום דת (ואפשר לדבר איתו אפשר לשמוע אותו) מנוצרי למשל. טוב זה שאלה בעייתית: נוצרי מביא קצת מהערכים של התנ"ך כביכול, אז אולי אפשר להתקרב [אליו] יותר מפילוסוף אתאיסט? אני לא יודע! כשאני קורא את הפילוסופים של ה"סטואה" למשל – אני קורא חכמים גדולים שלא היו קשורים לנו, לנבואת ישראל, ושלאפשר לכתוב ברית איתם.

קהל: ...

מניטו: הסטואה. [צרפתית]

כשאני קורא פילוסוף נוצרי למשל, אפילו פילוסוף יהודי מודרני, כן? זה לא אותו דבר. ורק רציתי להביא כדוגמא את אותה אפשרות. הצרה של עם ישראל שהגויים שלו אינם גויים ממש. כן? וזה הכישלון של "ברית בני נוח" כן? איפה נמצאים "בני נוח"?²¹ כן? למשל בהקשר למה שדיברנו במשנה בפרק "חלק" – יש בעיה! האם נוצרי יכול להיות בן-נוח? מסופק! הוא

"קורא בספרים חיצוניים"... הוא אוכל אבר מן החי, אפילו נוצרי!
יתכן שזה היה החלום של חכמי ישראל במפגש עם החברה היוונית. ולכן היה פיתוי להרבה הרבה רבנים! כן? מהם נכשלו, מהם האמינו, אבל אפשר להבין את האפשרות. זה מובן? טוב.

"ההתנגשות של רוח יוון עם רוח ישראל"
פה פתחתי את הנושא... ומה שאמר הרב – זה ההתנגשות. מה שרציתי להסביר זה היתה אפשרות שלא תהיה התנגשות! אלא – חברות. זה מובן? טוב.
"זהו פרוצס שאינו פוסק עד אשר יפוח היום הגדול, אשר בו יהיה נצדק קודש."
טוב, זה מובן, זה... יש לנו איזה תקווה שסופסוף נגיע לסוף המלחמה עם יוון. והניצחון הוא לא בהישג יד, כן? כל עוד שהשיטה התרבותית היוונית היא השיטה של האינטליגנציה של ההשכלה היהודית – היוונים נצחו. זה מובן.
וכל עוד שהמצב הוא כמות שהוא: מצד אחד – חכמי ישראל שעוסקים רק בצד ה-קלי קודש של הקודש, ומצד שני אנשי רוח, אם אתם רוצים – יהודים, שעוסקים בנושאים של התורה אבל לפי שיטת היוונים.
אז זה אותה מלחמה, זה אותו מתח, זה אותו עימות, וזה לא נגמר. ולכן, אני חוזר על מה שאמרתי: יתכן שזה עוד סיבה למה הסיפור הזה עוד לא נכתב. כי לא נגמר.
מגילת פורים – אפשר לכתוב. אפשר ללמוד בכתב, כן? זה כבר מקרא – "מקרא מגילה". אבל מגילת חנוכה זה לא נגמר! זה מה שרציתי לומר. אנחנו רואים איך הרב מבטא את זה.
קהל: למה אתה מתכוון: ...?
מניטו: מה?
קהל: אנחנו יודעים שעשו לא הכי...[?]
מניטו: לא. פה מדובר ביוון. צריך להבין את זה: כל התרבות הרומאית בלי דרכי החשיבה של התרבות היוונית – זה כלום, כן? זה מובן.

פח קטן ואור החנוכייה

"אמנם כח החיים הגדול הטמון בהאור הצנוע שבנר החנוכה",
ויש בזה רמז יפה מאד, מכיוון שאנחנו מדברים על צאצאי יפת: שכאילו יש לנו לא רק – לא המנורה של אהרן הכהן, אלא רק החנוכייה. הנר הקטן הזה. הבנתם את הרמז?
"האור הצנוע שבנר החנוכה הוא מבטיח לנו את בטחונו של הנצחון של נצח ישראל."
זאת אומרת, סופסוף, אנחנו צריכים להחזיר לאהרן הכהן את הנר של יהודה המכבי. ו...לפי דעתי העניין הוא ככה: כשהחליטו שדווקא המאורע של חנוכה, של המכבים, הוא המאורע ההיסטורי של "חג האורים", של כ"ה בכסלו, של "חנוכה הבית" אם אפשר לומר. אז הגמרא בין הסברים שונים אפשריים בחרה להסביר את זה ככה: כל השמנים היו טמאים, חוץ מפח קטן שהחזיק מעמד עד שהכינו עוד שמן כדי להאיר את המנורה. ויתכן מאד שאנחנו עוד בתקופה של אותם הפחים הקטנים עם כל הרמזים שיש בגמרא. זה דור של המכבים שממשיך על מהלך הדורות בכל הזמנים.
"יהמו יחמרו המים העכורים של ימי החולין הסוערים הרוצים לבלוע כל קודש, ישטפו בעזוז רעשם ממלכות ועממים אבל חוסן ישראל לעד לא ימעד. בתוכיותה של נשמת האדם ישנה הכרה שבלא אור הקודש, בלא נצוצי הקדושה המחיים את כל,"

אתם רואים אך הסגנון, כן? מדובר בצד החיים, ולכן מדובר בקודש. כשמדובר בצד המוות, ומה זה "מוות"? הטבע בנשמה. כשמכניסים את חוקי הטבע בעולם הנשמה – הוא כבר מוות! זה טומאה: מה שהיה חי – ומת. זה נקרא טמא.

מלכות ישראל

אין, בלי ה"ניצוצי הקדושה האלו"
"אין עמידה"

מניטו: "עמדה" או "עמידה"?

קהל [הרב אורי שרקי]: "עמדה".

מניטו: עמדה

"אין עמדה לא לרוח האדם ולא לחברתו, ללאומיו, ולמלכותיו."

פה בשבוע הבא נלמד קטע במהר"ל שאומר שצריך שכל האפשרויות של המלכויות יגמרו, עד שיהיה ה"טוב" נאמר, או התקופה או העידן של מלכות המשיח²². אז היה קודם כל ניסיון באופי, בצורה, בטיפוס של מלכות בבל. אח"כ - פרס, מדי. אח"כ – יוון, רומי. כל האפשרויות האלו – נכשלו. ועד הסוף – זה התור של מלכות ישראל.

וזה יבוא לפי מה שאנחנו לומדים פה, גם במקורות שלנו: יבוא מהשאיפה של האנושות כולה. עד שתגיע איזה יאוש מכל הניסיונות האלה. הניסיונות של תרבות בלי חיים. וזה נגמר. ואני חושב, כפי שאתה אמרת, תזכיר לי את השם שלך? יהודה. כן גם אתה. המכבים האלו... חח... טוב. ... שאנחנו חיים בלי שום ספק תקופה של סוף ממלכת רומי, זה סוף הנצרות, זה סוף רומא, זה ברור כן? זה התחיל כבר בערך באמצע מלחה"ע הראשונה כבר, שהיה הסוף של ה... ולכן גם התקווה המדומה של הנצרות תיפסק²³, ומהאנושות כולה תבוא השאיפה למה שאנחנו מגדירים: "מלכות המשיח". טוב, אתם צעירים, יש לכם זמן כדי לראות את זה...

"והיכן הוא האוצר אשר האור הזה הקדוש בעצם טהרתו גנוז, הוי אומר:

באותו גוי קדוש אשר מני אז עד עולם הוא הנהו נושא את הדגל של תביעת

הקדושה בטהרתה בעולם."

והרב משתמש במילה "תביעה", למה ניתנה התורה לישראל? מכיוון שהיה בישראל תביעה לתורה. זה פשוט מאד. זה מובן.

אז – סופסוף כפי שהיה רגיל לומר הרב, כל העולם כולו יודע עכשיו את התורה. יש לנו דואר. אז נמשיך.

"בעתים נורמליות הננו מרגישים בקרבנו אומץ של הכרזה פומבית, ידעו כל באי עולם המתהלכים בארצות החיים"

שוב אותו סגנון: "ארצות החיים" – זה העולמות העליונות, העליונים. והרב משתמש בזה – "ארצות החיים" – כדי להגדיר את המצב של העולם כולו: "כל באי עולם המתהלכים בארצות החיים" כי הקדושה של ארץ ישראל תהיה הקדושה של העולם כולו, ואז כבר ידעו: "כי אור עולם לנו"

"לנו" – ישראל

"ומאתנו קרנים להנהיר בהם ועל ידם ארץ וחוצות. ומצות נר חנוכה, הסמל הקדוש

הזה, היא להניחה על פתח ביתו מבחוץ."

אני חושב שזה מתחיל להיות שוב מה שבתקופות קצרות מאוד בהיסטוריה שלנו זה היה: האומץ הזה להיות - זה בסוגריים: "אור לגויים", זה מובן? והוא קושר את זה לסמל של נר חנוכה.

לאמתו של דבר כשלומדים את הכוונה של ההלכה ההיא: זה לא רק כדי שעם ישראל יראה את פרסום הנס, אלא גם הגויים שהיו בשוק. אתם זוכרים את העניין.

"בעת אשר הנהרה המקודשת מופיעה היא גם מבחוץ אין אנו צריכים לדאוג,"

זה יפה - היינו אומרים ההיפך: כשאנחנו לא דואגים - אפשר לשים את זה בחוץ. אז הרב אומר ההיפך: כשאפשר לשים את זה בחוץ - אין צריך לדאוג.

"כבר יודעים אנו ובטוחים אז שהפנים הוא מלא אורה"

תפסתם את הרעיון?

"טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה".

זה ב"אשת חיל"²⁴.

"אמנם בשעת הסכנה, בזמן שרוחות רעות מנשבות בעולם, שנאה פראית על ישראל ועל גזעו המקודש, בוז ומסטמה על כל קניני קדשו, עמדת תוללים ריקי לב ומוח המחללים את גאון עוזו, אז הנהרה שמבחוץ לא תוכל להגיה"

אה.. "להגיה"? צריך ל...

"את המחשכים העבים שהם שולטים שם. אז יפנה ישראל אל ביתו ואל שולחנו, אל קניני תרבותו הפנימיים,"

ופה הרב משתמש לא במילה "תורתו הפנימית" אלא במילה "תרבותו הפנימית". "אל קניני תרבותו הפנימיים".

שוב פה יש עוד.. אנחנו... מגיעים לנושא חשוב: היתה תרבות יהודית. יהודית שאנחנו כעת יהדות אירופאית, יהודית מזרחית, יהודית מזרחית-אירופאית וכן הלאה. זה היה תרבות יהודית עשירה מאוד אבל תרבות בצמצום. זה לא התרבות הישראלית שהרב מתכוון אליה לפי התורה עצמה. זה לא "התרבות העברית"... העולם צריך - לא את ה"פולקלור היהודי", אלא - סוג של תרבות שתהיה תרבות עברית, ולא רק הדת היהודית, דהיינו - התורה של שבט לוי! זה שייך לנו! לא להם. טוב, תפסתם את ההבדל, כן?

"אל טהרת רוחו ונקיון כפיו, אל תורתו תורת אמת,"

מדרגות

"המיוחדת לו,"

זה מה שהוא אומר! התורה המיוחדת לישראל! ו"לכל הנלווים לישראל" - אבל זה בודדים! העניין של "אור לגויים" אור בחוץ - זה לגויים, פשוטו כמשמעו! זה מובן, כן? אבל לזה - צריך תרבות עברית. אני אומר "עברית" כדי לכלול את כל הסגולות של כל השבטים. לאו דווקא האופי הפולקלורי של קהילה זו או אחרת. אע"פ שזה כבר משהו גאוני בעיני הגויים! אבל זה לא ממלא את השאיפה של הקודש בעולם, של הגויים עצמם. זה מה שרוצה הרב פה להסביר.

וזה מתחיל ממש בצדדים מצחיקים, כן? אתם רואים כמה שחקני כדורגל גויים יש בקבוצות ישראליות, אז זה מתחיל ככה. ושמעתי פעם איזה אחד מהם כבר אומר: "אני אוהב לחיות בארץ הזו", ו...הוא אמר את זה באנגלית, אבל זה לא משנה. מה מצא בארץ? אותו כושי, אמריקאי, שונא את היהודים של ניו יורק או שיקגו. הוא מגיע פה, הוא מגלה - (והוא לא

יכול להסביר, אפילו הוא מרצים באוניברסיטה לא מסוגלים להסביר) – הוא מגלה משהו! שדווקא נותן תשובה לשאיפה האנושית שלו. טוב, זה כבר מה שאמרו נביאי ישראל. זה מובן?

"ואל מצותיו, שהן ארחות חיי לעולמים, לבנין ביתו על אדמת קדשו בכל עוז קנאת קודש, על פי תכונתו ועל פי רוחו, והנר הזה סמל נצחונו מניחו על שולחנו, להאיר על ידו את אורח חיי והארת נשמתו. ובנר הזה האצור אצלנו פנימה ידע נאמנה, שלא יחסר כל שהוא, מכל עשרו הרוחני ומכבודו כבוד האמת והצדק. וסוף כל סוף יבואו רחוקים"

זהו -

"וסוף כל סוף יבואו רחוקים ויכירו כי נחלת עולמים לתבל כולה,"

פה יש איזה תמונה חזקה מאד. טוב, יש אפשרות אחת: בשעה שאין סכנה – אז חובה עלינו, זה מצווה אמרה הגמרא, חובה עלינו לשים את נר חנוכה בחוץ כדי שזה יאיר לגויים. כשיש סכנה, אז החובה היא... מתחלפת אם אפשר לומר. החובה היא: על שולחן שלך. ומרחוק יבואו לראות מה קורה בבית שלי. זה ההסבר.

"לנצחון הצדק והאמת להנצחת השלום והעמדת חיי האנושיות על מכונם האיתן והבטוח,"

שוב – "חיי האנושיות"!

"נחלת גויים כולם, באחרית הימים, לא ממקום אחר תבא כי אם מבית ישראל ומשולחנו הגבוה: 'תערוך לפני שולחן נגד צוררי'"

זה קשור יפה

"דשנת בשמן"

איזה שמן? חנוכה – ברור.

"ראשי כוסי רויה'. ונפשות כל יצורים ימלאו צמאונם לכל נשגב וטהור, לכל אמת ואמונת אומן מההשפעה הטהורה אשר תצא מנר ישראל,"

מדובר בנר חנוכה כן?

"אשר 'בשעת הסכנה היה מניחה על שולחנו ודיו'. ומטל חרמון היורד על הררי ציון, יצוה ד' את הברכה לישראל ואדם, כאמור 'והריקותי לכם ברכה עד בלי די'. ועוד ישובו בנים כולם יחד, לשיר מקרב לב ונפש, 'זה חלקי מכל עמלי, עם ישראל חי, וחיה יחיה עד בלי די', ועבור תעבור סערת הסכנה במהרה בימינו, ונשוב אל מצות נר חנוכה להשיבה על מכונה, להדליקה על פתח ביתינו מבחוץ, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, על עמו ונחלתו סלה."

ויתכן מאד שהפרק הזה נכתב הרבה זמן לפני שמדינת ישראל בחרה במנורה כסמל, כן? אבל יש אולי איזה נטיה של הנפש היהודית לחזור להרגל הסמלי שלו. ואני זוכר כשהייתי קטן בגלות, יותר [מ]בית הכנסת עצמה, החנוכייה בבית – זה היה סמל של א"י. אני זוכר את זה כאילו זה היה אתמול: בית כנסת – זה היה בית כנסת, ובבית כנסת היו מגן דוד, היו מנורות... אבל החנוכייה בבית – זה היה בית המקדש של ירושלים. יתכן שיש לכם יסודות דומות כבר. אה.. נולדתם בארץ.. זה.. מזל, כן...

נר מצווה למהר"ל - שיעור ראשון

טוב, אז אמרתי כבר שנגמור את הפרק על חנוכה, כן? אז משבוע הבא נתחיל בקטע אחר בכתבי הרב, מי שיש לו את "מאמרי הראי"ה" חלק ראשון שיביא אותו. "מאמרי הראי"ה" חלק ראשון. אז התחלנו ב... זה בנר מצווה דף יב. טוב, יש לי עוד דפים. אין מספיק דפים? טוב, תסתדרו ביניכם.

ו... התחלנו בעניין של ארבעה המלכויות, אתם זוכרים את זה? אני לא זוכר בדיוק איפה הגענו, ולא זוכר אם דיברנו על העניין של מלכות ישמעאל. דיברנו על זה? מלכות ישמעאל - טוב, אולי אני אתחיל בזה, אז רק דקה.

אז זה נמצא בדף יח. אז אם אני זוכר ראינו מקור אחד ב"מדרש רבה", ויש עוד מקור ב"ויקרא רבה" על החלוקה של כל המלכויות²⁵. אני רק רוצה להתחיל מההתחלה ותזכירו לי איפה הגענו. כל העניין של המלכויות זה מתחיל אחרי דור המבול. אם אני זוכר היטב זה בספר בראשית בפרק ט או פרק י. אז מדובר בצאצאי נוח דרך שם חם ויפת ולא כרגיל התורה מספרת דרך כמה פסוקים על נמרוד. אתם זוכרים את זה? אם יש פה ספר בראשית אפשר... אין? טוב לא צריך. אתה יכול למצוא את זה... פסוק?

קהל: ח'

מניטו: אבל אין לי ה... שכחתי את... אולי פעם...

קהל: אולי כדאי שאני אקרא את זה בקול רם? בראשית י' פסוק ח' כן?

(ח) וְכֹשֶׁךְ יָלַד אֶת נִמְרֹד הוּא הָחַל לְהִיטֵב גִּבּוֹר בְּאַרְצָא :

(ט) הוּא הָיָה גִבּוֹר צֶיֶד לִפְנֵי יְקֹנָק עַל כֵּן יֵאָמֵר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צֶיֶד לִפְנֵי ה' :

מניטו: ויש עוד פסוק: "וראשית ממלכתו..."

קהל: (י) וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּבָל

מניטו: בבל. זה זה מה ש...

קהל: וְאַרְצָא...

מניטו: "וארץ" זה משהו אחר. אז ראשית המלכויות זה בְּבָל, והראש של הראשית הזה, אם אפשר לומר, זה נמרוד. ולפי המדרש נמרוד הוא היה הרוזן הראשון שהשליך את אברהם לאור כשדים בכבשן, כן? זוכרים את המדרש הזה²⁶. אז פה יש דבר חשוב ומעניין שאני רוצה להתחיל בו: מיד אחרי המבול - מה קורה? זה דור הפלגה. אחרי הכישלון של בבל, דור הפלגה זה כבר הפיצול, הפיצול של מין האנושות שהיתה אחת, לפי הפסוק הראשון של פרק יא:

וַתְּהִי כָל הָאָרֶץ שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים

זה נושא בפני עצמו אבל זה נושא חשוב מאד מכיוון שההגדרה של האדם זה: "חי המדבר"²⁷ ואנחנו רואים את זה כבר בפסוק שביעי של פרק ב:

וַיְהִי הָאָדָם לִנְפֶשׁ חַיָּה

תראו איך אונקלוס מתרגם: "ורוח ממללא", ותראו את הפירוש של רש"י שמה שמאפיין את האדם זה רוח הדיבור, כוח הדיבור, זה נושא בפני עצמו²⁸. אז כשהתורה אומרת: "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים" - זה סימן, זה רמז, זה יותר מ... אצלנו זה נאמר, זה

רמז, אבל לפי המקרא זה יותר מרמז - זה ההוכחה שכל המין האנושי היה אחד. וההסבר הוא פשוט מאד: אם ההגדרה של האדם זה להיות "חי המדבר", כשהתורה אומרת שכל הארץ היתה מדברת "שפה אחת" - זה הסימן, זה ההוכחה שהיתה איחוד (עם אל"ף) בכל העולם, בכל המין האנושות. זה מובן? זה מה שאנחנו קוראים בתרבות המודרנית - "האיחוד של האוניברסאליות" אם אפשר לומר את זה²⁹

טוב, אז מכאן יש הרבה כללים שאפשר ללמוד, אבל רק... זאת אומרת: מאז דור הפלגה, אחרי פילוג המין האנושי שהיה אחד (אח"כ אולי אני אחזור קצת על הפסוק עצמו כדי להסביר את פשט הפסוק) אבל מכל מקום הכלל הבסיסי הוא חשוב מאד: כשהתורה אומרת שכל העולם היה מדבר בשפה אחת - זה, אני מדייק: גם רמז, סימן, והוכחה שפעם היה בעולם מה שאנחנו קוראים מבחינה אידאלית: "אוניברסאליות". אבל זה נאבד. וזה נשאר רק בתור רושם, בתור... מי שמכיר את המושג "רשימו" בקבלה זה ממש אותו עניין - איזה מין רשימו, אחדות העולם, שנשאר כחלום. החלום של האוניברסאליות.

ולכן, וזה כל תרבות תרבות - החלום הזה מתעורר שוב. מה קרה כתוצאה מהפילוג של המין האנושי? אנחנו נמצאים [ב]המושג: "הגויים", "לְשֹׁנֹתָם בְּאֶרְצָתָם בְּגוֹיֵיהֶם"³⁰. מה זה "הגויים"? זה התוצאה של הפילוג של המין האנושי.

גלות המין האנושי והניסיון לגאולה כללית

ופה יש כלל חשוב - זה גם נושא בפני עצמו. יש אשליה בעולם היהודי, בעולם ההשכלה של היהודים שהמצב של גלות, של "דיאספורה" בלועזית - זה שייך לעם ישראל. אבל זה טעות. זה, המצב של הגלות - זה המצב הטבעי של אומות העולם, שהם "הגויים", שהם התוצאה של הפילוג של האיחוד של כל המין האנושי מאז בבל. זה מובן?

וזה הטעות של המשכילים היהודים שחושבים ש... (שוב אני מגדיר באותה הגדרה) שהמצב הטבעי של היהודי זה להיות ב"דיאספורה", בפילוג, בפלגה, כן? אבל לפי התורה, אתם רואים, זה פשוט מאד - זה ההיפך: זה המצב הטבעי של הגויים. להיות ה"דיאספורה" של בני נוח. זה מובן? ופה מתחילה התחרות בין המלכויות ובין ישראל שמתחיל מגזע אברהם. (ואח"כ אני אחזור על זה) זה התחרות בין "המלכויות" פשוטם כמשמעם (אין להם לא פשט ולא משמעות אבל...) ומלכות המשיח שמתחיל להתעורר מאברהם אבינו.

ופה יש 2 אסטרטגיות שונות לגמרי של ההשגחה כדי להחזיר את האיחוד של העולם: האסטרטגיה הראשונה זה האסטרטגיה דרך הגויים, דרך כישלון מתמיד. אין... יש כמין פטאליות נאמר, איזה מין גורל שאי אפשר לצאת ממנו, זה כישלון אחרי כישלון. כל מלכות מביא, מגיעה למשבר, להרץ³¹, להרג, ואחר כך באה מלכות אחרת. אתם מבינים? זה הקו הראשון של המלכויות. הפסוק שלנו אומר בדיוק:

נמרוד - ראשית ממלכתו בבל

וזה מתחיל בנמרוד ופָּפֶל. אחרי בבל זה מדי-פרס, יוון, רומי ורק אח"כ, בשלב החמישי - זה מלכות המשיח שמתעורר. אבל מאז התחלת ההיסטוריה של המלכויות כבר מופיע את ה...זרע של המשיח עם אברהם אבינו. תפסתם את זה? ולכן כל ההיסטוריה, עד סוף הגלגולים של המלכויות, זה תחרות בין המלכויות ועם ישראל שהוא ה... נאמר, לפי מה שנלמד עם המהר"ל - "הרחם" של המשיח זה "כנסת ישראל"³². ולכן מיד מתחילות, מתחילים נאמר,

שני קווים - לא רק מקבילים, אלא - "וְלֹאִם מְלָאִם יִאֲמָץ"³³ כמו שנאמר בין עשו ליעקב. אי אפשר שאחד יהיה מנצח וגם השני. זה או זה או זה. זה 2 אפשרויות והאפשרות הראשונה זה מה שנקרא המלכויות, ונראה מיד למה יש כשלון מתמיד - איזה מין גורל שאי אפשר לצאת מזה, ורק בסוף התהליך של המלכויות - ולפי מה שאני למדתי - רק המהר"ל הצליח להסביר את הנושא הזה באופן ברור: שיש איזה מין הכרח לעבור את 4 השלבים האלו: הצד של מלכות בבל הקדומה, אח"כ מלכות מדי, אח"כ יוון, אח"כ רומי - זוכרים את כל זה כן? למדנו את זה כבר? שיש איזה מין הכרח של כל הכוחות של זהות האדם, התגלו, והתפשטו: כוח הטבעי, הנפש - (זוכרים את זה?) זה בבל, אח"כ הכוח הרגשי - זה מדי, אח"כ הכוח השכלי - זה יוון, ואח"כ באה המלכות הרביעית, רומי - שכולל את כל הכוחות האלו, ושמתחלה לישראל ולוקח ממנו את השם של ישראל - זה עשו ויעקב. זוכרים את זה כן? זה מובן? טוב. אני לא רוצה להיכנס לפרטים, רק אני רוצה להסביר איך זה התחיל ואיך זה יהיה הסוף. וכשהמהר"ל היה מסביר את כל העניין הזה הוא שואל שאלה חשובה מאד. אח"כ אני אחזור על התהליך של המלכויות, עד שאנחנו מגיעים לעם ישראל בפרט.

התחרות בין ישמעאל וישראל

הוא שואל את זה ככה, זה בדף יח:

יש בני אדם שואלים, והיכן רמז מלכות ישמעאל, שהיא מלכות רבתא ותקיפא. ותשובת שאלה זאת מה שלא זכר מלכות ישמעאל

כי אנחנו מוצאים בהיסטוריה תחרות תקיפה כמו שאומרים, עם ישראל. בין ישמעאל וישראל. ולכן יש שאלה - למה אין רמז לכאורה במקורות למלכות ישמעאל ורק המלכויות... זה הגויים. זאת אומרת, שוב אני חוזר על זה: בבל - ויצאנו מבבל עם אברהם וסופסוף עם משה רבנו ממצרים - זה סוף בבל הקדומה. ואח"כ פרס ומדי - ויצאנו עם עזרא ונחמיה. ואח"כ זה היוונים - יצאנו עם החשמונאים (זה הנושא של חנוכה כן?) ואח"כ רומי - ויצאנו עם הציונות. ולכן מוכרח ללמוד תורת הציונות לפי התורה. גם כן... ללמוד התורה לפי הציונות. זה אותו נושא. זה הנושא שלנו.

אז בכל זאת אנחנו רואים שיש גם, דרך כל התהליך הזה, בעיה עם מלכות ישמעאל, שהיא "מלכות רבתא ותקיפא."

ואנחנו עכשיו מגלים איזה כוח יש למלכות ישמעאל. חוץ מהנפט, זה נושא בפני עצמו, אלא - התקיפות. שאולי לא היתה שנאה כל כך גדולה נגד ישראל אלא עכשיו, כשהכוח של ישמעאל כמלכות מתגלה. וזה לא רק קדאפי, זה לא רק חומייני, זה כולם בבת אחת. כולל - (לא אמרתי ראש ממשלת ישראל) אבל כולל כולם. ואז המהר"ל שואל את השאלה שלו:

ויש בני אדם שואלים, והיכן רמז מלכות ישמעאל, שהיא מלכות רבתא ותקיפא. ותשובת שאלה זאת מה שלא זכר מלכות ישמעאל, כי לא יחשב הכתוב רק המלכות שקבלו מלכות קדישין עליונים, שירשו מלכות ישראל וכוחם

זאת אומרת: הכתוב... מה?

קהל: סליחה. [משהו טכני על חנייה שלא קשור לשיעור]

מניטו: זה הרכב של 4 מלכויות כבר?

אז מכל מקום נחכה לו... כי עד שנגיע למלכות המשיח אפשר לחכות.

אברהם העברי וקליפת ארם

אבל אני אסביר את זה: מה שרצה לומר המהר"ל ש-כשהכתוב (דהיינו- המקרא, הפסוקים שלנו) רומזים על המלכויות עד סוף תהליך המלכויות, בסוף האלף השישי (ואנחנו נמצאים בסוף האלף השישי), אז הכתוב מונה רק המלכויות שגזלו את המלכות מישראל. זה מובן? לכן אמרתי יש בזה עניין של גזל. שהשרים שלהם ("קדישין עליונים") לקחו את המלכות מהקב"ה. זאת אומרת: בהיסטוריה המלכויות האלו לקחו את המלכות מישראל. התחרות מתחילה בין נמרוד ואברהם. מיד אני אחזור לזה. "ותהי ראשית ממלכתו בבל" ובאותו זמן, אברהם, שהיה "אברהם העברי" היה "אב לארם"³⁴. זאת אומרת - מכל הגוים האלו יש גוי אחד שלא נמנה עם 70 הגוים האלו ושנקרא "ארם". זה נושא בפני עצמו, כי יש מקורות שארם כלול ב-70 האומות, יש מקורות שארם הוא מחוץ ל-70 האומות, אבל זה נושא לחוד.

וגוי בין הגוים שהיה הגזע האמיתי של אדם הראשון דרך נוח, דרך שם, דרך... (גם שם כולל יפת וחס, אבל דרך נוח נאמר, דרך שם. אע"פ שארם לא נמנה עם השמים במקור אחד, אבל במקור שני כן, זה לא קל ללמוד את הנושא, זה נושא בפני עצמו, אולי פעם נגיע לזה). ושומר על האפשרות הכי קרובה לזהות האמיתית של אדם הראשון, זה נקרא "ארם" כן? והתחרות מתחילה בין בבל כמלכות וארם כמלכות. וזה מתחיל בנמרוד ואברהם. צריך תהליך קשה מאד עד שהעבריות של העברים תתגלה מתוך הקליפה הארמית, אבל זה דווקא מתוך האומה הארמית שהיא אומה ואינה אומה, כבר מאז, כבר באותה תקופה שזה היה יכול להיות לצאת. לכן אברהם יוצא מארם. זה מספיק מובן? כן? ארם זה משפחה מיוחדת בין הגוים שאינה דומה לכל גוי שהוא כבר איזה מין מיוחד מנותק מהאיחוד של הזהות האנושית. אלא - סופסוף, נשאר בעולם, וזה נקרא "ארם" - משהו דומה לגזע המרכזי שבא מאדם הראשון.

זאת אומרת: היחוד (עם יו"ד) של המין האנושי. זה נשאר בתוך הקליפה של ארם וזה נקרא "אברהם העברי". זה מובן? ולכן אתם יודעים את התהליך - אחרי אברם צריך להגיע למדרגה של אברהם, ואח"כ בירור - לא כל אברהם, אלא רק "כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע"³⁵, ועוד בירור - לא כל יצחק אלא ביצחק עד יעקב, ואז כשיעקב מגיע למדרגת ישראל אז זה מתחיל ההיסטוריה של עם ישראל כישראל. אבל זה מתחיל כבר מאברהם, דהיינו מאדם הראשון³⁶.

קהל: ומהאמהות

מניטו: טוב, זה נושא לא צדדי, אבל זה נושא אחר. פה מדובר לא "בכנסת ישראל", אלא בזהות של ישראל, זה דרך האבות. לכן דיברתי רק מאברהם. איך נעשה הבירור הזה? זה הודות לאימהות, אבל זה נושא אחר. זה מובן? כן? אז התחרות מתחילה בין נמרוד ואברהם.

המרידה של המלכויות כנגד הבורא

אז אני מתחיל בזה: כל המלכויות האלו זה מלכות שגנבו את השררה נאמר, את המלוכה, את האדנות, מהגזע המשיחי שמתחיל מאדם הראשון. יש לנו הרבה מדרשים שאומרים שבפעם הראשונה, (בעיקר זה פעמיים) זה במגילת רות, במדרש על מגילת רות, ועל ספר בראשית על הפסוק של שם הוא נקרא שם כי אמרה "שֵׁת לִי אֱלֹהִים, זֶרַע אַחֲרַי תַּחַת הָקָל, כִּי הָרָגוּ קִין". המדרש אומר: כבר באותו דור היו מחכים למשיח. כל פעם שנאמר "זרע" זה רמז לזרע של המשיח³⁷. ולכן שוב אנחנו מוצאים את הפסוק במגילת רות, בסוף מגילת רות,

מי רוצה למצוא? בברכות של נעמי לרות. אני רוצה למצוא את הפסוק הזה מיד בסוף מגילת רות.

קהל: [...] שם: "זרע אחר"?

מניטו: אתה בטוח שיש גם "אחר"? אה, זה יפה...

קהל: כבר

מניטו: כן זה שמה. הלאה...

קהל: ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה ויתן יקח לה הריון ותלד בן:

מניטו: הנה זהו. זה הזרע והמדרש השני זה על הפסוק הזה, שזה זרע, זה זרעו של המשיח. זה מובן?

ולכן התחרות מתחילה בין נמרוד ואברהם ופה זה המקום של השאלה של המהר"ל - איפה נמצא ישמעאל? כי אנחנו יודעים שיש תחרות לא רק בין עשו ליעקב אלא גם בין ישמעאל ויצחק. ואנחנו חיים את ה...

אז אני אתחיל בין נמרוד לאברהם: השם של נמרוד מורה כבר על זהות, כמו שאומרים: "כשמו כן הוא". זה לשון "מרידה", מרד. וזה מי שמרד נגד, כלפי, על ריבונו של עולם. זה מובן? ולכן נקרא נמרוד. גיבור ציד לפני ה'.

ואברהם ונמרוד היו מתמודדים עם אותו מצב של העולם. מצב של קלקול. ולכן גם נמרוד וגם אברהם מתחילים מאותה הפריה. המרידה שלהם היא שווה בהתחלה. זה המרידה נגד המצב של העולם.

והתוצאה של, המסקנה של אברהם... נמרוד מגיע למרידה נגד ריבונו של עולם ודווקא אברהם מתחיל תהליך של תיקון העולם לפי רצון הבורא. המרידה שלהם, האי נוחות שלהם נאמר היא כלפי מצב העולם. העולם הגיע למצב של קלקול מכן? ולכן אברהם מחליט להיות עבד הבורא כדי לתקן עולם במלכות שד"י ונמרוד דווקא הוא מורד נגד בורא עולם. זה מובן? ולכן פה יש השורש של 2 גישות לתרבות האנושית: שזה כל אדם נולד או כמו נמרוד... לא, לא נולד: מהלידה בוחר או כמו נמרוד או כמו אברהם. זה מובן? זאת אומרת, מכל מקום: היהודי הוא לא... איך אומרים את זה... איך אפשר לומר... הוא לא יכול להיות מבסוט ממצב העולם. יש אולי מילה יותר יפה מזה? מה?

קהל: מרוצה

מניטו: מרוצה. הוא לא יכול להיות מרוצה ממצב העולם. כל עוד שהבורא אינו מרוצה - זה חוצפה כלפי שמיא להיות מרוצה. זה מובן? ולכן הגמרא אומרת: "צדיקים אין להם מנוחה"³⁸. זה מאותה ברייתא כן? מכיוון שכל עוד לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה, להיות מרוצה ממצב העולם זה סימן של רשעות. זה מובן? רק רשע יכול להיות מרוצה מ...

ולכן אברהם יכול להבין את נמרוד. ונמרוד יכול להבין את אברהם. אבל המסקנה של כל אחד הם הפוכות. ולכן כל אחד מהם שונאים אחד את השני, בעיקר נמרוד שונא את אברהם ומשליך אותו לכבשן.

וזה כל התהליך דרך כל המלכויות כולל המלכות הלפני האחרונה - זה היה המלכות של הנאצים ועכשיו המלכות האחרונה של הגלגולים האחרונים של מלכות רומי זה רוסיה, כן? ולכן זה או זה או זה. ומיד מי שלוקח את המקום של נמרוד יש לו רק שונא אחד: זה גזע

אברהם. הבנתם את זה?

ולכן, אני אסכם את הנקודה הראשונה ההיא: או להיות במרידה נגד הבורא, או להיות במרידה נגד מצב העולם, איך להגדיר את זה? הגלגולים של העולם מחטא אדם הראשון והלאה, ולהחליט לתקן את העולם לפי מחשבת הבריאה של הבורא ולהיות עבד הבורא. זה אברהם.

ולכן אין שום אפשרות אחרת: כל בן אדם כפי שאמרתי, או בוחר כמו נמרוד או בוחר כמו אברהם. ברור שי כמה מדרגות ביניהם, אבל אני מתכוון לעמדות הבסיסיות שיש קוטביות פה: יש רק 2 אפשרויות פה - או נמרוד או אברהם. זה מובן?

ולכן מובן לנו למה התחרות כל כך נוראה בין המלכויות וזרע המשיח שמתחיל להתעורר, להתגלות, דרך אברהם ושרה, דהיינו - "ואלה תולדות אברהם, יצחק" - התולדות שוב מתחילות עם יצחק. זה מובן? טוב

האומות הנוצריות

קהל: רציתי לשאול: מה עם שאר האומות הנוצריות?

מניטו: הנוצריות - כל העולם הנוצרי זה אדום. ואדום - יש לו כמה משפחות, כמה אפשרויות, כמה פנים. לפי תהליך הזמן אנחנו רואים שפעם זה היה צרפת, פעם זה היה ספרד, פעם זה היתה איטליה, פעם זה היתה אנגליה, פעם זה היה גרמניה אולי. עכשיו הגיע התור של... אבל זה אותה מלחמה נגד ישראל: שהתחילה ברומי, ושממשיכה דרך גרמניה, עם הרוסים. זה אותם דברים. מה אמר היטלר, ימח שמו: זה אלף שנים - או היהודים או אנחנו³⁹. מה עושים הרוסים? או הם או אנחנו. זה הסימן שישראל הוא באמת ישראל. כשהנמרוד של הדור הוא נגד ישראל - זה הסימן שישראל הוא ישראל האמיתי. והבנתם מה שאני.... ודווקא, ולא במקרה, הבן ברית שלו זה ישמעאל! לא במקרה! ונראה מיד את העניין.

סוד הגיור

אז אני רוצה להסביר בקצרה למה התהליך של המלכויות זה כישלון מתמיד כפי שאמרתי. יש רק אפשרות קיומית אחד: זה להצליח מלכות המשיח דרך ישראל, דרך גזע ישראל. וההבדל: שאי אפשר להצטרף למלכות זו או אחרת אלא כעבד, אבל כל בן אדם יכול להצטרף לישראל כישראלי לכל דבר. דברי הגמרא, זה הלכה כן? "טבל ועלה - הרי הוא ישראל לכל דבר"⁴⁰ - וזה הגיור לישראל. הבנתם את זה?

למשל... אני אסביר את זה, רק דקה:

צרפתי לא יכול להיות גרמני. יהודי לא יכול להיות לא צרפתי ולא גרמני, אבל אני חוזר, אצל הגוים כן? צרפתי לא יכול להיות גרמני, גרמני לא יכול להיות צרפתי. יש אפשרות שצרפתי אחד יקבל את הנתיונות של גרמניה אבל זה לא הופך אותו לגרמני. רק צאצאיו אחרי כמה דורות זה - גרמני ממוצא צרפתי. אבל הוא עצמו נולד ונפטר צרפתי. או גרמני בצרפת - נולד ונפטר גרמני. קיבל את האזרחות אבל זה לא הזהות. הבנתם את ההבדל? יש רק זהות ישראל שאפשר לקבל. להצטרף לישראל זה אפשר. "להתייחד" אומרת מגילת אסתר⁴¹.

וזה סוד הגיור. אולי אני ארחיק קצת בדיבור על זה:

כי לא פעם ציינתי את זה: יש איזה מין פרדוקס במילה "להתגייר". כי בעברית "גר" זה "זר". מה זה להתגייר? דווקא אנחנו רוצים לומר את ההיפך. תפסתם את הפרדוקס שיש בזה? אבל דווקא מכיוון שישראל הוא הגר של העולם, להיות ישראל זה להתגייר. זה בין הפשט ובין הדרש, זה קצת יותר הדרש כן? אבל זה גם פשט.

יש הסבר חסידי על זה, אני לא זוכר איזה רב אבל סופסוף זה יוצא מבעש"ט⁴². יש פסוק שאומר: "כי גרים ותושבים אתם עמדי"⁴³. זה הפסוק. "כי גרים ותושבים אתם עמדי". הקב"ה שומר עם ישראל. וההסבר החסידי ששמעתי, זה לפני אולי, 50 שנה. אומר ככה: אם אתם רואים את עצמכם כתושבים בעולם אני גר בעולם. ואם אתם רואים את עצמכם כגרים בעולם אני תושב העולם. תפסתם את ה...?

וזה הרגישות של היהודי כבן אברהם. הוא אמר, הראשון שהוא אמר: "גר ותושב אנכי עימכם" כשהיה מדבר עם בני חת כן? וזה הזהות של היהודים: אנחנו התושבים האמיתיים של הארץ, אבל אנחנו דווקא מרגישים את עצמנו כגרים. כל עוד שהוא לא תושב. זה יקרא: הישוב האמיתי זה הישוב שלו. זה מובן מה שאני מסביר פה?

ולכן להצטרף לישראל, זה כפשוטו כמשמעו - "להתגייר". להפוך לגר בעולם. זה מובן? טוב. אז מה היתה השאלה שלך?

קהל: יש משהו שאני לא מבין ש... איך זה יכול להיות שמלכויות הם שונאים את בני אברהם, שהם היו מבני אברהם?

מניטו: ש... ש...?

קהל: שהם בנים, אברהם פה, או בני בנים של אברהם

מניטו: כן כן. אני אסביר את זה. תפסתם את השאלה? הבנתם את השאלה.

הבירור בגזע אברהם

אז מה קורה? יש 70 גוים, ויש גזע אברהם. והמשפחה של אברהם אינה נמנית בין הגוים. זה בריאה חדשה לפי לשון המקרא. בריאה חדשה. "עם נברא" אומר המקרא⁴⁴. ואיזה בריאה? זה ההתגלות של העבריות של אברהם מתוך הקליפה של ארם.

לכן יש כמה שלבים של בירורים. ולכן צריך להוציא מאברהם קודם כל את הקליפה של ארם דרך ישמעאל ואח"כ דרך עשו. הקליפה של ישמעאל היא הקליפה החיצונית. ולכן יוצאת מאברהם דרך קָגֶר. מאברהם כן? עד שנקרא: אברהם. אח"כ הקליפה הפנימית זה עשו, ויוצאת מאברהם דרך עשו. ולכן נשאר יעקב, שהוא הוא אברהם.

אולי אני אסביר את זה בבחינת חידוש: אלוקי יעקב אשר פדה את אברהם. לא, איך אומר הפסוק? זה גמרא על פסוק בישעיהו⁴⁵ - "אלוקי אברהם אשר פדה את יעקב", לא? "אלוקי יעקב אשר פדה את אברהם"? לא זוכרים את הפסוק הזה? טוב, תזכרו לי שאני אחפש את המקור. יש מדרש מפורסם על זה, אז המדרש קורא: יעקב אשר פדה את אברהם. זהו. אז זה אלוקי יעקב אשר פדה את אברהם. המדרש קורא: "יעקב אשר פדה את אברהם"⁴⁶. זאת אומרת בזכות יעקב, אברהם נפדה. כמו... מקודם כבר למדנו - בזכות אברהם נח ניצל, כן? בזכות מואב אדם הראשון... בזכות אברהם...

אז סופסוף זה בזכות יעקב: "אלוקי יעקב אשר פדה את אברהם". והמדרש קורא: "יעקב אשר פדה את אברהם". הגמרא אומרת: "ברא מזכה אבא"⁴⁷ - אנחנו לא יודעים את הזכות

של הדורות עד סוף הדורות. והבן מזכה את האב.

ולכן - מכיוון שיצחק יצא מאברהם - אברהם הוא אברהם. אם רק ישמעאל היה יוצא מאברהם - אז אברהם היה איברהים לא היה אברהם. הבנתם את ההבדל? יש הבדל עצום! זה לא אותו בנאדם כן... אבל זה - אנחנו יודעים את זה למפרע...

וכן הלאה: אם רק עשו היה יוצא מיצחק, יצחק לא היה יצחק בן אברהם, הי יצחק אביו של עשו. איזה מין אליל רומאי... תפסתם את ההבדל? טוב. ורק למפרע מיעקב - יצחק הוא יצחק ואברהם הוא אברהם. ולכן "יעקב אשר פדה את אברהם". זה מובן?

האח הקרוב והמסוכן

טוב. אז אני חוזר. לא גמרתי עם השאלה ההיא: ולכן דווקא התחרות היא יותר חריפה אצל צאצאי משפחת אברהם שהם הקליפה של ישראל. ולכן יש לנו בעיקר 2 טיפוסים אם אפשר לומר: ישמעאל ש... (ונפתור את הבעיה שלו מיד עם המהר"ל...), ודווקא עשו שהוא רומי - שמלכות רומי התיימרה לומר: "אני ישראל", מאיפה זה בא? מעשו. ולכן רומי זה אדום. תפסתם את זה? טוב.

אז יש לנו 70 אומות, יש לנו ישראל, ובין 70 האומות וישראל יש הקליפה של ארם שהיא - מצד ימין ישמעאל, מצד שמאל עשו. כי זה הקליפה של חסד זה ישמעאל והקליפה של דין זה עשו. צריך לזכור את זה - זה חסד של הסיטרא אחרא, ודין של הסיטרא אחרא, ובשורשו זה הקליפה של המידה. ולכן היה צריך לנקות את אברהם הארמי כן? אז מה שנשאר זה לבן הארמי, הוא כולו ארמי. המדרש אומר: אל תקרי ארמי אלא רמאי⁴⁸. ו... אתם יודעים, מבינים, עכשיו את כל התהליך כן? שורש - זה אברהם. מה נשאר? כולו קליפה זה לבן, אז נקרא לבן הארמי. והעבריות של אברהם זה יעקב. ולכן השנאה היא בין לבן ליעקב.

תפסתם איך זה מתפקד? מי שיותר קרוב לאמת - הוא יותר שונא את האמת. יש פסוק בתהילים:

ה' לִי בְּעֶזְרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי:

זה... המשמעות היא דומה מאד: מי שיותר קרוב הוא יותר רחוק. דווקא מכיוון שהוא יותר קרוב ורק קרוב - אז הוא... יותר רחוק, יותר מסוכן. יותר... תפסתם?

לכן אתם מוצאים את זה, אצל בני ישמעאל: יש בבחינת שמיים - יש אהדה רבה לישראל, הוא אברהם אבינו, כן? אבל על הארץ זה שנאה תהומית. אותו דבר לגבי עשו - בבחינת השמיים - הוא אלוקי ישראל. על הארץ - יהוד. זה למדו מישמעאל כן? הבנתם את זה?

ולכן צריך שהיהודים יבינו את זה: אין יותר שונא מהאח הלא אמיתי. כשיעקב פגש את בני לבן - אז הוא אמר להם: "אֲחִי"⁴⁹. זוכרים את זה? פתאום - אחיי. מהו הוא אחיי? אחיי בערבית. זה בצפון אפריקאית.

אז אני חוזר לעניין. יש לזה גם רמז במדרש: "באנו אל אחיך אל עשו"⁵⁰. אתה אמרת אחיך - מצאנו רק עשו. זוכרים את זה?

מדוע אומות העולם נכשלו בתפקידן המשיחי?

אז אני חוזר לעניין של... ההסבר הוא ככה: למה יש רק כישלון דרך הגויים? בחיפוש של

האיחוד של המין האנושי שנאבד בבבל? מכיוון שכל גוי הוא רק חלק מהזהות האנושית. והוא לא יכול להיות, במציאות, הוא לא יכול להיות אדם אוניברסאלי. כל גוי יש לו תעודת זהות מיוחדת: "מין". ואתם יודעים את העמקות שיש במילה "מין" בעברית: זה מין בן אדם. אז מיד זה מין פשוטו כמשמעו. זה לא "בן אדם", זה "מין בן אדם". למשל - צרפתי - זה צרפתי! גרמני - זה גרמני. גרמני לא יכול להיות צרפתי, צרפתי לא יכול להיות גרמני.

בא יהודי ואותו בן אדם שנקרא יהודי יכול להיות גם צרפתי גם גרמני גם בריטי גם - כל מה שאתם רוצים. ולכן זה בן אדם מסוג אחר לגמרי! הוא נשאר יהודי והוא יכול באותם החיים, "בחיים אחד", כך אומרים? להיות גם צרפתי, גם בריטי, גם קוסמופוליטי... זה יהודי.

ולכן צריך לתפוס את זה: "זרע ישראל" זה אנושות מתוך האנושות. זה לא אחד מהגוים. וההוכחה, וזה נראה קצת פרדוקסאלי, ההוכחה זה דווקא הגלות. בגלות הוכחנו שעם ישראל יכול להיות כל "מין בן אדם" ולהישאר ישראל. זה קשה, להישאר ישראל זה בעיה, אבל זה בעיה של הסוכנות... זה בעיה של מחלקת ההסברה...

אבל אנחנו יודעים סופסוף שישראל זה ישראל, והגויים מרגישים בזה, ברוך ה' לא מבינים מה קורה פה. אם היו מבינים - אוי ואבוי. היו ממש... כשמתחילים להבין - אז זה שנאה חריפה כפולה. פחד. איזה מין בן אדם זה? בן אדם שיכול להיות בן אדם? מאיפה זה נובע? זה האסטרטגיה השנייה של ההשגחה: כי דרך הגויים זה כישלון.

ואני חוזר על ההסבר: כי החלום של איחוד העולם - הם יכולים לתפוס דרך השכל, דרך אפילו הנפש שלהם. חסידי אומות העולם חולמים ברצינות אותו חלום להחזיר את איחוד העולם אחרי כשלון של בבל. זה נקרא אצלם "אוניברסאליות" כן?

אבל במציאות, מבחינה קיומית, "אקסיסטנציאלית" בלועזית, הם טיפוס מיוחד של אנוש זה ולא אחר. ולכן מיד החלום שלהם נהפך, למה שהם קוראים - "אימפריאליזם". מה ההבדל בין "אוניברסאליות" ו"אימפריאליזם"? נאמר? מה ההבדל? "אוניברסאליות" זה החזרת ה - מה שאומר הפסוק: "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים"⁵¹ - כל אחד יש לו הדיבור שלו "דברים אחדים", אבל שפה אחת לכולם. איחוד עם אל"ף לכולם וייחוד עם יו"ד לכל אחד. זה המשיחיות.

אבל דרך הגויים זה בלתי אפשרי. למה? מכיוון שכל אומה ואומה - יש לה הזהות המיוחדת שלה והיא לא יכולה אחרת! מנסה לכפות את זה על שאר האומות, וזה הנקרא "אימפריזם" ("אימפריאלי" בלטינית). זה מובן? ולכן זה כישלון מתמיד. אע"פ שהחלום הוא אמיתי.

למשל תקחו את המהפיכה הצרפתית: החלום של המהפיכה הצרפתית היה אמיתי! וכשיש ליהודים פיתוי בזה - אפשר להבין, אפשר לזהות: "נו, זה המשיחיות". אבל זה טעות, זה כישלון. מיד כמה שנים אח"כ זה האימפריה הצרפתית, נפוליאון. וזה לא במקרה. ואם ניקח את המהפיכה הרוסית - זה אותו דבר! כן? החלום היה חלום, וגזל כמה יהודים בחלומם כן? היהודים הרגישו - "זה מה שאנחנו מחכים". אולי הפעם זה יצליח. ומכיוון שאין לנו זיכרון שאין הצלחה - כל פעם זה כישלון. כל פעם, אנחנו - "הפעם זה יצליח" כן? ולכן היהודים קמו ועזרו למהפיכה. לא, אני לא רוצה לומר שהם עשו את זה. יתכן שהם עשו את זה, ולא דווקא הרוסים כן?⁵² אבל הרוסים עזרו להם... אבל נאמר שהם עזרו לגוים, יתכן, אפשר לומר את זה ככה, לא צריך להגזים.

אבל מיד - זה כישלון. והסימן של הכישלון זה - כי הקרבן הראשון זה היהודי עצמו! אין מקום במלכויות ליהודים. במלכויות יש מקום לכל זהות אנושית חוץ מהזהות היהודית. יש תחרות מתמדת. תפסתם את זה? סופסוף זה פשוט להבין את זה.

זה מה שמספרת התורה. זה מתחיל בנמרוד ואברהם - ואין אפשרות אחרת. או נמרוד - "ותהי ראשית ממלכתו בבל" "וסוף ממלכתו רומי" - או גזע אברהם. זה מובן עכשיו? טוב.

לכן ניסיתי להסביר את זה, למה הכישלון הפטאלי הזה, הגורלי הזה. מכיוון שבקיום, מבחינה קיומית, גוי זה גוי מיוחד במינו. יש רק עם אחד, איך אמר המן? "מפוזר ומפורד" כן? שהוא יכול להיות כל המין האנושי. זה עם ישראל. וצריך להבין את זה.

אבל הכישלון של הגולה של עם ישראל זה שהשאיפה לאוניברסאליות נהפכת לקוסמופוליטיות. כשהיהודי רואה את עצמו כגוי זה או אחר - זה הכישלון. זה נקרא "קוסמופוליטיזם". הבנתם את ההבדל?

וזה הבעיה שיש לנו עם הג'ספורה של היהודים, עם הגולה של היהודים. הם קוסמופוליטיים בשם האוניברסאליות, אבל לאמתו של דבר הם קוסמופוליטיים - אין להם אוניברסאליות אלא של כסף, לא של ערכים. זה עובדה⁵³, צריך להגיד את האמת. זה מסוכן, אבל אנחנו בירושלים, זה לא מסוכן. אני לא מעיז אף פעם לומר את זה בפריס, או ברוסיה, או במונטריאול, או בז'נבה או ב... או ב... או ב... אבל פה בירושלים - צריך לומר את זה. כי הכישלון של הגולה, זה מגלה את הכישלון של הגולה - זה מדינת ישראל. כשקמה מדינת ישראל זה מגלה שהיהודי אינו אוניברסאלי אלא קוסמופוליטי. חוץ מהציונים. זה מובן? טוב. זה לא מובן?

קהל: למה "חוץ מהציונים"?

מניטו: מכיוון שכאומה "ישראל" הוא אוניברסאלי. אבל כקהילה של גולה זו או אחרת - הוא קוסמופוליטי. צריך לחשוב על זה. אני אומר דברים בוטים, חריפים, כן? מכיוון שזה דווקא מה שאומרים האנטישמים. אבל אולי הם גויים ולא אנטישמים? וכגויים מרגישים את המציאות: מה אתם אומרים לנו? אתם אוניברסאליים? בשם המשיח? הנה יש לכם ירושלים. מה אתם ממשיכים להיות היהודי של הגויים? זה קוסמופוליטיות... זה לא... זה מובן?

שאני מקבל עולים חדשים, אפילו עולים ותיקים, ואומרים לי, בכנות! "זה חלום של היהודי - אני צרפתי!" אז אני מצליח אחרי כמה שבועות להסביר לו שהוא קוסמופוליטי, הוא לא צרפתי. [סוף קלטת]

...באלג'יריה. אולי יודעים את זה. איך אני נקרא "אשכנזי"? זה מסתורין... אולי אלג'יריה זה גרמניה... טוב. אז אני מכיר הרבה אלג'יראים יהודים, נאמר: יהודי שנולדו באלג'יריה, כמה דורות, אבל הרבה דורות. לפני הערבים היו. ופתאום כשאלג'יריה היתה... איך אומרים? אוטונומית

קהל: [...]

מניטו: כשאלג'יריה היתה...

קהל: תחת שלטון...

מניטו: לא

קהל: עצמאית

מניטו: עצמאית, כן. אני מנסה לדבר לשון אוניברסאלית עברית, לא קוסמופוליטית... אז

רוב, כמעט כולם עברו לצרפת, כן? מכיוון ש-"חס ושלוש, להיות נתין ערבי"? - אלג'יריה זה אומה ערבית כן? "חס ושלוש, אנחנו צרפתים". אבל זה גזענות. מה זה? צרפתי כן, ערבי לא? זה גזענות. תפסתם את זה? ואני מכיר הרבה אלג'יראים בצרפת - הם אוהדי הערבים. בצרפת. ומה זה "אוהדי הערבים"? פרו-פלשתינאים, זאת אומרת: אנטי-ציונים. אבל הם גזענים; ההוכחה היא - (ואני מספר את החיים שלי... כן... את החיים של הבני דודים שלי) הם לא רצו להיות הנתינים של אלג'יריה, מכיוון ש"ערבים - אוי ואבוי"; אבל צרפת כן? זה גזענות. תפסתם את זה? זה קוסמופוליטיות.

ודווקא, מה מגלה את הצד הקוסמופוליטי של העניין? דווקא זה מדינת ישראל. הפחד להיות אוניברסאלי, דהיינו - ישראלי, אז בשם האוניברסאליות. זה... איזה מין סתירה יש בזה! וזה מגוחך. אבל רק יהודים מאמינים בעצמם. הגויים מבינים את האמת. מבינים את המציאות האמיתית. הגויים מבינים את זה: שיהודי הוא קוסמופוליטי. מאז קום המדינה זה ברור: יהודי של הגולה הוא לא אוניברסאלי, הוא לא שייך לישראל. הוא שייך לאיזה מין עם קוסמופוליטי, שוב - נקודה. זה מובן? לא כל היהודים מודעים מזה, אבל כל הגויים מודעים מזה.

ואסור לומר, אני חושב שזה לא הגון לומר שהם אנטישמים. הם סתם גויים. לא אמרתי שזה אותו דבר. תפסתם את ההבדל? טוב. אז זה מתחיל בנמרוד ואברהם. שמעתם. אז עכשיו השאלה שלנו עכשיו, אם אין עוד שאלות - זה ישמעאל.

מלכות ישמעאל

אז מה אמר המהר"ל? כשאנחנו אומרים: "המלכויות" זה אלו שגזלו מלכות המשיח, כן? ואנחנו יודעים שזה כישלון אחרי כישלון. טוב:

אבל מלכות ישמעאל לא ירש כחו מן מלכות ישראל, כי כחו ותוקפו נתן לו השם יתברך בפני עצמו, בשביל שהיה מזרע אברהם, והשם יתברך אמר (בראשית יז, כ) "ולישמעאל שמעתיך"

זאת אומרת: לישמעאל יש ברכות משלו. יש בעיה משלו עם יצחק - כל עוד שהוא לא מכיר בבכורתו של יצחק יש לנו בעיה עם ישמעאל. אבל ישמעאל לא נמנה עם שאר מלכויות! "כי לא גזל את הברכות של ישראל" יש לו ברכות משלו. תפסתם את זה? טוב.

והנה נתן השם יתברך כח ותוקף לישמעאל בפני עצמו. ומזה אין מדבר כאשר מזכיר אלו ד' מלכויות, רק אשר ירשו כח ותוקפם של ישראל, ובסוף יחזרו הם המלכות לישראל.

ופה, מוסיף המהר"ל משפט, ממש... זה ממש נבואה. חיפשתי את המקור של זה, לא מצאתי, אלא רק רמז אחד קטן מאד בילקוט שמעוני, אני אקרא את זה מיד, ומה שמוסיף המהר"ל פה זה מפתיע:

ויותר נראה לומר כי ישמעאל הוא בכלל מלכות פרס

זה מה שאומר המהר"ל. רק עכשיו אנחנו יודעים למה הוא מתכוון. כי דווקא דרך פרס מתגלה כוחו של ישמעאל. איפה המהר"ל ידע את זה? אתם מבינים את השאלה שלי? טוב, אם אתם מוצאים איזה מקור לזה, תשלחו לי מברק. ועם טלפון קודם כי... אבל, זה ממש מסתורין. איזה נביא כן? רק היה צריך להגיע לזמן שלנו כדי להבין שבאמת היה צודק! כוחו של ישמעאל כְּמַלְכוּת - זה פרס. זה נקרא "איראן" היום, אבל זה אותו... זה אותו גיהנום.

תפסתם את זה?

קהל: זה פרס עכשיו, אבל אולי זה רק זמני? כאילו היה קודם

מניטו: לא. תשמעו. זה מתחיל בפרס עם המן, כן? (שמעתי, אני לא בטוח מזה, אבל זה יפה. זה שייך לפורים. כי "חומייני" ו"המן" זה אותו שם. אולי, אני לא יודע) אבל זה מתחיל שמה במגילת אסתר וחוזר היום. ועכשיו פרס מתגלה כישמעאל - וזה הפעם הראשונה בהיסטוריה שלנו. זה מזמן שהתאסלמו, כן? אבל ש-פרס זה ישמעאל - זה בפעם הראשונה זה עכשיו, אחרי השאה, אחר גמר השושלת של מלכות פרס. מלכות פרס נגמר - מה מופיע? מלכות ישמעאל. זה מה שאומר המהר"ל! אבל מאיפה היה יודע? המהר"ל היה אשכנזי, מפראג, כן? ולא ראה אף פרסי ואף ישמעאלי מימיו. מאיפה יודע את זה? אתם רואים את כוחה של התורה? אני לא יודע מה הוא המקור, אלא יש איזה רמז ב"ילקוט שמעוני" אני אראה לכם. תפסתם את זה? טוב. אז רק דקה, אם אני אצליח... יש הטבה במצב...

הנה ב"ילקוט שמעוני" זה על ישעיהו פרק 60. רק דקה. זהו. אני אתן לכם את המספר... זה "רמז תצט" על ספר ישעיהו. אז יש פסוק כזה: "קומי אורי כי בא אורך". ופה המדרש אומר:

אמר "רבי יצחק" אם אני זוכר, רק דקה.

א"ר יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרים זה בזה, מלך

פרס מתגרה במלך ערב⁵⁴

ערבי נאמר

והולך מלך ערבי לארם ליטול עצה מהם וחוזר מלך פרס ומחריב את כל העולם וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה, וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך, ואומר להם בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם מפני מה אתם מתיראים אל תיראו הגיע זמן גאולתכם, ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה כי גאולה ראשונה היה לכם צער ושעבוד מלכיות אחריה אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכיות אחריה

ואתם רואים מה קורה פה - שפתאום מלך פרס מתגרה במלך ערבי, זה עיראק כן? כשזה התחיל כל העולם כולו פחד, גם ישראל פחד. ועכשיו זה התמשך הרבה... עכשיו אנחנו יותר שקטים. אבל הפחד נשאר בעולם, אבל פחות ממה שהיה כשזה התחיל. כל העולם כולו פחד את זה, אתם זוכרים את זה? וגם עם ישראל פחד בישראל, מכיוון שזה היה סכנה עמוקה מאוד. מה אמר חומייני מיד? "אני מגיע לירושלים". מה אמרו העיראקים? "אני מגיע לירושלים". איזה מין... אני זוכר קריקטורה במעריב, זה היה דוש, אם אני זוכר. הוא צייר את זה ככה: זה כבר לפני 6 שנים? זה לפני 7 שנים?

קהל: 5 שנים

מניטו: 5 שנים? טוב. אז הוא צייר ככה: איזה מין חייל עיראקי ואיזה מין חייל איראני, כל אחד היה עם הרובה שלו, וישראלי קטן שאומר להם: "ריבוננו של עולם תהיו..." הבנתם מה שאני רוצה...

קהל: כן

מניטו: זה מה שאומר המדרש כבר: שזה לטובת ישראל, שהמלחמה היא ביניהם. אז דווקא כוח ישמעאל מתגלה לא בערב, אלא בפרס. כי דווקא העיראקים אע"פ שהם מוסלמים - הם

בשלטון אתאיסטי, של הבעת', והאיראנים - יש להם את הדגל של האיסלאם נגד ישראל. מאיפה זה בא לו? אני לא יודע. אבל זה כתוב כאן.

חטא העגל

טוב. אז אני ממשיך בנושא שלנו. מה השעה?

קהל: 9

מניטו: 9 יש קצת זמן כן? אז מה הוא הנושא שלנו? כשמגיעים למלכות יוון אז רואים שהטענה של יוון: "שאין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל". אתם זוכרים? הגענו לאותה נקודה: "כתבו על קרן השור שאין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל" כי כבר ביוון התעוררה אותה טענה לגזול מעם ישראל את המקרא. תרגמו את המקרא ביוונית ואתם זוכרים כל מה שלמדנו או למדתם על העניין הזה, כן?

אחר כך בא רומי, ונטל את כל הטענות - גם של בבל, גם של מדי, גם של יוון וגם של עשו... וזה הרמז, לפי הסבר המהר"ל ולפי הרבה מקורות, זה הרמז לחטא העגל: "כתבו על קרן השור" - זאת אומרת: אתם יכולים להביא קרבנות, אבל קרבנות של עבודה זרה. כי יש לנו הוכחה שאתם אומה של עובדי עבודה זרה - חטא העגל! נניח שעד יציאת מצרים אתם הייתם גזע אברהם, "בני בכורי ישראל", עם ישראל, אבל מאז חטא העגל אתם כמו שאר האומות עובדי עבודה זרה; אין, בטל ומבוטל, אין שם ישראל עליכם, "כתבו על קרן השור" - זה רמז לחטא העגל, "אין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל"⁵⁵. לא, כתוב שם: "חלק באלוקי ישראל" לא "נחלה".

קהל: מי אומר את זה?

מניטו: היוונים! אמרו ליהודים בימי יוון - אמרו: אתם רשאים להביא קרבנות, אבל קרבנות של עבודה זרה בבית המקדש שלכם, כי אתם שייכים לאותו עם של חטא העגל. מה מסמל חטא העגל? ומיד נקרא את ההסבר של המהר"ל - חזרו לעבוד לעבודה זרה של מצרים! ל-עבודה זרה פשוטו כמשמעו; זה עכומ"ז - עובדי כוכבים ומזלות.

ידוע את זה שהעגל מרמז למזלות של אותה תקופה. זאת אומרת מה ההבדל בין "דת ישראל" - זה: מתן תורה, גילוי תורת המוסר כדת. ומה היתה העבודה זרה? זה שיעבוד לכוחות המזלות. אז כשמשה רבנו עלה לסיני כדי לקבל את הלוחות - שכחו מזה. "כי זה האיש משה לא ידענו מה היה לו"⁵⁶. וחזרו להרגל שלהם: הדת - זה עכומ"ז! ו...זה מובן? כן?

מכיוון שהיה באותה תקופה שינוי במזלות, אז אחרי מזל טלה, זה היה מיד מזל שור. ולכן לקחו העגל כסמל שלהם. זה מובן? אני לא רוצה להיכנס בנושא עצמו, להיכנס ההסבר של הכוזרי באותו נושא - זה נושא בפני עצמו, אבל מה הטענה של הגויים? ואתם זוכרים זה הטענה של הכוזרי, הטענה העיקרית, כן? בספר הכוזרי. זה טענה של הגויים: מה אתם אומרים יש ברית מיוחדת עם ישראל? כבר אבדתם את הזכות הזו. אתם כמו כל העכומ"ז, ולכן - שוב אני חוזר על ביטוי המדרש: "כתבו על קרן השור אין לכם חלק באלוקי ישראל". גמרנו. זו הטענה של יוון.

לכן אמרה הגמרא במסכת ברכות שהתחלנו ללמוד אותו אבל נקרא אותו בטקסט של המהר"ל. איפה זה? באיזה דף? יב כן? אז תקראו ב-יב' בסוף הדף, ולכן:

כי מלכות שלישית אומרת לישראל כתבו על קרן השור דוקא

רמז לחטא העגל, כן? אז נמשיך.

ופירוש זה, בפרק אין עומדין (ברכות לב ב)

קראנו את זה כבר? טוב אני חוזר על זה :

אמרו, "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני"

זה בירמיהו כן? בירמיה?

קהל: ישעיהו

מניטו: ישעיהו. ישעיה?

קהל: ישעיהו⁵⁷

מניטו: ישעיהו

ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני

זה בגמרא. רק דקה אני אקח את הגמרא... זה קצת יותר גדול, בסדר. יותר נוח. אז הגמרא אומרת:

היינו עזובה היינו שכוחה!

דהיינו, כנראה יש כפל לשון כן?

אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה - זוכר מעשה הראשונה, אתה עזבתני ושכחתני

זה האנחה, לא אנחה עם ה"א כן? אנחה עם אל"ף, כן? של עם ישראל: נראה לכאורה, אחרי החטא הזה, הקדוש, שהביא את חורבן המקדש סופסוף, אחרי החטא הזה - אז נראה שה' לא רק שעזב אותנו, אלא שכח אותנו! כאילו לקח אישה... נוכרייה. תתארו לעצמכם מה היו החיים של היהודים מאז חורבן הבית הראשון, לפני הרבה הרבה זמן, אנחנו עוברים את ההיסטוריה של העולם, ופתאום יש אומה זרה, נכרייה שאומרת: 'אני יהיה ישראל האמיתי, אתם...! זכורים את זה? זה הכוח של האמונה של היהודים, שהמשיכו בזהות שלהם. אלו שהמשיכו... טוב.

מי ברא אלה

אז:

אתה עזבתני ושכחתני

זה מה שאומר הנביא

אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי, שנים עשר מזלות בראתי ברקיע

שוב זה העניין של המזלות, ונראה את זה אח"כ אצל המהר"ל

ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון

טוב, נדלג קצת. כל... אסטרונומיה שלמה יש פה. זאת אומרת: כל העולמות שבעולם.

וכולן לא בראתי אלא בשבילך

מצאתם איפה זה במהר"ל? וכולם...

ואת אמרת עזבתני ושכחתני?

זה מדרש עמוק מאד. אתם צריכים הסבר או שזה מספיק ברור? כן? כל מה שברא הקב"ה זה בשביל הארץ. "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ". ומה זה "את השמים ואת הארץ"? "סוף מעשה במחשבה תחילה" - היה צריך לברוא השמים - בגלל הארץ. השמים אינם - רק השמים של הארץ, כן?

זאת אומרת: הנפש של כל העולם כולו - זה הנפש של הארץ. והנפש של הנפש, זה סופסוף עם ישראל, שהוא מודע מזה. אז: "כל זה לא בראתי אלא בשבילך" - ואת אמרת שכחתני ועזבתני? שכחתני... צריך לחשוב הרבה על זה. זה מוציא לנו מהיאוש. כבני אדם כן? סופסוף ייתכן שיש חיים בעולמות האחרים, אבל אנחנו אותם הבע"ח שיודעים את זה שאולי שמה יש חיים. הרמב"ם אומר ב"מורה" שכל מה שברא הקב"ה הוא חי, ולכן לגבי השאלה האם יש חיים בעולמות אחרים - ברור שהכל חי אבל באיזה צורה? לא יודעים. זה מה שאומר הרמב"ם⁵⁸. אבל, דווקא אנחנו בע"ח עלי אדמות - מודעים מהעולם כולו. ולכן לפי הכלל הזה: "סוף מעשה במחשבה תחילה" - (אע"פ שזה קשה לתפוס בתרבות המערבית כן?) כל זה נברא רק לסוף המעשה. אני חוזר על הפסוק: "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ". ולכן הכל ברא לגבי הארץ. ומיד רש"י אומר: ואין ארץ אלא ארץ ישראל. אתם זוכרים את זה? "לא היה צריך להתחיל את התורה" - מדובר על בארץ ישראל. זה מובן?

התשכח אשה עולה

זה המשך הנביא

אמר הקדוש ברוך הוא: כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר? אמרה לפניו: רבונו של עולם, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל? - אמר לה: +ישעיהו מ"ט+ גם אלה תשכחנה

אתם זוכרים שבמעשה העגל כתוב: "אלה אלהיך ישראל", גם ה"אלה" הזה שאמרת "אלה אלהיך ישראל" - זה תשכחנה. זה יפה כמדרש, אבל זה עמוק מאד... מה אומר הפסוק של הנביא? "גם אלה תשכחנה". לפי הפשט - גם אם הנשים האלו תשכחנה את בניהם - "אנכי לא אשכחך".

אבל זה הקטע הראשון, "גם אלה תשכחנה"; מה זה "אלה"? זה המזלות, כן? תזכרו את זה, ואח"כ נלמד את זה במהר"ל. יש פסוק בישעיהו - "שאו מקום עיניכם וראו מי ברא אלה"⁵⁹. "מי ברא אלה" - ו"אלה" זה המזלות. "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה".

פה זה גם נושא בפני עצמו. אם זוכרים, זה בהתחלת התלמוד, שאלה; "מתי אומרים ק"ש של ערבית" - שצריך לראות את הכוכבים⁶⁰. יש איזה רמז בקבלה, בזהר - זה ראשי תיבות: שְׁאוּ מְרוֹם עֵינֶיכֶם זֶה שִׁמְעָה. בשעת קריאת שמע צריך לשאת עיניים למרום ולשאול 'מי ברא אלה'? צריך לראות את הכוכבים כרמז. זה יפה, כרמז כן?

זאת אומרת: מי שמסכים לשאול את השאלה: "מי ברא אלה" יש לו תשובה. הזהר מסביר: "מי" ו"אלה" זה אלוקים. "מי אלה". אז לרשעים יש רק השאלה - "מי?" ואין להם את התשובה. "מי ברא אלה"? זה מובן? "מי ה' אשר אשמע בקולו"⁶¹ זה פרעה כן?

וצריך... אם אתה מסכים לשאול את השאלה - "מי ברא אלה"? התשובה היא בצידה: הוא,

אלוקים, ברא אלה. אלוקים הוא ה' 'מי שברא אלה'. זה מובן? זה זהר. אז "אלה" זה, איך אני יכול להגדיר את זה, זה המציאות הקיומית של העולם; זה "אלה"; העניינים האלו; הדברים האלו; אלה. ה-"מי" - זה מי שברא. אם אני שואל: האם יש סיבה ל"אלה"? יש רק תשובה אחת: זה מי שברא אלה. ולכן לא מסכימים לשאול את השאלה מכיוון שמפחדים מהתשובה. לכן מי ששואל: "מי ברא את העולם"? יש לו תשובה: דווקא "מי" ברא את העולם⁶². כן? ולכן לא שואלים. תפסתם את זה? טוב. זה הכוח של קריאת שמע. מה?

ערב רב

קהל: "אלה" זה לא קשור עם ה...

מניטו: גם כן. כי יש.. בשבטים אתה רוצה לומר כן?

קהל: כן

מניטו: גם כן, כי יש 12 שבטים, זה מקביל ל- 12 מזלות כן? סיבות⁶³ ישראל שיצאו ממצרים.

קהל: אז - "אם תשכח אלה" זה... אני לא מבין

מניטו: מה?

קהל: יש משהו שאני לא מבין, זה נותן לי... "אם תשכח אלה"

מניטו: לא לא. תאמר את הפסוק

קהל: "גם אלה תשכחנה"

מניטו: "גם אלה תשכחנה" - איזה "אלה"? אלה שאמרו: "אלה אלוהיך ישראל" - זה המזלות. אלה אלוהיך ישראל, המזלות. ותראו שהמילה "אלה" זה אל"ף למ"ד ה"א - זה אותם אותיות של "אֱלֹהִים". אחר כך המהר"ל חוזר ברמיזה על העניינים האלו, נראה בטקסט שלו: כשעשו את העגל - מה אמרו עובדי ע"ז לישראל? וזה הסימן שזה הערב-רב, זה לא ישראל שעשה את זה. כי מי אומר למי "אלה אלוהיך ישראל"? מי שאינו ישראל... אז הערב-רב אמר לישראל: "אלה אלוהיך ישראל". החטא של ישראל שהוא לא גבר על הערב-רב. הוא היה חלש יותר מדי. אבל הוא לא יזם את העבודה זרה, אלא הסכים.

ומאז (אני מסביר, הרבה פעמים ככה, ושמעתי מהרב ז"ל:) מאז - העם מחולק ל2 מחנות. תראו מה קורה שוב בכנסת על "מיהו יהודי" - אי אפשר למצוא כל אחד... יותר מהשני כן? וכשמשמע שמע, לפי הסיפור בספר שמות, ("כי תשא") משה שמע את המהומה במחנה, אז הוא שאל את יהושע: "מה אני שומע?"⁶⁴ אז יהושע אמר: "קול ענות אנכי שומע" לא "קול ענות גבורה קול ענות חלושה". "אנכי" - מה אמר יהושע? אני שומע מהומה. אי אפשר לומר אם יש איזה מחנה שמתגבר על השני כן? ולכן אנחנו, (זה למדנו בשיעור בצרפתית לפני שבוע), "ועתה הייתי ל-2 מחנות הצילני נא" כי 2 מחנות שווים, אז - הצילני נא.

וזה מה שקורה עוד הכנסת ההיא: ליכוד ומערך זה כמעט שווה, אי אפשר להכריע. זה לעניין של ארץ ישראל. אבל דתיים-חילוניים עם הקואליציות שלהם - זה כמעט שווה. אי אפשר להכריע. אז אנחנו ממשיכים עם שווה שווה⁶⁵ כזה, זה שווה שווה⁶⁶, זה לא שווה... עד ביאת המשיח - שהוא יכריע. כל אחד. זה מה שאמרת הגמרא בקידושין כן? מצווה אחת מכריעה את כל העולם כולו⁶⁷

ושוב: "המחדל" זה אותיות מפד"ל. כן? שמעתם ברדיו? שוב פעם... תפסתם מה שאני

אומר? וזה מה שאנחנו אומרים בהבדלה: "המפדיל בין קודש לחול"... אז נמשיך. והם קוראים למפקד...

גם אלה תשכחנה

אז מה אומר הקב"ה פה? החטא הכי חמור - ואני שוכח. אז יש שכחה! אם אתה שוכח את החטא - זה סימן שיש שכחה. שמא תשכח את הזכות גם כן!

הרוב חוזרים לדת ולא לאביהם שבשמיים

ואני חושב שפה יש הסבר עמוק מאד לפחד של האתאיסטי שהוא לא... הוא מפחד להאמין: מכיוון שהוא מכיר את עצמו: טוב ורע. ולכן - אם יש דין - אז הוא יודע את הרע. אז מוטב שלא יהיה דין ולא [יהיה] יודע את הטוב, משידע את הרע. תפסתם את זה? זה הפחד של ישראל. אם אתה לא שוכח - אני אבוד. אבל אם אתה שוכח אני גם כן אבוד. תפסתם את זה? אני חוזר על הדיוק במדרש כדי להבין את זה קצת יותר:

גם אלה תשכחנה. אמרה לפניו: רבונו של עולם, הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני?

אז הפסוק אומר:

ואנכי לא אשכחך

ומה זה "אנכי"? זה מתן תורה. "אנכי ה' אלוקיך".

אז ההסבר הוא עכשיו ככה: "אלה אלוקיך ישראל" ("אלוהיך ישראל" סליחה, זה לשון חול) - זה אני אשכח. אבל אם תשכח - תשכח גם את ה"אנכי ה' אלוקיך" ו"אנכי לא אשכחך" - הזכות ל....

אז זה מה שקשה קצת להבין. יש איזה מין משוא פנים, כן? הקב"ה מחליט לשכוח את החטאים, (חטא העגל בעיקר), ולא לשכוח את הזכויות - זה מעשה סיני.

זאת אומרת: מעשה סיני לא זו ממקומו, אע"פ שהיה איזה כישלון אח"כ שנקרא "מעשה העגל". הטענה של הגויים זה: 'היה מעשה סיני? נכון. אבל אח"כ היה מעשה עגל - אפס'. כן? המדרש בא ומתקן את זה: הטענה של הגויים זה "מעשה העגל"? מעשה העגל נשכח את זה: "גם אלה תשכחנה". אז הכל נשכח לו; ו"אנכי לא אשכחך".

זה נקרא "משוא פנים" מבחינה ציורית⁶⁸. מה זה "משוא פנים"? הקב"ה גזר: אני אוהב את ישראל. החטאים של ישראל - אני מוחה, הזכויות לא. מי יכול לתפוס את זה? רק מי שמכיר בבורא עולם. מי שחושב שיש רק איזה מין חוק מוסרי בלתי פרסונאלי, כמו שהגויים חושבים (הם קוראים לזה "לוגוס" כן?), אז הוא לא מבין שהקב"ה זה משהו. זה "אבינו שבשמיים". רק היחס בין אב לבן - יכול להסביר את זה; האב שוכח סופסוף את חטא הבן ולא שוכח את זכויות הבן. החוק שוכח את הכל. אם שוכח - שוכח. אם לא שוכח - לא שוכח. אם זה חוק - אבודים. אם יש אב - זה משהו אחר. זה ההבדל. צריך להיות מאמין כדי להבין מה זה היחס בין ישראל לאביהם שבשמיים. תפסתם את זה?

ולדאבוני, אני יודע שיש הרבה משכילים שלא מסכימים עם המדרשים מכיוון שלא מכירים בריבונו של עולם. מכירים ב"חוק", בתורה כ"חוק", אבל לא בתורה כרצון הבורא. כי רצון הבורא - לא יודעים מה זה. אם אתה אומר "רצון הבורא" - אז יש בורא, יש מישהו שברא, מישהו [...]. "משהו" - כן, מכירים. זה נקרא "תורה" אצלם. תפסתם את זה? אבל זה תורה

כדת של עובדי עבודה זרה. ההבדל - שזה הדת האמיתית. אבל, מכיוון שהתורה איננה דת, אלא תורה, סופסוף הם עוזבים גם את הדת שלהם. זה מה שקורה דרך ההיסטוריה. הבריור – זה מי שמאמין בקב"ה. מי שמאמין בתורה - זה לא מספיק חזק. מי שלא מאמין בקב"ה - אף תורה שלו אינה תורה. תפסתם את זה? כן?

והמצב, נאמר בחינוך העברי עכשיו, הוא חמור מאד! כי הרוב חוזרים לדת ולא לאביהם שבשמיים. תפסתם את זה? כן? הסדר של קריאת שמע: קודם כל מלכותו, אח"כ תורתו. מי שמתחיל בתורתו בלי מלכותו - אף תורה אין לו. תפסתם את זה? יש לו דת, אבל יש הרבה דתיים בעולם: יש כמרים, יש... המופתי הוא דתי כן? אני צריך עוד שחור אחד? אני לא צריך. אני צריך יהודי. תפסתם את הנקודה? וזה פלא איך הכהנים לא היו לובשים שחורים בבית המקדש, זה רק הגויים. והשחורים שלנו... טוב. זה לא כל כך שחור... כן מה רצית?

קהל: כן. רציתי לשאול אם החשש הזה, הפחד הזה, אינו קרוב לפחדו של קין שהוא אמר "גדול עונוי מנשוא"⁶⁹?

מניטו: יפה. יפה.

קהל: והתשובה...

מניטו: יפה. יפה. זאת אומרת, זה מגלה שקין היה צדוקי, כן? מכיוון שהוא לא מכיר בקב"ה כ-הקב"ה; אב יכול לרחם על בן, החוק - לא מרחם. זהו. זה צדוקיות.

החסידים והמתנגדים

אני זוכר כשפגשתי את העולם האשכנזי, הייתי צעיר. אחרי מלחמת העולם, וכשפגשתי את המחלוקת בין המתנגדים לחסידים. זה משהו מוזר בעולם הספרדי אותה מחלוקת. כי כשהייתי צעיר הייתי רגיל לומר: הספרדי מקיים מצוות כמו המתנגד ומאמין כמו החסיד. אז כשהתבגרתי כבר, קצת, וראיתי שזה ההיפך: החסיד מאמין כספרדי, והמתנגד מקיים מצוות כספרדי. זה קצת ההיפך. אבל... כי הראשונים היו ספרדים, האחרונים זה האשכנזים. "והאומר ראשון ראשון אחרון אחרון"⁷⁰. טוב. אז אתם יודעים ששמי "אשכנזי" אני יכול להרשות לעצמי...

אז, כשגיליתי את המחלוקת בין המתנגדים והחסידים - וניסיתי להבין: מה קורה ביניהם? אז אני אסכם קצת, זה קצת סכמטי אבל כדי שנתפוס את זה:

החסיד מפחד שהמתנגד הוא אתאיסט. והמתנגד מפחד שהחסיד הוא עובד עבודה זרה. למה? מכיוון שהעיקר אצל המתנגד זה החוק של התורה. יש בתורה איזה מצווה ברמיזה, אמרו לנו חכמים: צריך להתפלל. אבל מתנגד - מבין את כל המצוות חוץ מהתפילה. התפילה אצלו זה מצווה, זה לא תפילה. תפסתם את זה? הוא מפחד מזה! מה, יש מישהו? אתה נוצרי? זה הפחד של המתנגד. אני לא אומר שהמתנגדים אינם יהודים. הם יהודים מכיוון שהאמא שלהם היתה יהודייה, כן. זה החוק אצלם...

ולמשל כשאתה שואל איזה מתנגד משכיל (תלמיד חכם / רב - זה משהו אחר, הוא מאמין כן? אבל פילוסוף - זה כבר משהו אחר. אע"פ [שמקיים] מצוות. זה נקרא צדוקי. מה אכלתי היום? אני לא נזהרתי... טוב, כדאי לשמוע את כל זה). וכשאתה שואל: "במי אתה מאמין?" אז אין לו תשובה! אין לו תשובה. אז הוא אומר: היה לי איזה רב שאמר לי שאולי... אבל הוא? בשכלו, לא תופס את זה. מכיוון שכתוב בשולחן ערוך שמצווה להתפלל - הוא מתפלל. "דע לפני מי אתה עומד"⁷¹ - זה מסתורין אצלו. וצריך לפקוח עיניים.

קהל: השאלה היא אם זה ככה, או שזה בגלל שהוא שולל את כל אמונה טפילה, או לא נכונה **מניטו:** זהו. יש פסוק שאומר...

קהל: זה שלילה על גבי שלילה. זה...

מניטו: יש פסוק שאומר: "אל תעשו כן לה' אלוהיכם"⁷². תהרסו את כל האלילים, אבל אל תעשו כן לה' אלוהיכם. אני רוצה להסביר, לכן אני אמרתי מיד - אני אגזים קצת, אסכם קצת, כדי להבין את ההבדלים שיש בזה. היו לי מורים (רבנים) גם אצל המתנגדים וגם אצל החסידים עד שהבנתי מה קורה ביניהם:

בכנות! החסיד מפחד שהמתנגד - האמונה שלו זה האמונה של חוק ולא של "מי שנתן את החוקה". ולכן אני אמרתי "מפחד", יש סכנה.

והמתנגד - בכנות! מפחד שהחסיד הוא עובד עבודה זרה. הוא מאמין באליל! כן? ואיך לצאת מזה?

אז פעם, אולי אני אסביר לכם את זה, פעם רב אחד, זה היה לפני 40 שנה, שהיה רב בשתי הקהילות אמר לי: אני אספר לך מה היהודים שלי. בקהילה מתנגדית, פעם נתן הרצאה בערב פסח על הניסים של פסח, משהו נפלא (אתם זוכרים את זה? סיפרתי כבר). והפרנס בא ואמר לרב: 'איך דיברת יפה! איזה דרשה! אבל עניינים כאלו תגיד לבת שלי... ניסים של פסח...'. וזה פרנס ששומר מצוות, צדקה זה צדקה, תפילה זה תפילה. אתם מכירים יהודים כאלו, כן?

אח"כ הוא היה רב בקהילה אחרת, נאמר חסידים כן? אז היה לו איזה יהודי בקהילה שאף מצווה לא קיים! הוא היה יהודי חס, אבל בלי שום מצווה. כל עבירה שהיה אפשר לעשות היה עושה, כן? ופעם הביא לו שמן בבית הכנסת ואמר לו: 'תשמע, חלמתי על אליהו הנביא, אני צריך לשים שמן ב...'. אז הרב אמר לו: 'אתה לא מקיים שום מצווה, ואתה חולם על אליהו הנביא?'. אז היהודי אמר לו: 'מה? כבוד הרב, אתה לא מאמין באליהו הנביא?'. אז הרב אמר לי: 'מיהו יהודי סופסוף? זה שמקיים מצוות ואינו מאמין בניסים של פסח, או מי שמאמין באליהו הנביא, עד שחולם עליו ולא מקיים שום מצווה?'. נתתי לו עצה. אני אמרתי לו: 'תיקח את הבן של זה, והבת של זה, תזווג...!'.
טוב, אני רק רציתי להסביר בקצרה את הפחד של שני המחנות.

אני למדתי פעם עם רב גדול מ[ה]אשכנזים בצרפת והוא סיפר לי: כי בדורות האחרונים, בישיבות של ליטא, הליטאיות, באו כמה חסידים מהפולנים כדי ללמוד. והרב היה צריך לחכות עד שיגמרו להתפלל כדי להתחיל בשיעור גמרא. ופעם הרב היה ברוגז ואמר: 'אז הוא גמר להתפלל לאליל שלו, שנתחיל ללמוד תורה, כן?'. אתם מבינים?! זה אמיתי מה שאני אומר לכם. זה היה רב גדול שסיפר לי את זה. ומי שנולד, מי שחונך כספרדי, הוא ממש זר לעניינים האלו. לא, אני לא תופס... עכשיו אני מבין בשכל, אבל אי אפשר לתפוס את זה: מי שמפחד מהשולחן ערוך, ולא מכיר בקב"ה; מי שמכיר בקב"ה (באליהו הנביא...) ולא מפחד מהשולחן ערוך. זה פיצול, זה מוזר, זה קרה. טוב. אני לא אומר שכל המתנגדים הם צדוקים, ושכל החסידים הם בסכנה של שבתאות, אבל בכל זאת יש ביניהם איזה בעיה מוזרה ששייכת לגלות, וצריך לזרוק את זה! עכשיו אנחנו ישראלים. זה מובן? זה מה שרציתי להסביר, אז זה אותו עניין של קין.

ושמעתי פעם פילוסוף גדול שאמר לי: 'תשמע, אם אתה מאמין שהקב"ה דיבר - אז אתה יכול להאמין בהגשמה!'. אתם יודעים מה זה הגשמה אצל הנוצרים, כן? והוא ליטאי! ליטאי

מפחד מזה – 'מה? פשוטו כמשמעו? "וידבר ה' אל משה" – זה פשוטו כמשמעו? אז זה מגיע לאונגליין'. ריבונו של עולם! ממה אתה מפחד? מהנוצרים? מדבר אקזוטי כזה? יש לך תורה! תפסתם את הפחד הזה?

"לעקום את המקראות"

קהל: רש"י מבטא את זה שם...

מניטו: איך?

קהל: דווקא לפני עשרת הדיברות הוא מסביר איזה עניין דומה: "כדי לסבר את האוזן"

מניטו: על איזה עניין?

קהל: ש...

מניטו: אה! לא לא. הוא לא אומר. יש פה איזה ספר שמות עם רש"י? טוב, אולי תזכיר לי בפעם הבאה נראה את זה. הוא אומר: מה שהאוזן לא יכול לסבול. כי כל המימרות היו בבת אחת.

קהל: לא, זה לפני כן

מניטו: גם לפני זה?

קהל: כן

מניטו: על מה? על איזה פסוק?

קהל: "וה' ירד על סיני"⁷³ דברים כאלה

מניטו: אה, כן. כן. יש גמרא כבר על זה שרש"י מביא אותה. טוב, אם אתה רוצה בפעם הבאה נלמד את הקטע הזה ברש"י. ולמה אתה צריך לעקום את המקרא? אם המקרא אמר: "וה' ירד על הר סיני" הוא יודע מה שהוא רוצה לומר! סופסוף אם תחפש את כל הפחדים האלו, את כל השאלות האלו – זה שאלות של אפיקורוס! הוא לא מאמין שהקב"ה יכול לרדת על הר סיני – מה זאת אומרת? הוא לא מאמין שיש הקב"ה! אתה מבין? זה יותר קשה להאמין במישהו, מלהאמין שיכול לרדת. תפסתם את זה?

איפה, איפה הקושי?! אם כבר הוא קיים, הוא לא יכול לרדת? זה שאלות של פילוסוף!

קהל: צריך לגשת ל... אני לא מסכים

מניטו: על מה אתה לא מסכים?

קהל: ה"נפש החיים" לימד אותנו שצריך קרבה, כדי להתקרב יותר ויותר ויותר ויותר אליו, ולא אל שמו וגילויו אז צריך יותר ויותר ויותר לשלול ולשלול ולשלול...

מניטו: כן

קהל: כך לימד אותנו נפש החיים!

מניטו: כן, אבל זה פשוטו של מקרא! "נפש החיים" זה "נפש החיים" ואפשר לקרוא אותו. אבל זה "פשוטו של מקרא". ואני מסביר משהו אחר: מי ששואל שאלות על פשט המקרא – זה סימן שהוא מתקשה להאמין במה שכתוב! אז למה הוא מתקשה להאמין במה שכתוב? מכיוון שכתוב מכיוון שכתוב. אז הוא מכחיש תורה מן השמים. במה הוא מאמין? שהמקרא

מדבר על "אין אלוקים חיים"? אז הוא צריך להפשיט את זה? זה, זה לעקום את המקראות! צריך להבין: לפי תורת "נפש החיים" – מה המשמעות בקודש של "ירד על הר סיני"? צריך להפשיט את זה מההתגשמות! זה מה שאני מסביר. מי שמפחד מההתגשמות, כשקורא מקרא – זה סימן רע! זה סימן שיש משהו לא בסדר! וכמובן אני מתכוון לא ל"נפש החיים" אלא לאישיות אחרות.

וזה הניסיון שלי בחינוך, זה יותר מ-40 שנה: צריך להיזהר מזה! מי שאומר שהוא תלמיד ומתקשה לקרוא במקרא איך שזה כתוב – זה סימן שלא מאמין! כי סופסוף זה תורה מן השמים. זה הבעיה. הבנתם...

ואז אתם רואים את הפיצול⁷⁴ הזה שנקרא "צדוקיות" – מקיים מצוות ולא מאמין לא באלוקי ישראל ולא בעם ישראל! וסופסוף אם אתם לומדים את המצב באוניברסיטאות עכשיו, אתם תראו שמי שמתקשה להאמין בתורה מן השמיים – גם מתקשה להאמין בצדק של ההיסטוריה של עם ישראל. זה הולך באותו כיוון. זה... זה מצב חמור, לכן אני מדגיש את זה. זה, יש משהו לא בסדר. אם המקרא רצה לומר מה שרצה לומר, הוא יודע למה הוא אומר את זה. מי שמתקשה לקרוא את זה – זה סימן שיש פגם באמונה שלו. מה? צריך לחשוב כנוצרי כדי להאמין במקרא? אתה לא יהודי? אם אתה מפחד מהצלב – זה סימן שיש לך צלב כבר בלב שלך. תפסתם מה שאני אומר? כן?

טוב, מה?

קהל: אני מכירה שיעור שניתן על המהר"ל שכל הכיוון שלו שזה להוציא את הדברים מפשוטים

מניטו: לא. הגמרא אומרת "זה אסור". לא. להבין את משמעות של קריאת הדברים לפי המשמעות השכלית. זה לא להוציא מפשוטם. לא, זה לא המהר"ל. הגמרא אומרת: עברנו על כל הש"ס ולא מצאנו מקרא יוצא ידי פשוטו. ולמה הגמרא מתכוונת? לדרש. עברנו את כל הש"ס – וכל הש"ס זה רק דרש, כן? ולא מצאנו בדרש מקרא יוצא ידי פשוטו⁷⁵.

כשהמקרא אומר: "וידבר ה' אל משה" – הוא יודע למה הוא אומר את זה ככה. שזה היה גילוי דרך הדיבור. מי שלא מאמין בזה – יש פגם באמונה שלו. הוא מתקשה להאמין "באלוקים חיים"! הוא מאמין באידאה פילוסופית של האל. והוא שומר מצוות. האם זה יהדות? לא, לא, אני שואל: האם זה יהדות? אע"פ שהוא שומר מצוות. מכיר מה זה – צדוקיות.

קהל: למשל שמעתי שהוא "כפה עליהם הר כגיגית", שבמפורש נאמר שזה לא ממש

מניטו: זהו, זה מה ששאל החבר פה. ולכן נקרא את זה בגמרא אם אתם רוצים. אני זוכר את המקור. וצריך להבין מה...

אבל זה התלמוד של הפרושים, זה לא התלמוד של הצדוקים!

זאת אומרת: מה... (אולי נסיים עכשיו על המשפט הזה:) שכחו שהיה גילוי. מכיוון ששכחו שהגילוי הסתיים. והם חושבים שהם חיים בעולם, אותו עולם שהיה בזמן הנבואה, והנבואה לא היתה נבואה. זה גאווה. המקרא מסביר לנו: הנבואה הסתיימה, ואנחנו חיים בעולם שהנבואה הסתיימה. ולכן הם חושבים כאילו העולם שלהם זה אותו עולם שמדבר על המקרא. זה סימן... ולכן הם חושבים כאילו העולם שלהם זה אותו עולם שמדבר עליו המקרא. זה סימן שלא מאמינים בעולם המקרא. שכחו שהנבואה היתה פעם, מכיוון ששכחו שזה הסתיים. תפסתם מה שאני רוצה להסביר? למדנו את זה בשיעור הקודם בצורה אחרת,

זה היה על איזה נושא? כן. מי שאומר (יש לי הרבה ניסיונות בזה בחינוך): "אני לא מאמין" – מה הוא רוצה לומר לאמתו של דבר? הוא רוצה לומר: "אני לא נביא". אני יודע שאתה לא נביא! זה משהו אחר! תפסתם? הוא מתקשה להבין את זה: "וידבר ה' אל משה" – רק נביא יכול לתפוס את זה. אז הוא לא מאמין בזה. מה זאת אומרת? אין לי ניסיון בזה. ברור שאתה לא נביא. תודה לאל שאתה לא נביא... ואם לא כן, נביא אותך לארץ. זה גאוה! זה לעניין של הספרים החיצוניים, זוכרים את זה? למדנו בשיעור הקודם. [סוף קלטת]

נר מצווה למהר"ל - שיעור שני

ארבעת המלכויות

אנחנו נלמד איזה נושא ב"נר מצווה" – זה הספר של המהר"ל על חנוכה. וזה המלחמה שהיתה בין יוון וישראל, בתקופת המכבים, בתקופת כל המאורע של חנוכה. המהר"ל מסביר את זה, מקשר את זה לנושא יותר רחב, וכדי להקדים את ההגדרה שלו על אותה מלחמה בין היוונים והיהודים בתקופת בית שני.

אז הוא מקדים את זה במדרש אחד שנתחיל בו, במדרש רבה, על סדר המלכויות שאנחנו בעימות איתם מהתחלת ההיסטוריה של המין האנושי. מהתחלת אדם הראשון יש איזה תכנית של סדר של מלכויות עד ימות המשיח. אתם זוכרים את הנושא, יש 4 מלכויות: בבל, מדי (זה "פרס ומדי"), יוון ורומא (רומי).

אז נתחיל באותו מדרש, איך המדרש מסביר את התכנית של ההיסטוריה הכלל עולמית שצריך ל... איך אפשר להגדיר את זה... מלכתחילה אין שום הֶכְרַח בצורה של המלכות. אבל היעד של התרבות השייכת לאותו מלכות זה אותו יעד. כי מדובר בנפש האדם. כל ההיסטוריה של המין האנושי היא התפתחות של נפש האדם. זה דומה מאד אגב למה שאנחנו מוצאים בפילוסופיה של הֶגֶל, אבל בצורה אחרת לגמרי. זה כבר המדרש, לא הפילוסופיה של הֶגֶל.

המהר"ל מסביר, לפי כמה מקורות (יש לכם את המקורות בהערות שמה למטה): שיש כמה כוחות בנפש האדם. יש קודם כל הכוח הגופני, הגוף; אחר כך הכוח הנפשי; אחר כך הכוח השכלי; ואחר כך הכוח של חי-המדבר – דהיינו: הדמות הכוללת של כל הכוחות של האדם.

וזה מקביל ל-4 מלכויות שהתפתחו בהיסטוריה: מלכות בבל – זה מקביל לכוח הגופני; עיקר התרבות של מלכות בבל זה תרבות של הגוף. אח"כ פרס ומדי (בעיקר במדרש זה "מדי" אבל זה אותה תרבות לפי המקורות של התנ"ך – "פרס ומדי" זה אותה תקופה) – זה הכוח הנפשי, הרגשי. אח"כ בא יוון – זה הכוח השכלי. אח"כ בא רומי, זה – החי-מדבר, הכוח הֶדְפָּרִי של האדם. טוב זה נושא כבר שאתם רגילים לו, אז נראה איך המדרש מגדיר את זה. ומיד נתחיל באותה תקופה של יוון, מה קורה במלחמה בין היוונים ועם ישראל דאז, דהיינו – היהודים.

אני רוצה שוב להזכיר את זה: אנחנו נמצאים בתקופת בית שני אחרי תקופת הנבואה, לכן עם ישראל, הוא – הזהות שלו זה הזהות ה**יהודית**. בתקופה הקודמת זה היה, תקופת הנבואה, זה היה העם ה**עברי**. ולכן יש איזה מין מיעוט הצורה של עם ישראל בבית שני.

אפשר להגדיר את זה ככה: גדלות זהות ישראל – זה בבית ראשון. כשהיתה כוח הנבואה. וכוח הנבואה כולל גם הכוח הגופני, הנפשי, השכלי וה"אֶדְמִי" אם אפשר לומר את זה. "אדם", "אתם קרויים אדם"⁷⁶.

בבית שני יש הקטנה של כוח של עם ישראל, איזה מין... "מין" אולי זה קצת מוגזם. הצורה של עם ישראל היא בקטנות. ולכן זה נתן אפשרות לאומה הזו שנקראת "יוון" (ואח"כ נחזור על ההגדרה של יוון באותה התפתחות) לתקוף את ישראל דווקא במישור של הכוח השכלי, דהיינו – החכמה. וזה המלחמה בין החכמה יוונית והתורה בישראל.

אבל, אע"פ שזה נראה קצת פרדוקסלי, צריך ללמוד את זה במקורות: כוח התורה בישראל בבית שני היה יותר קטן, יותר נמוך ממה שהיה בתקופת הנביאים. למה אני אומר שזה פרדוקסאלי? מכיוון שלפי המקורות של ההיסטוריה הפשוטה, כל מה שאנחנו יודעים

מהתפשטות כוח התורה - זה המשנה, זה התלמוד, זה דווקא השורש [שלהם] זה בית שני. אבל בכל זאת צריך להבין: התקופה של הנבואה נגמרה, לא נגמרה בבת אחת, יש תקופה ארוכה מאד של מעבר בין תקופת הנבואה ותקופת החכמה של התלמוד, והמישור של רוח הקודש שממשיך, אבל בכל זאת – אין להשוות בצורה, בדמות: יש "שם ישראל" בבית ראשון ו"שם ישראל" בבית שני. ויש הקטנה של הדמות. זה מובן? כן? ולכן אנחנו נכנסים לאותה תקופה של המלחמה עם חכמת יוון בחולשה. זה נתן כוח ליוונים במלחמה שלהם נגד ישראל. ונראה איך המהר"ל מסביר את זה מיד.

מלכות יוון

אז קודם כל אני רוצה להתחיל במקור במדרש. זה לא נמצא בדף שלכם, זה בהקדמה של המהר"ל, הנה: ההתפתחות של ההיסטוריה האנושית. זה על הפסוק: "וְהָאֶרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְבָהּ נְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם". לפי המדרש – זה בצורה של פסוק אחד, כל ההסברים שאנחנו מוצאים בכל המקרא כולו על ההתפתחות של ההיסטוריה האנושית מההתחלה עד ימות המשיח. וכך מסביר את זה המדרש:

ריש לקיש פתח קרא:

פירש את המקרא לפי סדר הגלויות. לאמתו של דבר, לנושא שלנו, זה נקרא "מלכויות". אבל בהקשר לכל מלכות שהיתה כלל-עולמית בנתונים של אותם התקופות, יש גם כן גלות ששייך לאותו מלכות; "גלות אור כשדים" שייך למלכות בבל, וכן הלאה.

"והארץ היתה תהו ובהו" – זו גלות בבל. "תהו" שנאמר (בירמיהו): ראיתי את הארץ והנה תהו.

אז לפי הפרק בירמיהו אנחנו מבינים שזה שייך לתרבות בבל שנקראת "תהו".

"ובהו" – זה גלות מדי, שנאמר (במגילת אסתר) "ויבהילו להביא את המן"

אז שמה, פה, המדרש מפרש את הפסוק של מגילת אסתר בהקשר ל"בהו" שזה ההגדרה של גלות מדי.

"וחשך", זו מלכות יוון, שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל

וזה הנושא שנלמד במהר"ל עצמו. אז המדרש מסביר: "תהו" - בבל, "בהו" – מדי, "וחשך" על פני תהום: "וחשך" – זה יוון, "תהום" – זה רומי. והוא מסביר קצת באופן יותר מפורש מה שקרה עם יוון: "זה גלות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל". צריך להבין את הביטוי - למה דווקא בעלי המדרש בחרו באותו ביטוי: "החשיכה עיניהם של ישראל", זה קשור לעניין של היעדר האור. בהמשך הספר שלו המהר"ל מסביר מה הקשר בין אור של חנוכה והמלחמה נגד היוונים. רק לזכור את כל הביטויים פה: "החשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיה, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". במה מדובר? כשיוון היתה שולטת במלכות יהודה אז לא רצתה להשמיד את עם ישראל כעם, אלא לנתק אותו מהתורה והקדושה.

יש 2 מימדים למלחמה של היוונים נגד ישראל. להעביר את היהודים מהתורה (אתם מוצאים ב"על הניסים" שאנחנו אומרים בימי חנוכה – "להשכיחם מתורתך"). יש כמה גרסאות בנוסח האשכנזי, אבל [...]. הספרדי, אבל סופסוף זה הולך לאותו כיוון: חוץ מהגזירות שאסרו

על היהודים לקיים כל מצוות שבתורה, אסרו באופן מיוחד ללמוד תורה. רצו לנתק את עם ישראל מידיעת התורה ובאופן יותר מסוכן: להוציא את השם "ישראל" מהתורה, את הקשר שיש בין התורה ועם ישראל. זו היתה המשימה של התרבות המערבית: לקחת את התנ"ך מעם ישראל ולתרגם אותו בשפות זרות (וזה התחיל ביוון – בלשון היוונית) ואח"כ, אפשר לומר – עד התקופה של מלחמת העולם השנייה באופן ראסמי באוניברסיטאות במערב – התנ"ך היה שייך לנצרות. היו מסבירים לפי התקופות – זה היה שייך לעם ישראל של התנ"ך, דהיינו – העברים, אבל אין שום קשר בין העברים והיהודים – יהודים זה משהו אחר לגמרי. אז תקופה ראשונה, זה – התנ"ך הוא עברי (הוא נכתב בעברית כן?) אח"כ מדברים על "יהודי-נוצרי" בתקופה של בית שני ואחרי בית שני, יהודי-נוצרי, אח"כ שוכחים – יהודי ונוצרי.

וזה ההתפתחות של הנושא שהמהר"ל מסביר אותו. המשימה של היוונים זה היה לנתק את זהות ישראל מהתורה. כאילו התורה זה ספר של חכמה ששייך לתרבות האנושית הכללית. וכמעט והצליחו בזה. היהודים המתבוללים שכחו שהתנ"ך היה שייך ליהדות. בעיניהם התנ"ך – זה עניין נוצרי. והפצת התנ"ך בעולם נעשה בשם הנוצרים! לא בשם היהודים. זה ידוע. עד תקופת מדינת ישראל. אז אנחנו כבר בתקופה חדשה לגמרי, משהו השתנה לגמרי – יודעים בעולם, חוזרים על אותה ידיעה קדומה "שכן, סופסוף, התנ"ך שייך ליהודים מכיוון שהיהודים זהו זה עם ישראל של התנ"ך". מבינים את חומרת הנושא?

ואפשר להרחיב את העניינים, אבל זה מספיק ברור. אז זה מה שאנחנו אומרים ב"על הניסים" לפי כל הגרסאות: "לשכחם מתורתך", "ולשכחם תורתך", "ולשכחם מתורתך". זה מובן, כן?

אז הם נתנו אפשרות ליהודים שהיו תחת השלטון של יוון בארץ ישראל, להמשיך לחיות פָּעֵם. אבל בתנאי שיקבלו את השלטון היווני, עם כל המשתמע מזה, כולל התרבות היוונית. ואם רוצים להמשיך עם דת יהודית – אבל שדת יהודית לא תהיה דת התורה, אלא איזה מין דת דומה לדתות שהיו בדתות של אותה תקופה, ולכן נתנו את הרשות להביא קרבנות לבית המקדש, אבל בתנאי – שיכתבו על קרן השור של הקרבן: "אין לנו חלק באלוהי ישראל". ולכן צריך להבין, כשהמדרש, וזה נמצא גם בגמרא, מזכיר לנו את אותה תקופה, צריך לזכור מה קרה באמת: הסכנה של התייוונות של עם ישראל.

מדוע המקורות לא מזכירים את סיפור חנוכה?

ואם נגיע לזה נדבר עוד על זה: יש נושא שקשור לחנוכה: למה אין לנו שום מסורת על עניין של חנוכה. ותנ"ך – זה מובן, כי התנ"ך הסתיים לפני תקופת חנוכה. הספרים שנקראים "המקבים" זה תקופה אחרת, זה מין... ספרות של מאמינים, שזה נקרא: "הספרים החיצוניים". אע"פ שהרבה רבנים השתמשו בזה, אבל זה לא נתקבל כספר מסורתי, כן? מכל מקום לא כספר מספרי התנ"ך. זה מובן כן? אבל השאלה היא – שאנחנו לא מוצאים אפילו בתלמוד מסכת השייכת לנושא חנוכה, כמו שלמשל אנחנו מוצאים מסכת ששייכת לנושא מגילת אסתר. יש "מסכת מגילה", אין "מסכת חנוכה" בתלמוד. יש פה ושם כמה סוגיות קטנות מאד, קשורות לנושא של אור של נרות, למשל במסכת שבת, אז מדברים קצת על חנוכה.

אחת מהסיבות, יש הרבה סיבות על זה (זה לא הנושא שלנו עכשיו, אבל אחת מהסיבות) שאותה מלחמה, בין יוון לעם ישראל לא נגמרה. זה עוד לא נגמר. אנחנו בשלב, כפי שאמרתי מקודם, שאנחנו יותר חזקים מאי פעם, ש-2000 שנה של גלות באותה מלחמה, העולם כבר

מתחיל לזכור את זה שהתורה שייכת לישראל ולא לגויים; ולא ליוונים, ולא לרומאים, ולא לנוצרים. אבל אני זוכר כשאני הייתי ילד, לפני מלחמת העולם, באוניברסיטאות כשהיו מביאים איזה ציטוט מהתנ"ך זה היה או בלטינית, או ביוונית - ברור שזה היה נוצרי. אתם מרגישים איך השתנה בעולם, מדור לדור כן?

אז מכיוון שזה לא נגמר, אז זה לא ניתן להיכתב, כותבים רק היסטוריה שנגמרה. כל עוד שסיפור לא נגמר - לא כותבים אותו. זה נשאר כתורה שבע"פ. זה אחת מהסיבות שאנחנו לומדים על אותו נושא: למה אסור להעלות בכתב העניינים של חנוכה. צריך להישאר בעל פה. זה מובן? טוב. מכיוון שאותה מלחמה - זה עוד לא נגמרה. העימות בין החכמה הכללית (עכשיו מגדירים את זה בשם "פילוסופיה") והתורה כתורה. זה התחיל באותה תקופה כשהכוח השכלי של הנפש האנושי התגלה דווקא ביוון כפי שנראה בעוד מקור אחר. זה מובן? אז אני אמשיך:

"תהו זה בבל"

והמשימה של "תהו" זה היה: להשמיד באופן גופני את עם ישראל דאז, מניצולי אותה תקופה זה משפחתו של אברהם אבינו. אח"כ מדי: העימות היה במישור הנפשי, גם כן עם סכנה של השמדה פיזית. אבל אצל יוון המטרה לא היתה השמדה פיזית, אלא שינוי הזהות, לחסל את הייחוד שיש בישראל כעם הנבואה. מכיוון שאנחנו נמצאים בתקופה של אחרי-הנבואה, היה להם כוח כל כך גדול להילחם נגד ישראל.

האמנסיפציה היוונית

כי היהדות באותה תקופה נראית כדת בין דתות. ולכן זה היתה העיקר בתרבויות האלו באותה תקופה - היו מקבלים את הדתות של עמים אחרים, אבל בתנאי שזה יהיה דתות דומות - יש דת יוונית, יש דת מצרית - תהיה דת יהודית, אבל שום שייכות לתורה כתורה של תקופת הנבואה. ולכן היו מקבלים את הטקסים של היהודים - אתם רוצים להביא קרבנות לבית המקדש שלכם? אבל תביאו בתנאי שזה יהיה דת דומה לדת אחרת. זה מובן?

אחרי תקופת האמנסיפציה באירופה, זה מה, למשל שהצרפתים הציעו ליהודים: לחדול להיות עם מיוחד, שייך לתורה, להיות כמו שאר בני אדם באירופה - יש צרפתים, יש אנגלים, יש גרמנים, יהיו גם כן [בתוכם פרטים] שהם נוצרים. אז יהיו גם כן אנגלים, צרפתים, גרמנים שיהיו יהודים, עם דת יהודית. אבל הייחוד של עם ישראל כעם התורה - רצו לחסל את זה. וזה דומה מאוד למה שקרה אחרי המהפיכה הצרפתית באירופה. זה מובן? כן? וזה גרם לאותה התבוללות, שבאותה תקופה היתה התייוונות.

ביום חמישי לסיכום הלימודים של חנוכה (אבל זה יהיה בצרפתית) נחזור על אותו סיפור. אבל זה מה שראו חכמי המדרש: המלחמה של בבל נגד ישראל זה במישור אחד: גופני. כוח הגופני של נפש האדם. מדי, פרס - זה נפשי (תראו את זה ביותר פרטים בספרו של המהר"ל). יוון - המלחמה היא שכלית. ואי אפשר שלא לגלות את זה - מה בין החכמה הכללית במלחמתה נגד התורה - השורשים זה הפילוסופיה היוונית. זה ברור. אז נמשיך:

הכוח הייחודי של כל מלכות ומלכות

זה - "ממלכת הרשעה" זה רומי "על פני תהום", זו מלכות הרשעה, שאין לה חקר כמו התהום. מה התהום הזה אין לו חקר, אף הרשעים כן

"ממלכת הרשעה" זה רומי

"ורוח אלקים מרחפת", זה רוחו של מלך המשיח, היאך מה דאת אמר

כפי שאנחנו אומרים, לפי הפסוק בישעיה :

ונחה עליו רוח ה'

אם כן, הנה ההיסטוריוסופיה של המדרש, באופן סכמטי וכללי מאד : מההתחלה עד הסוף, 4 מלכויות, שמתפתחות אחת אחרי השני, וזה כוח התרבות האנושי, וצריך להיות ככה : הצורה לא היתה הכרחית מלכתחילה. הבבלים היו בבבלים. אבל באותה תקופה, המשימה של התרבות זה הכוח הגופני. אחר כך פרס-מדי - הצורה של אותה תרבות זה טפל, זה לא העיקר. העיקר זה העצם של אותה תרבות – אז זה השלב השני – הכוח הנפשי. ואחר כך אנחנו מגיעים לכוח השלישי זה הכוח השכלי שמתגלה דרך יוון, ואיך? נראה את זה עם מקור אחר בגמרא מיד. אח"כ המלכות הרביעית שאין לה חקר, 2000 שנה, זה ארוך מאד, זה התגלה ברומא, ברומי, וזה מזהות אנושית שכוללת גם את הכוח הגופני, וגם הנפשי וגם השכלי, כירושא ממה שקדם לה, ושהיא לוקחת לעצמה את שם ישראל נגד ישראל. זה מלכות רומי. ואחרי סוף מלכות רומי, בסוף המלכות הרביעית, אז מתחיל מלכות המשיח – "ורוח אלקים מרחפת מעל פני המים". אז זה סדר לפי 4, שהם 5 תקופות. זה מובן כן? בבל, מדי, יוון, רומי, ואח"כ ישראל.

המדרש ממשיך בנושא שלו : בזכות מה הכל הסתדר? בזכות התשובה, וטראו את זה במדרש. עד שהתחלנו לשוב, אנחנו נמצאים כבר באותה תקופה.

הגשמת נבואתו של נח

אז הנה ההגדרה של המדרש על תרבות יוון : "חשך". לכאורה יש כמין סתירה – זה הכוח השכלי, והמדרש מגדיר את זה כחשך. אז נלמד את זה : לגבי התגלות אור הנבואה, אור התורה – הכוח השכלי האנושי ורק אנושי - זה כמו חשך לגבי אור. ולכן - מה רצו להחשיך עיניהם של ישראל? לסתום את האור שיש בעיני ישראל. אבל זה הגדרה שלילית : יוון זה חשך. בגמרא אנחנו מוצאים הגדרה חיובית של אותו כוח של יוון. אז תקחו את הדף, יב, זה בעמוד השני, מההתחלה כבר. תקחו כבר בסוף השורה השנייה של העמוד השני. "ולכך", מצאתם? סוף השורה השנייה של העמוד השני.

ולכך דרשו ז"ל "יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם" (בראשית ט, כז), ופרשו ז"ל (מגילה ט ב) אמר רב חייא בר אבא, היינו טעמא,

הטעם הוא ככה :

דכתיב

שָׁמָּה שאומר הפסוק :

"יפת אלקים ליפת"

"יִפְתָּה" זה : נתת את היופי ליפת ; עשית יופי ליפת.

מיפיותו של יפת יהא באהלי שם

יש צד של יופי ביפת והפסוק אומר (זה נבואה של נוח לבניו) : "וישכון באהלי שם".

כלומר מן היופי של בני יפת, וזהו לשון יוני, שהוא היפה יותר, יהיה התורה באהלי שם,

דהיינו – שנתנו רשות לתרגם את התורה בהתחלה רק בלשון יוון, כדי לקיים את הנבואה: "יפת אלקים ליפת". מה זה היופי של יפת? זה יוון, אומרת הגמרא.

דהיינו – הכוח של היופי וזה במישור החלק השכלי של נפש האדם התגלה דווקא בנחלת יפת ודווקא ביוון. בהיסטוריה מתגלה שמה שנאמר באותה נבואה זה נמצא ביוון. ובמציאות אנחנו מגלים את זה: שאם בתרבות כלל עולמית עכשיו, יש שורש אוניברסאלי של התפיסה של היופי שיש בעולם, החכמה של העולם החיצוני [השורש בא מיוון]. ומאותה תפיסה של האסתטיקה שיש בעולם החיצוני יצא דווקא לשון המדע דרך המתמטיקה בתפיסה היוונית. ולכן אותה חכמה כלל אנושית עכשיו - כולם יודעים: יש הסכמה כללית שהשורש היה באופי המיוחד של יוון בכל התרבויות שבעולם. זה מובן? ולכן זה התגלה ביוון ודרך התרבות היוונית.

פה אנחנו, באותו מקור החיובי של ההגדרה: מהו כוחו של יוון כבני יפת.

ומכיוון שבסוף הפסוק כתוב: "וישכון באהלי שם" - איך היופי של יפת, דהיינו יוון, ישכון ב"אהלי שם"? נתנו אפשרות לתרגם את התורה בלשון יוונית, כדי שהיופי של יוון יהיה ב"אהלי שם". מה זה "אהלי שם"? "אהל" זה בית המדרש, לפי הגמרא. זה מובן כן? כשלומדים ב"אהלי שם", כשלומדים תורה ב"אהלי שם" - אז היופי של יפת צריך לשכון גם כן. דהיינו – הצורה של אותו יופי, הכוח השכלי של האדם - זה לשון יוון.

יש מחלוקת אחר כך בין החכמים – ההבדל בין לשון יוון שהוא יופי של יפת לפי המקורות שלנו, והמחשבה של יוון. זה נראה את זה אח"כ. הצד השלילי – "החשיכו עיניהם של ישראל" – בא מצד הפילוסופיה שלהם. אבל הצד החיובי, היופי של יפת - זה הלשון שלהם. וכך הוא ההסבר של הגמרא. פה המהר"ל מביא ציטוט מן הגמרא, ואני חוזר על זה: כלומר

כלומר מן היופי של בני יפת, וזהו לשון יוני, שהוא היפה יותר, יהיה התורה באהלי שם, כי מותר להיות התורה בלשון שלהם, וכל זה מפני שיש לה החכמה יותר משאר אומות.

ולכן – אם יש כבר צורך לתרגם את התורה בלשון אחרת מלשון הקודש - אז זה קודם כל, הרשות ניתנה בלשון יוון.⁷⁷

ולמה היה צורך לתרגם את התורה? בכוונה אני אמרתי: אם כבר יש צורך, אז נתנו לתרגם בלשון יוון. הסכנה של הסילוף הוא פחות מכל הלשונות. לפי דעתם בגמרא כן? אני שואל שאלה: ולמה יש צורך לתרגם את התורה בלשון יוון? זה שאלה פשוטה מאד.

קהל: להפיץ?

מניטו: להפיץ? יש צורך להפיץ?

קהל: [...]

מניטו: זה משחית. זה לא הכוונה של הגמרא במה שאמרת.

כדי להבין את זה – כשיגיע הזמן שיש אפשרות, ואם יש אפשרות אז יש צורך, (לפי הפסוק עצמו: "וישכון באהלי שם"). אז לא רק מותר, אלא צריך להפיץ את התורה בלשון אומות העולם. אבל איזה לשון של אומות העולם? דווקא לשון יוון, מכיוון שזה היופי של יפת. זה

מובן? ברור שהיה צורך לתת ליהודים שלא היו מדברים בעברית אפשרות לתרגם תרגום בכל לשון שהיו מבינים, אבל הצורך הזה היה כבר מלפני תקופת יוון, מלפני תקופת יוון כבר. היהודים שהיו בגולה היו צריכים מתורגמן בלשון שלהם.

אבל ההחלטה של הגמרא שזה במישור אחר לגמרי. זה: התורה לוקחת כבר מימד כלל-עולמי דרך תרגום היווני. ואנחנו עדים לזה, זה קרה ככה! וזה התחיל ככה, זה מובן?

הכוונה זה לא לצורך היהודים שאינם מבינים בעברית, זה כבר בתקופות קודמות – היו מתורגמים שהיו מתרגמים בלשון שהיהודים היו מבינים – אם זה ארמית ואם זה לשון אחרת. וטראו גמרא שבת בפרק: "כל כתבי הקודש" יש גם כן אותו עניין: באיזה שפה מותר ובאיזה שפה אסור לתרגם כתבי הקודש. ואנחנו מוצאים שהשפה הראשונה שנתנו (אפשר לומר בבת אחת: גם רשות וגם חובה) לתרגם – זה לשון יוונית⁷⁸. אבל הכוונה זה להפצת התורה לאו דווקא ליהודים.

ולכן אנחנו מוצאים עוד סתירה לכאורה: אם זה כל כך מסוכן, למה נתנו רשות לתרגם דווקא בלשון יוון? ופה המהר"ל מתחיל להסביר: מכיוון שהצד של הנפש האנושי היותר קרוב לחכמה, מצד הכוח השכלי האנושי עצמו. זה שייכות לתרבות יוון לחכמה כחכמה, ולכן יש איזה קירוב בין השכל היווני והכוח השכלי של התורה. ומכיוון שהיה קירוב ורק קירוב – היתה מלחמה. זה מה שהוא מסביר מיד. זה מובן?

כשיש רק קירוב – אז זה רחוק מאד. ואולי יותר רחוק ממה שאין לו קירוב כל כך. כי כשזה רחוק באופן בולט – אין כ"כ סכנה. כשזה קרוב, דומה, וזה לא ממש אותו דבר, השינוי הזה מביא ריחוק מן הקצה אל הקצה. זה מובן? זה כבר, הסכנה היא – כשזה דומה, כשזה לא אותו דבר. מובן?

כשהשטן מתגלה כשטן והמלאך מתגלה כמלאך – אין סכנה לטעות, אין טעות כן? לשטן – יש לו פנים של שד, המלאך – יש לו פנים כמלאך. אבל כשהשטן דומה למלאך – זה מסוכן מאד. וכשהמלאך דומה לשטן – אוי ואבוי. תפסתם? יש סכנה של... אז נמשיך:

והקירוב הזה עצמו היה גורם שרצו לאבד מהם התורה

זה ההסבר של המהר"ל.

מכיוון ש, (שוב אני חוזר על זה, אבל עכשיו זה פשוט, אני מקווה): מכיוון שהשכל היווני הוא שכל חריף, היא חכמה גדולה, במישור של הנפש הכלל עולמי, כלל אנושי. הוא כל כך קרוב לשכל שמתגלה בנבואה, בתורה, אבל רק קרוב.

והקירוב הזה עצמו היה גורם שרצו לאבד מהם התורה, כי אין גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו, ולפיכך רצו לאבד מהם התורה. ולכך אמר כי מלכות שלישית מתיחס אל חיה

זה בנבואה של דניאל, טראו את זה במה שאמר הנביא לפני הפרק הזה, כשדניאל ראה את החיות שמסמלות את כל התרבויות האלו של המלכויות, אז הוא רואה חיה שלישית בצורת נמר, שיש לה ארבעה כנפיים.

פה יש הסבר מיוחד למהר"ל, אז נדלג קצת כי זה לא כל כך הנושא שלנו, וצריך הרבה הקדמות כדי לפרש את הסגנון שלו, אבל אנחנו לומדים מהפירוש שלו שהנמר (ראינו את זה גם כן בעמוד הקודם) הנמר – זה הכי עז בחיות לפי הגמרא. ישראל הוא עז באומות, הנמר עז בחיות. והנמר זה מסמל את החכמה.

שיש לה ד' כנפים (דניאל ז, ו), כי החכמה הוא מתפשט בכל צדדין לרוחב ולאורך, ואין לה גבול כלל, רק מתפשט בכל מקום. ולכך היה מדמה זה לנמר שיש לו ד' כנפים זה במראה של דניאל כן?

שהכנפים מורים על התפשטות בכל ד' רוחות, וכבר בארנו זה במקום אחר, וזה מבואר בכל מקום. ולכך אמר על אומה זאת "די תשלט בכל ארעא" (דניאל ב, לט), שהיא תשלט בכל הארץ

מאחר כי האומה הזאת יש בה החכמה, הרי השכל מתפשט בכל העולם, כי כך ענין השכל. ולכך כפי מדת השכל, היה ממשלתם בכל העולם, והכל היה כפי המדה. ולכך המלכות הזאת לא היו מתנגדים לישראל רק מצד התורה השכלית ומצות התורה האלקית. וכך היה כל ענין מלכות שלישית, לבטל מישראל מעלת התורה האלקית, המלחמה שלהם היתה (האלקית, כלומר) נגד התורה כתורה, כמתחרית בחכמה האנושית, וגם כן נגד בית המקדש - העניין של הקדושה. ולכן יש 2 מימדים במלחמה של היוונים נגד עם ישראל בעיקר: איסור לימוד תורה ואיסור הקדושה שבבית המקדש. רצו לעשות מזה עבודה זרה. ולכן הוא אומר פה:

מעלת התורה האלקית, וכל דבר אלקי בפרט. [ש]היה רוצה אומה זאת שלא היה חס ושלום לישראל מעלה אלקית. וזה אמרם במדרש (בראשית רבה ב, ד) "ושם הנהר השלישי חידקל זה יוון"

זה עוד מקור אחד במדרש, ויקרא רבה⁷⁹

שהיא חדה וקלה בגזרותיה על ישראל, ואומר להם: כתבו על קרן השור שאין לישראל חלק באלוקי ישראל, כי מלכות שלישית אומרת לישראל כתבו על קרן השור דוקא.

הוא רוצה לומר: מלכות שלישית דווקא אמרו את זה: אתם עם ישראל, היהודים של אותה תקופה, תדעו: אנחנו לא רוצים שתהיו בעולם אומה בשם ישראל שיהיה לה חלק באלוקי ישראל. כי החכמה שלכם זה חכמה גדולה, אבל זה חכמה אנושית. ולכן כשתרגמו את המקרא ביוונית – הכוונה היתה: לתרגם, לסלף, להחליף את הצורה של חכמה אלוקית לחכמה אנושית. אומות העולם יש להם דת אנושית. אז אתם היהודים רוצים דת – אבל שתהיה דת אנושית.

ואתם רואים איך אנחנו חיים את כל העניינים האלו בהיסטוריה שלנו דווקא בחברה היהודית והישראלית דווקא, כל השאלות שמתעוררות: אלו שרוצים שתהיה דת יהודית אבל דת אנושית לא לפי ההלכה. דת אנושית. כמו שיש לנוצרים דת אנושית, כמו שיש למוסלמים דת אנושית – אז תהיה ליהודים דת אנושית, וזה נקרא "רפורמים" וזה נקרא כל הסוגים של... אתם יודעים כל מה שמתרחש. זה תוצאות של מה שהתחיל בעימות עם יוון. זה התוצאות של ההצלחה של ההתייוונות בתוך עם [ישראל]. זה מובן מה שאני רומז...

מדוע יוון החליטה לחסל את הייחודיות של ישראל?

אז עכשיו נתחיל בנושא שלנו: מה היתה הסיבה, הטענה של יוון? איפה מצאו איזה עילה כדי לבקש לחסל את הייחוד של ישראל כעם נברא? כעם ה'י? כעם של נבואה האלוקית? איפה מצאו את העילה⁸⁰ הזה? (ונראה את זה לפי המהר"ל). אז מצאו את זה בחטא העגל.

כשאנחנו נלמד עכשיו את אותו פרק - עם ישראל נקרא : עם אשר ה' בחר בו כדי לגלות רצון אלוקי לחיי האדם, זה נקרא : "תורה". ואנחנו לא מוצאים בשום אומה אחרת את הקשר עם הרצון האלוקי כפי שאנחנו מוצאים בישראל דרך התורה.

אע"פ שיש משהו שמתייירא⁸¹ להידמות לזה. למשל בנצרות אומרים שזה "דומה לישראל של התורה". או באיסלאם גם כן : אומרים, טוענים שזה דומה לישראל של התורה. צריך ללמוד את זה ב"כוזרי" כן? הכוזרי מסביר את זה : נצרות ואיסלאם זה דת, אבל לאמתו של דבר זה פילוסופיה דתית⁸². זה לא התגלות אלוקית כמו בנבואה, בתורה, כמו שזה היה בישראל. שמעתי פעם דיוק על זה : אין דת אלא דברי תורה, ד"ת אותיות דל"ת ת"ו.

אבל לאומות העולם יש דתות – אבל זה דתות של הרגש הדתי שבא מהאדם ומחפש את [ה]קשר עם האל. במישור הנבואה זה ההיפך הגמור : התגלות רצון האלוקי דרך הנביאים, דרך התורה, זה - עם מיוחד לעם נבחר.

זה מה שנפסק אחרי סיום תקופת הנבואה, והיוונים שהיו דווקא את הכוח של החכמה של כלל-אנושות. ושוב המציאות העידה בזה : שהתרבות הנוכחית שיש לה מימדים כלל-אוניברסאליים התחילה ביוון. לא צריך לחזור על אותה נקודה, זה ברור כן?

אז הם רצו לנתק לגמרי בזיכרון של היהודים שום יחס לאלוקי ישראל במובן המקראי. אלוקי ישראל שמתגלה לישראל, לא אלוקים שישראל מגלים. זה כמו שאר דתות באומות העולם : כל אחד מגלה את האליל שלו. בתורה ההתגלות היא הפוכה לגמרי : זה האל שמתגלה לאדם, לא האדם שמחפש את האל שלו. זה מובן?

לפי דעתי זה העיקר של ההסבר של המהר"ל : מה רצו לחסל בישראל? חלק באלוקי ישראל. במובן המקראי. דהיינו – האל שלפי המקרא מתגלה לאדם ומגלה רצונו – רצון אלוקי, חכמה אלוקית, תורת אלוקים. ואתם רוצים דת? תהיה אנושית. זה הבעיה בכל חומרתה, ואנחנו חיים אותה. זה מובן?

האם הקב"ה שוכח את החטאים של ישראל?

טוב, יש שאלות על זה? כי זה [העיקר]. אז איפה מצאו את זה? בחטא העגל. לפי דעתם, בחטא העגל, זה ההוכחה שישראל דומה לשאר האומות. אע"פ שקרה מה שקרה בהתגלות בסיני – אבל זה נגמר עם חטא העגל - "אין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל" זה מתבסס על חטא העגל. ולכן בא המהר"ל ומסביר פרק במסכת ברכות שנתחיל בו מיד.

אז זה נמצא במסכת ברכות דף לב. זה ההמשך, ואני אקרא את זה בגמרא. אז נקרא את זה, יש כמה הבדלים, אני מעדיף קודם... זהו.

ותאמר ציון עזבני ה'

זה פסוק בישעיהו [מט]

ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני

אז הגמרא אומרת :

היינו עזובה היינו שכוחה

מה ההבדל בין "עזבני ה'" ו"ה' שכחני"? מה ההבדל בין עזיבה לשכחה?

אמר ריש לקיש : אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה

כך ציון רוצה לומר :

רבונו של עולם, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה - זוכר מעשה הראשונה, אתה
עזבתני ושכחתני

דהיינו – פה באותו פסוק של ישעיהו הנביא מפרש איך ישראל עצמו, ציון עצמה מרגישה
במה שאומרים שונאי ישראל – שיש ניתוק בין אלוקי ישראל ועם ישראל. למה? מכיוון שלא
רק עזיבה, ולתקופה אפילו ארוכה, אלא שכחה לגמרי. סילוק. ניתוק לגמרי.

אמר לה הקדוש ברוך הוא : בתי, שנים עשר מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל
בראתי לו שלשים חיל

"חיל" זה צבא כן? "צבא השמים".

ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון

זה יחידה בצבא. פה זה השמות של הלשון היווני והרומאי שהיה, משתמשים באותה תקופה,
והגדרות של יחידות, גדודים בצבא לפי המנהג הרומאי או היווני.

ועל כל לגיון ולגיון

[סוף קלטת]

בראתי לו שלשים גסטרא

"גסטרא" זה מחנה. "גוסטרא" בלטינית.

ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה כוכבים כמנין ימות החמה,

דהיינו: כל העולם כולו, על כל צבאותיו,

וכולם לא בראתי אלא בשבילך,

ומיד צריך להבין את זה: העיקר של בריאת העולם זה האדם. ולפי מה שמסביר לנו המקרא - סופסוף העיקר של האדם מתגלה בישראל, לפי דעת התורה. ולכן "כל העולם שבראתי עם כל צבאותיו" – כל זה יש לו משמעות רק לגבי האדם, והאדם יש לו משמעות רק בהקשר עם ישראל. ואתה ישראל אומר: "עזבני ושכחתני"?

ואת אמרת: "עזבתני ושכחתני"?

התשובה, בהמשך של הפסוקים בישיהו⁸³:

"התשכח אשה עולה"

"עולה" זה הבנים שלה, כן?

אמר לה הקדוש ברוך הוא, כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר.

קודם כל צריך להבין את הפשט של הפסוק. הנביא מסביר: בת ציון... מכיוון שמאז הפסק הנבואה, יש איזה רושם שמשחו נאבד, משחו נותק בקשר שבין הקב"ה ועם ישראל. כאילו יש איזה עזיבה, שהיא לא רק עזיבה אלא שִׁכָּחָה לגמרי. כאילו ישראל נפל באותה מדרגה של שאר אומות העולם.

יש במקור אחר בגמרא על הפסוק: "מִי כְמִכָּה בְּאַלֶּם ה' "⁸⁴, הגמרא אומרת – צריך להבין את זה ככה: "מי כמכה באלמים ה' "⁸⁵. כאילו הדיבור נפסק. ומאז כל כך הרבה זמן, שזה דומה כאילו הקב"ה שכח לגמרי את עם ישראל שבחר בו ביציאת מצרים.

אז התשובה של הנביא: "התשכח אשה עולה". האם יש דבר כזה שאם תשכח את בניה? והגמרא מפרשת את המילה "עולה", את ה... איך אומרים את זה בערבית... את ה... טוב, את הבנים. גם אם זה קורה בעולם (וזה לא קורה בטבע שאם שוכחת את בניה) – גם אם זה קורה מרחם בן בטנה⁸⁶, אז הגמרא מפרשת את זה: זה דומה, בהיסטוריה של עם ישראל, לעולות ופטרי רחמים שהביאו דווקא אותו דור של דור המדבר שהביאו כקרבנות לקב"ה. אמר הקב"ה:

אמרה לפניו, רבונו של עולם, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא לא תשכח לי מעשה העגל

דהיינו: אם אין שכחה - אז אין שכחה על אותו חטא שהמיטו⁸⁷ בין עם ישראל ומי שהתגלה לו בסיני. ולכן אתם רואים איך המדרש והגמרא מגדירים מיד את אותה טענה של אומות העולם: אתם עם ישראל – אתם טוענים שיש לכם קשר יותר מְטַבְעִי בין בורא עולם שמתגלה דרך הנביאים, שהם נביאי ישראל, דווקא לישראל "אשר בחר בנו"? כן? אבל אנחנו יודעים שאתם בעצמכם, אתם מנתקים את עצמכם מאותו אל – "אלוקי ישראל". עכשיו זה מובן קצת יותר הטענה שלהם: "אין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל". זה בא מצידכם! וההוכחה – חטא העגל.

חטא העגל, דהיינו: מה קרה בסיני? מה קרה בסיני? "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אָחֶר "אשר בחר בנו". מיד אח"כ - חטא העגל. אז זה ההוכחה שאין אותו קשר שאתם טוענים שיש קשר מיוחד באלוקי ישראל. זה מובן?

אז אתם רואים את האחריות של ישראל עצמו באותו סיפור. זה לא סתם טענה ריקה של אומות העולם, שהם לא רוצים שיהיה יוצא מן הכלל, דהיינו – ישראל. אלא – זה בא ממעשה ישראל עצמו. ולכן הטענה היא חזקה מאד.

אז אם אין שכחה - אז אין שכחה גם על החטאים, ובפרט אותו חטא של "חטא העגל".

אמר לה: גם אלה תשכחנה

פה יש איזה רמז למה שאמרו בחטא העגל: "אֵלֶּה אֲלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל"⁸⁸.

"גם אלה תשכחנה" לפי הפשט: גם אֵם אֶם שוכחת את הבנים – "גם אלה" ("אל תשכח אשה עולה מרחם בן בטנה..."), "אלה" – האמהות) אם הם שוכחות את הבנים – "גם אלה תשכחנה" – "אנכי לא אשכחך". לפי הדרש בגמרא: "גם אלה" – מה שגרס⁸⁹ בחטא העגל, "אלה אלוקיך ישראל" – זה אני אשכח. אז נמשיך:

אמרה לפניו, רבונו של עולם, הואיל וַיֵּש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני

"ומעשה סיני" זה דווקא הבחירה של עם ישראל. הייחוד והסגולה של עם ישראל, שבו נאמר: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". זה מה שהיוונים רוצים לחסל כן?

אז אתם רואים את הפרובלמטיקה:

הפחד של עם ישראל: אולי אין שכחה? אז אם אין שכחה – אין שכחה על חטא העגל! והקב"ה אומר: "גם אלה תשכחנה" – חטא העגל אפשר לשכוח. אין לו כל כך חשיבות. נראה אח"כ איך המהר"ל מסביר את זה.

אז אם יש שכחה – אז אין סגולה! אם יש שכחה - תהיה שכחה גם על מעשה סיני! ולכן זה חמור מצד זה או מצד זה. זה מובן? אם אין שכחה - זה חמור מכיוון שיש חטא העגל, ואם יש שכחה על חטא העגל - יש שכחה! בכלל! אז אם יש שכחה – אז אולי שכח את הבחירה, שכח את הסגולה. ולכן:

אמר לה, "ואנכי

("אנכי ה' אלוקיך")

לא אשכחך" (שם), זה מעשה סיני. והיינו דאמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא:

זה פה, כן?

מאי דכתיב גם אלה תשכחנה - זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך - זה מעשה סיני.⁹⁰

עד כאן הגמרא. אז אנחנו רואים שפי הגמרא יש שורש חזק מאד לאותה טענה של אומות העולם, שרוצים דווקא לסלק את הייחוד של הבחירה של עם ישראל.

אני חוזר על ההגדרה: מה ההבדל בין תורה וסתם חכמה, חכמה אנושית? "חכמה בגויים" יש, תורה בגויים אין. זה אנחנו לומדים ממקום אחר⁹¹. אבל יש הבדל מהותי בין החכמה שיש בגויים – זה חכמה שכלית אנושית, אפילו שהיא מתוחכמת מאד. היא בתוך הזהות הטבעית של האדם. חכמת התורה מתגלית כחכמה אלוקית.

והמלחמה זה, שוב – זה לא לחסל את החכמה של התורה, אלא להגדיר אותה כחכמה, דווקא, אנושית. וזה המלחמה שיש עכשיו בתוך עם ישראל בין אלו שרואים את המקרא כחכמה אנושית ואלו שממשיכים לראות את המקרא כהתגלות אלוהית. לכן המושג "דת" בין אלו ואלו – אין לו אותה משמעות. במחנה שרואה את המקרא כחכמה גדולה אבל אנושית – "דת" זה דת כמו שאר הדתות. ואפשר לשנות. לפי רוח הלילה, לא היום. אבל במחנה שרואה המקרא כחכמה, גילוי אלוהי – אז "דת" זה משהו אחר לגמרי, זה מה שאנחנו מגדירים בלשון הנוכחית: "הלכה". ההבדל בין הלכה לרגש דתי הוא מהותי לגמרי. זה מובן? כן? טוב.

אז הנה אנחנו רואים את מוקד הבעיה: ביוון, בישראל דאז, דהיינו – בתקופת המכבים. שהטענה של עם ישראל – שיש סגולה מיוחדת לתורת ישראל – צריך לשים קץ לזה. ושוב – זה העמדה של היוונים. זה מובן? טוב, נמשיך.

קהל: [...] אי אפשר לומר שהיוונים, אפילו [...] אם יש חוסר [...] אי אפשר להבין שְׁעָם...

מניטו: "אם יש חוסר" מה?

קהל: חוסר...

מניטו: לא, אבל זה ההסבר של הגמרא, לא של היוונים.

קהל: כן. קצת... הגמרא הולכת להסביר לנו את תהליך המחשבה של ה...

מניטו: בישראל. לא לא לא, לא לא. הגמרא מסבירה איך זה מתגלה בישראל. אח"כ המהר"ל יסביר איך היוונים תפסו את זה. זה מובן?

אני רוצה להסביר את השאלה שלך לפי מה שנאמר על התחרות בין יעקב ועשו. זה מישור אחר, אבל זה מקביל לשאלה שלך: מה אמר יצחק אבינו לעשו?

וְהָיָה כְּאִשֶּׁר תִּרְיֵד וּפְרִקֶתָּ עָלָיו מֵעַל צְנָאֲרָךְ⁹²

דהיינו: אם יעקב זוכה – אז עשו יורד. אבל אם יעקב יורד – אז עשו זוכה. זהו.

אני רמזתי קצת, כבר: באותה מלחמה, החוזק, (איך אומרים?) הכוח של היוונים בא מהחולשה של היהודים. מכיוון שבתוך עם ישראל גם כן יש אותה בעיה: "ותאמר ציון עזבני ה'". זה מה שהגמרא רוצה להסביר.

לכן הוספתי: אנחנו רואים בחברה היהודית, עם כל הגדלות של הכוח – שאנחנו אחרי 2000 שנה של גולה מחרידה, אנחנו נמצאים נאמנים לזהות של ישראל, אבל בכל זאת: אנחנו מוצאים בחברה היהודית ובחברה הישראלית בפרט אותה בעיה ש- אלו בישראל שרוצים לראות את התורה כמו היוונים רואים אותה.

לכן רמזתי מקודם, זה ההסבר של הרב הוטנר ב"פחד יצחק": ומכיוון שאותה מלחמה לא נגמרה – אז אי אפשר לכתוב אותה⁹³. כשתהיה גמורה יהיה לנו איזה מסכת חנוכה, זה נגמר... ולא אותה בעיה יש (בלי שום הומור כן? כי זה משהו טראגי) מימדים שונים ומשונים... טוב, אז נחזור לעניין.

עכשיו אנחנו נמצאים אחרי הציטוט של הגמרא, והמהר"ל מתחיל להסביר כל פרט ופרט של כל המאמר. עכשיו, המאמר זה ברור לכם, כן? טוב.

ומה שאמר 'כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר', ולא אמר כל הקרבנות שהקריבו לפניו. וזה שבא לומר, כי אין לישראל שום הסרה מן

השם יתברך,

המהר"ל רוצה להסביר את הלשון, את הסגנון של הגמרא - למה הגמרא אמרה: "כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבנות" ולא הקרבנות. והנה ההסבר שלו:

מפני שהם נבראים מן השם יתברך בעצם וראשונה, ודבר זה

אי אפשר לומר שאפילו משהו חמור כחטא העגל – התוצאה תהיה סילוק והסרה בין ישראל והקב"ה. מכיוון שיש איזה קשר... אני לא רוצה לומר "טבעי", מכיוון שהמהר"ל לא השתמש בשם "טבעי" פה, בכוונה. אבל נאמר: יש איזה קשר טבעי, בעצם, מהותי בין ישראל והקב"ה. ולכן הוא לא אמר סתם "קרבנות שהקרבנות", גם אומות העולם מביאים קרבנות לפני האלילים שלהם. אלא זה "עולות ופטרי רחמים". וכך הוא מסביר. כדי שנבין שאין לו, שהקשר הזה, דבר זה -

אין לו סילוק והסרה כלל עד שיהיה שייך בהם השכחה.

שכחה.

ומפני שבמדבר היה הקרבה הראשונה, כי הקרבה הראשונה הוא עיקר ועצם הדבר, מפני שהוא התחלה, וכל התחלה הוא עיקר, והוא בעצם, לא במקרה, ולדבר שהוא עיקר ועצם אין שכחה. כי דבר שאינו עיקר והוא מקרה בלבד יש בו שכחה, לפי שהוא במקרה,

אח"כ המהר"ל יסביר את זה באופן עוד יותר עמוק: אם הקשר שבין ישראל לקב"ה בא מישראל – אז זה היה במקרה. ואפשר לדבר על איזה תקופה של שכחה. אבל הקשר לא בא מישראל לקב"ה אלא ההיפך – הקב"ה בחר בישראל. מכיוון שיש קשר בעצם, לא במקרה.

אבל דבר שהוא עצם הדבר, אין שכחה בו. ולכן אמר כלום אשכח עצם הדבר, מה שהקריבו לפני במדבר. וזה מורה כי ישראל עבדים לה'

דהיינו: הגמרא לא אמרה את כל הקרבנות שהבאתם בבית המקדש, למשל. אלא דווקא הקרבנות שבמדבר. דהיינו: מינך אחרי יציאת מצרים, דווקא במדבר, שאין שמה שום בהמות כדי למצוא להקריב קרבן, הם הביאו קרבן, לפי הרמז בפסוק בישעיהו: "הִתְשַׁכַּח אֱשָׁה עוֹלָה מִרְחֹם בֶּן בְּטָנָה" – הביאו את עצמם כקרבן, הקרבת. זה מובן?

כי ישראל עבדים לה' בעצם. "התשכח" זה - הוא תמיה,

"התשכח אשה עולה" – זה הוא תמיה

ואין שייך שיהיה בזה שכחה, דבר שהוא עצם

כמו שאם לא יכולה לשכוח את הבן שלה, זה "בתמיה" כפי שאומר המהר"ל, אז הקב"ה לא יכול לשכוח עם ישראל. ולכן – אם יש לכאורה עזיבה ושכחה יש סיבות אחרות. והסיבות האחרות זה: חורבן הבית והפסק הנבואה מסיבות של פיזור עם ישראל. לא שהקב"ה שכח את ישראל, אלא הנתונים המציאותיים האובייקטיביים של התגלות הנבואה נפסקו. וזה לא כי הקב"ה שכח את ישראל. הסיבה באה מישראל, לא מהקב"ה. זה סיבה חיצונית, זה לא בעצם הדבר. זה מובן. נמשיך:

והשכחה שנאמרה כאן, אין הפירוש כמו השכחה שהוא אצל האדם, כי חס ושלום שיהיה נאמר שכחה בו יתברך. אבל השכחה הנאמרת כאן, רצה לומר הסרה וסילוק

מאתו, כמו שאמר (ישעיה מט, יד) "ותאמר ציון עזבני ה'", והיינו הסלוק והסרה מן השם יתברך. ואמר (שם פסוק טו) "התשכח אשה עולה", כמו שאין סילוק לפרי בטן של אם מן האם לרוב הצירוף והחבור שיש לאם אל בנה, כך אין סילוק ופירוד לישראל מהשם יתברך, לרוב החבור והצירוף שיש לישראל עם השם יתברך, מצד שהם כמו בנים נחשבים. וזה נראה מצד שהקריבו לפני השם יתברך קרבנות במדבר, שאין ראוי שיהיו מקריבין שם במדבר, כי אין רגיל ושכיח שימצא במדבר פרים, ועם כל זה הקריבו. וכל זה מפני כי עצם ישראל הם נבראים על זה, ואי אפשר שיהיו בלא זה, בפרט כאשר היה בתחלה כאשר לקח השם יתברך את ישראל לעם. ולכך בראשונה מיד שיצאו,

ממצרים

אף

אף על פי

שהיו במדבר, היו מקריבין קרבנות, והחבור הזה הוא מצד עצם ישראל. ויש סילוק גם כן לזה, במה שישראל נפרדים מהשם יתברך על ידי מעשה עגל, שמיד שהוציא אותם ממצרים, ונתן להם התורה, עשו את העגל. וזה נראה שיש פירוד וסילוק לישראל בדבר מה מן השם יתברך מצד עצם ישראל, שאילו היה לישראל חבור לגמרי אל הקדוש ברוך הוא מצד עצמם,

לא היו עושים את העגל.

אתם רואים את ההסבר של המהר"ל: התוצאה של חטא העגל זה ריחוק, אבל מצד ישראל, לא מצד הקב"ה. זה מובן? אם זה עוד לא מובן – נמשיך, אבל זה מה שצריך להבין לפי ההסבר של המהר"ל.

אני חוזר על זה:

שאילו היה לישראל חבור לגמרי אל הקדוש ברוך הוא מצד עצמם,

לא היו עושים את העגל. והוא אומר:

לא עשו העגל. בראשית

מההתחלה

כאשר לקח השם יתברך את ישראל לעם, ומיד שהוציא אותם ממצרים, ונתן להם התורה, עשו את העגל, ודבר זה מורה בודאי כי יש כאן סילוק ופירוד. וכמו שיש להם חיבור וקירוב אל השם יתברך מצד עצמם, כך יש להם גם כן פירוד מצד עצמם. וזה כי כמו שיש לאב חבור וקשור לבנו זה לזה, מצד כי זה הוא האב, וזה הוא הבן, כך יש להם פירוד גם כן בצד מה. כי אב ובן הם מחולקים בעצמם, שזה הוא אב וזה בן, ודבר זה נחשב פירוד. ולפיכך בודאי יש כאן סילוק ופירוד מצד זה, ולכך אמרו לישראל (ב"ר ב, ד) 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל'

לכן, הטענה של היוונים: שמכיוון שהחיבור שיש בין ישראל לקב"ה בא מישראל – כשזה מסתלק, איך אומרים? נפרד, אין שום חיבור. והטעות שלהם – כי באמת הקשר בא מהקב"ה ולא מישראל. זה העיקר של ההסבר שלו. זה מובן?

ולכן מה שצריך להבין זה פשוט מאד: היוונים לא מסוגלים להבין אחרת! מכיוון שאין להם

שום ניסיון מ-מה זה התגלות / רצון אלוקי. כי לא היה בהם עניין של תורה. ולכן הם, בַּפְּנוּת! רואים בתורת ישראל משהו דומה לחכמה אנושית כמו שיש אצלם.

ומכיוון שהיה תחרות בין חכמת היהודים לחכמת היוונים – מה רצו לסלק מן העולם? את הטענה של היהודי שזה מסוג אחר! יש הבדל מהותי: זה לא רק סוג של חכמה שונה, ושאפשר להכניס את זה לתרבות כלל-עולמית כפי שרצו היוונים באלכסנדריה. זה מובן כן.

ולכן שוב אני חוזר על זה. ולא רק מפני שזה הבעיה שלנו עכשיו, אלא שזה הבעיה מהתחלת העניין: שזה החולשה מצד ישראל שנותן כוח לאויבי ישראל. כשהיהודים עצמם אומרים אותו דבר – אז הגויים עולים על העגלה.

טוב,

כי מצד העגל, שעבדו ישראל את העגל מיד שנתן להם התורה, דבר זה מורה כי יש כאן סילוק והפרדה בעצם שלהם. ועל זה אמר כי (ישעיה מט, טו) "גם אלה תשכחנה". פירוש "אלה" – הוא לשון קשה,

פה זה פירוש מיוחד למהר"ל על אותה גמרא. כי לפי פשט הגמרא – "גם אלה תשכחנה" – "אלה" זה קשור ל"אלה אלוקיך ישראל". אבל פה הוא מסביר כי הביטוי, המילה "אלה" זה לשון, דבר קשה.

פירוש "אלה" – הוא לשון קשה,

כפי שנראה מיד.

כמו שאמרו בפרק ב' דיבמות (כא א), דאמר ר' לוי: קשה עונשן

העונשים

של מדות,

חטא על מוסר, זה נקרא "מדות". "עונשים של מידות"

יותר מעונשן של עריות, שזה נאמר בהם "אל", (ויקרא יח, כז) "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ". ושזה נאמר בהם "אלה", (דברים כה, טז) "כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה".

"אלה" זה דבר יותר קשה מ"אל".

וכל לשון "אלה" משמע קושי, דכתיב (יחזקאל יז, יג) "ואת אילי הארץ לקח",

זה לשון "אילים", "איל". זה לשון חזק.

שהוא לשון חזק וקושי. ואמר אף על גב שהענין הזה, שהוא חבור האם אל פרי בטנה, הוא ענין חזק וקשה שיהיה כאן סילוק ופירוד,

זה לא טבעי

ואם כן ראוי היה מצד שישראל הם בניו שלא יהיה סילוק ושכחה לדבר זה, מכל מקום יש כאן סילוק

- "גם אלה תשכחנה"

והסרה לדבר זה, כי אב ובן חלוקים הם כמו שאמרנו. ולכך יש הסרה, כאשר ישראל אין עושים רצונו של הקדוש ברוך הוא, ושייך בזה שכחה, אילו לא היה חבור מצד

אחר לישראל, רק מצד שהם בניו.

אם הסטטוס, נאמר, של ישראל – זה רק להיות בניס לה' אלוהיכם – יש אפשרות של סילוק של אותו חיבור מצד עצמם. אבל יש עוד סגולה אחרת, שזה בא מ"אנכי ה' אלוהיך".

אף כי הוא דבר קשה, היה שכחה לדבר זה. אבל החבור והצירוף שיש לישראל אל הקדוש ברוך הוא הוא מצד אחר, והוא חבור מצד העילה עצמה.

הקב"ה הוא ה"עילה" של ישראל, ולא שישראל בחר בקב"ה, ולכן הוא קשור אליו. זה מובן כן? נמשיך:

וחבור שהוא מצד העילה, אין לדבר זה שהוא מצד העילה יש לו שני.

אין דבר כזה

כי מצד העילה אין שני, רק ההשתנות הוא מצד העלול, שהוא בעל שני. וזה מפני שאין לישראל דבר בעצמם עד שיהיה הסרה שייך בהם, רק השם יתברך בחר בס, ודבר זה הוא מצד העילה. ולכך, "ואנכי" (ישעיה מד, טו), כי השם יתברך אמר להם (שמות כ, ב) "אנכי ה' אלקיך", וזהו מצד העילה, וזה אין שכחה לו דבר שהוא מצד העילה. וזה כי "אנכי" הוא מצד שהוא יתברך עילה להם, ובפרט עילה מחויבת, כמו שמוכיח הלשון שאמר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". וכבר הקשו כמה חכמים, כי לא נזכר כאן שום מצוה, רק היה לו לומר 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים לכך אהיה לך לאלקים', וכאן לא אמר דבר צווי כלל. עד שהרבה נבוכו

הרבה מהחכמים

נבוכו בזה, ונתנו מספר אחר לעשרת הדברות,

אלו שטוענים שהם עשרה מצוות ועשרת הדיברות מכיוון שהדיברה הראשונה זה לא ציווי אלא הגדרה, כן? דאם לא כן היה לו לומר כפי שהוא מסביר: "אנכי ה' אלוהיך", לכן אני אהיה, "לא יהיה לך אלוהים אחרים". אלא – זה הגדרה, ואותה הגדרה – המהר"ל מגלה לנו שיש איזה הכרח חיובי שה' יהיה אלוהים של ישראל. אלוהי ישראל. מכיוון שזה בא מצידו ולא מישראל.

הברית הנצחית עם ישראל

שוב אני חוזר על זה. לפי דעתי זה המוקד של הנושא פה: זה לא ישראל שבחר בה', אלא – ה' בחר בישראל. אבל ה' לא בחר בלי סיבה. יש סיבות שה' בחר בישראל. אבל זה לא ישראל שבחר בה'. זה מובן?

ואפשר גם כן להוסיף אולי עוד הסבר: בבחינת כלל ישראל זה ה' שבחר בכלל ישראל. בבחינת יחיד – אז קורה שכל יחיד ויחיד בישראל הוא דומה לו, כאילו הוא בחר במה שבחר ה'. זה מובן? אבל זה ההבדל בין יחיד לכלל. ואין יחיד מחוץ לכלל שלו.

אני רוצה להוסיף עוד משהו: ההבדל שיש באותה שאלה, בין היהודים בתקופת היהדות, תקופת הגלות, ובין הישראלים. יהודי – ישראלי זה היינו הך. הוא שייך לעם ישראל. אבל יהודי, לרוב, דומה לו שהוא חופשי להחליט אם הוא רוצה להיות יהודי או לא. זה מובן? זה ידוע. נדמה לו שמכיוון שהוא מחליט שהוא יהודי – אז הוא יהודי. ישראלי יודע שהוא ישראלי, שהוא⁹⁴ רוצה, או לא רוצה - ככה. זה ההבדל. אבל לפי דעתי אין הבדל – גם היהודי

שדומה לו, ש... אם הוא מחליט, זה אותה הגדרה – יהודי הוא לא חופשי להיות יהודי. כמו שעט לא חופשי להיות עט. זה משהו אחר. שמש לא חופשי להיות לבנה ולבנה לא חופשית להיות שמש. זה דבר שבמציאות.

זה קשור למה שאנחנו... שהברית בין הקב"ה לישראל – זה הברית בין הקב"ה לישראל, ולא ההיפך! זה לא בין ישראל והקב"ה. אבל חוץ מזה יש סיבות שה' בחר בישראל ולא בעם אחר. מכיוון שישראל הוא עם ה' מעיקרא, בעצם. וכעם עברי. ולכן כשמשה היה צריך להסביר לפרעה מה קורה ביציאת מצרים הוא אומר לו: "אלוקי העברים נקרא עלינו"⁹⁵, הוא לא אומר "אלוקי ישראל נקרא עלינו", אלא "אלוקי העברים". ולכן הזהות העברית היתה ידועה באותה תקופה. פרעה מבין במה מדובר.

מה רצית?

מה קדם – "ואתם תהיו לי לעם" או "ואני אהיה לכם לאלוקים"?

[...]

קהל:

מניטו: כן. אבל זה...

קהל: [...]

מניטו: זה ההבדל בין... יש 2 פסוקים במקרא. טוב, אני מבין את השאלה, דווקא צריך לגלות שזה ההיפך, כן? ואתם תהיו לי לעם ואני אהיה לכם לאלוקים, ואני אהיה לכם לאלוקים ואתם תהיו לי לעם. אני לא זוכר בדיוק את הגרסאות, אבל זה ההיפך, כן?⁹⁶. "ואתם תהיו לי לעם, ואני אהיה לכם לאלוקים" – הכוונה זה לגרים. זה אדם שמחליט ואז הקב"ה [...]. הגרים שנולדו מחוץ לישראל והם בחרו באלוקי ישראל. אז הם בחרו להיות עמו – ואז הוא בחר להיות אלוהיהם. לגבי ישראל זה ההיפך, כן? הוא אלוקינו, ולכן אנחנו צריכים להיות את עמו.

אז זה בבחינת כלל. בבחינת יחיד – ברור שכל יחיד צריך להתעלות מדרגה לדרגה, אבל בזהות שלו, בטבע שלו. הטבע שלו – הוא כלל ישראל. וה' שבחר בכלל ישראל, לא כלל ישראל שבחר בה', וההוכחה – שרוב היהודים בכל התקופות לא רוצים את זה. אנחנו ממשיכים להיות יהודים, אבל ההוכחה, וזה התחיל בחטא העגל – היהודים כאומה בין האומות לא רוצים את התורה, לא רוצים את אלוקי ישראל. זה ההוכחה שהוא בחר בנו ולא ההיפך. זה מובן?

אנחנו... יש משנה בפרקי אבות שמסביר את זה: יש לנו בחירה בכל, חוץ מלהיות מה שאנחנו... אני לא יכול לבחור להיות אדם או משהו אחר. אני אדם. בתור ההגדרה של האדם אני יהודי. אין לי בחירה בזה. זה מה שרציתי לומר. ולכן יש חיים רוחניים פנימיים עשירים לכל יהודי שהוא הולך לקראת האלוקים. אבל יש פסוק ב... בספר שמות: "ומשה עלה אל האלוקים" אז – "ויקרא ה' אליו לאמר"⁹⁷. מכיוון שמשה עלה אל האלוקים – ה' קרא אותו. אבל ה' שקרא אותו. זה מובן?

קהל: [...]

מניטו: המלאכה של מי? של היהודים?

קהל: [...]

מניטו: אני לא מבין

קהל: [...]

מניטו: לא לא. מה שהגויים...

קהל: [...]

מניטו: לא, מה שהגויים מגלים שה' בחר בישראל. ולכן הם מגלים שיש ה'. אע"פ שהיהודים לא מאמינים בו. זה מה שהגויים [...]. כשגוי בא בישראל ורוצה להיות [יהודי / ישראלי] הוא רוצה להיות שייך לאלוקי ישראל. אע"פ שהוא יודע שיש יהודים שלא מאמינים בזה. זה לא מכיוון שהיהודי מסר לו איזה מסר ש... הוא מגלה שהיתה התגלות בישראל. אפשר להסביר את זה בצורה אחרת אבל זה פשוט מאד.

יש לי קצת ניסיון בנושא, כי אני בקשר עם הרבה גוים שלא תופסים מה שאנחנו אומרים: יהודי, אפילו לא מאמין – הוא יהודי. גוי, אפילו מאמין – הוא לא יהודי. לא תופסים את זה, כן? זה מה שצריך לגלות.

אני דיברתי פעם עם כומר... יותר מכומר. והוא לא תפס את זה. והוא מאמין במקרא, (הוא קורא לזה Bible אבל זה לפי דעתו זה אותה... הוא מאמין) אז – אני שמאמין באלוקי ישראל אני לא יהודי! והיהודי הזה שהוא אתאיסט – הוא יהודי? זה הנושא פה. זה מובן...?

המומחיות של יוון, ותרומתם ליצירת שפה בינלאומית חדשה

קהל: [...]

מניטו: יפה. זה מה שרמזתי אבל במהירות. אנחנו קיבלנו בין שאר הרבה דברים מהחכמה היוונית (החכמה היוונית זה עולם ומלואו, כן?) קיבלנו 2 דברים בסיסיים, קודם כל איזה תפיסה של העולם החיצוני ב-2 מימדים האלו:

ההרמוניה שיש בעולם החיצוני, החוקים של האסתטיקה. כל עם יש לו גישה, הוא רגיש, יש לו יחס לאסתטיקה כן? אבל התפיסה של היוונים היא במימד כלל-אוניברסאלי. ובדורות הראשונים לא ראו את זה, אבל עכשיו, אחרי כל כך זמן רואים, שכל העולם כולו כשהוא רוצה להתקשר לתפיסה של העולם החיצוני מבחינה אסתטיקה – הוא מתחיל בדרך של היוונים, כן? מזה יצא את התפיסה של המדע המודרני, שזה התחיל דווקא ביוון. שהחוקה של העולם החיצוני זה ההרמוניה שיש במתמטיקה. זה לקח הרבה זמן, עד שהחכמים, חכמי אומות העולם גילו את זה. אבל מי התחיל בזה? זה יוון שהתחילה בזה. שהלשון של המתמטיקה היא החוקה של המציאות החיצונית של עולמנו.

עכשיו אנחנו בעידן מודרני שאנחנו רגילים לזה. זה מובן מאליו. אבל זה לא היה מובן מאליו. זה דווקא הגניוס היווני שגילה את זה. זה מובן? כן? עוד לא.

יש מעבר בין התפיסה של החוקה של היופי, והחוקה של המציאות במישור של מדעי העולם. וצריך ללמוד את זה בספרות היוונית כן? הם שנתנו לעולם כולו את המתמטיקה כלשון המדע. מאיפה לקחו את זה? מהתפיסה של העולם החיצוני ששייכת לאסתטיקה שלהם. זה מה שצריך לגלות.

ודווקא "הפחד יצחק", הרב הוטנר, מסביר את זה ככה: כיוון שהנשמה של יוון היא רגישה לעשרה מאמרות, והנשמה של ישראל רגישה לעשרת הדיברות. אז הבורא מתגלה דרך עשרה מאמרות, אבל זה חוקות הטבע. ומי שלומד חוקות הטבע, ורק חוקות הטבע – אז הוא מגלה טבע שהוא במישור הדטרמיניסטי. הוא רואה רק המתמטיקה שיש בעולם. ואין נשמה, אין

גילוי של מה שנביאי ישראל קראו (אח"כ אנחנו קוראים לזה): מוסר, תורה. אלא – הם רגשים לחוקות הטבע.

ולכן זה הסכנה של המחשבה שלהם: כשמשליכים את התפיסה של העולם החיצוני בעולם הפנימי. אז פה מתחילה את התחרות בין יוון וישראל.

אז הנשמה של עם ישראל היא קשורה לעשרת הדיברות, יש מישהו שמדבר: "אנכי ה' אלוֹקִיךָ", זה סוד הנבואה, כן? זה מובן?

אז כל מה שמדובר בעניין של העולם החיצוני – יוון זה המומחה. וכל מה שמדובר בעולם הנשמה, בעולם הנפש – נביאי ישראל הם המומחים. אבל מכיוון שהם תחת ההשפעה של חכמתם הם, הם לא מסוגלים לקבל שיש חכמה אחרת. החכמה של הנפש, של הנשמה, של המוסר, של הערכים. כפי שזה התגלה דרך התורה. זה קצת מובן?

טוב. יש דרך ארץ, ויש תורה. והם מומחים של הדרך ארץ, ועם ישראל הוא מומחה של התורה. אבל אמרה המשנה – אם אין דרך ארץ אין תורה אין דרך ארץ. אבל הניסיון שלנו ככה, אנחנו חיים את זה: תורה בלי דרך ארץ זה אסון, ודרך ארץ בלי תורה – זה יותר חמור. זה מה שאנחנו רואים. כשבא מישהו ומדבר בשם התורה ואין לו דרך ארץ – זה הריסת התורה. כשבא מישהו ומדבר בשם דרך ארץ, ויש לו דרך ארץ, אבל אין לו תורה והוא אומר שזהו התורה – "דרך ארץ זה התורה" – זה גם אסון. זה מה שקורה. זה מובן? נמשיך או... איזה שעה? אז זה כבר השעה.

אבל תראו גם כן בהמשך איך המהר"ל מסביר את זה, והגענו למרכז העניין, זה מה שצריך לגלות: היסטוריה של עם ישראל קשה להסביר אותה. הנה, למשל, אני אקח דוגמא פשוטה: נוצרי הוא נוצרי במה שהוא מאמין בנצרות. אבל יש לנו הופעה כזו של יהודי שהוא טוען שהוא יהודי בַּמָּה שלא מאמין ביהדות. זו ההוכחה שהברית היא מהקב"ה לעם ישראל ולא ההיפך. זה מובן?

אז נתראה בשבוע הבא, נמשיך במדרש הרגיל.

נר מצווה למהר"ל – שיעור שלישי

ארבעת המלכויות ומלכות המשיח

מניטו: נר מצווה של המהר"ל, איזה דף? יב.

טוב, בפרק הזה של נר מצווה של המהר"ל, המהר"ל מסביר את העניין של המלכויות, ומביא כמה מקורות, גם מהגמרא גם מהמדרש. ואני רוצה להגדיר את הפרק הזה במה שאומר המדרש על הסדר מלכויות. אז זה נמצא ב"בראשית רבה"⁹⁸, יש גם מקור כן בגמרא במסכת מגילה אם אני זוכר, על הפסוק "וְהָאֶרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְנָהוּ וְחָשָׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם"⁹⁹. אז העניין של המדרש זה להסביר - עם ישראל שהוא שלב הכנה כבר מאדם הראשון. מכיוון שסופסוף נקרא "בן אדם", אז זה מתחיל כבר מאדם הראשון, עם ישראל צריך לעבור שלבים, "הליך" אם אפשר לומר, של 4 מלכויות, ורק בסוף מלכות המשיח.

אז לפי המדרש זה פשט הפסוק: "וְהָאֶרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְנָהוּ וְחָשָׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם" - זה רק בסוף, באחרית הימים, זה מלכות המשיח.

יש עוד מדרש שאומר: "ורוח אלוקים מרחפת על פני המים - זה רוחו של המשיח" זה נמצא במדרש רבה על אותו פסוק. אז אני מתחיל במקור על הפסוק עצמו

ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות,

יש פה ביטוי רגיל למדרש, זה או - "פתח קריא" - נתן פתיחה למקרא, או פתר - נתן הסבר, פיתרון, עיקרון. אז פה זה "פתח קריא" - הסביר את סדר הפסוק לפי הגליות.

והארץ היתה תהו זה גלות בבל

פה הפיתרון של המדרש: שכל מה שהמקרא מסביר לנו מששת ימי המעשה, זה כמין דגם למה שמתפתח דרך כל ההיסטוריה של העולם עד ימות המשיח. אז פה יש לנו איזה דגם של המצב של העולם עד שלב התיקון שנקרא "מלכות המשיח". זה מובן? אז אני חוזר:

והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו

טוב, כשאנחנו לומדים את הנושא, לפי אותם המקראות, אנחנו רואים שזה שייך לשלב הראשון של המלכויות שזה מלכות בבל. אם אתם זוכרים יש כבר מקור (אני מצטער יש לי בעיות עם ה... זה יסתדר) יש כבר מקור בספר בראשית: ותהי ראשית מלכותו בבל¹⁰⁰ - על מי זה נאמר?

קהל: נמרוד

מניטו: יפה, על נמרוד. עניין המלכויות, אני מיד חוזר להסביר את זה, זה מתחיל בנמרוד. ואתם זוכרים - נמרוד זה אותה תקופה של מי?

קהל: אברהם

מניטו: אברהם אבינו. אז יש כבר סיפור שלם של התפתחות ההיסטוריה של מין האנושי אחרי המבול שזה מתחיל במלכויות. ושורש המלכויות זה מלכות נמרוד שמרד נגד הקב"ה, לפי המשמעות של השם שלו. במקביל מתחיל (מתחילה נאמר) היסטוריה שלמה של הכנת מלכות המשיח שזה מתחיל באברהם.

למדנו כבר את הנושא הזה: מאותה חוויה, מאותו ניסיון של העולם, מצב של תהו ובהו, יש 2 אפשרויות: או נמרוד שמרד על הבורא עולם מכיוון שעולמו נמצא במצב של תהו ובהו, זה שורש המלכויות, והתגובה של אברהם אבינו ש"הכיר בבוראו"¹⁰¹ ורצה להיות עבד הבורא, כדי לתקן עולם במלכות שד"י. זה תכנית שלם שזה יתוקן, יתקן, עד מלכות המשיח.

אז יש 2 סיפורים מקבילים, 2 היסטוריות מקבילות: ההיסטוריה של המלכויות ויש לה את ההיגיון שלה (תחזרו על הספר של המהר"ל ב"נר מצווה" בפרק הוא מסביר את הכל בפרטים) יש צורך של 4 שהם 5, יש היגיון שלם. אז כל ההיסטוריה של העולם זה היסטוריה של מלכויות, אחת אחרי השניה, עד גמר התיקון – ואז מתחיל את השלב החמישי שהוא מלכות המשיח. אבל באותה תקופה יש התחלה של המלכויות בנמרוד והתחלה של הכנת מלכות המשיח מאברהם אבינו עד אחרית הימים. זה מובן?

אז זה המקור במדרש אומר:

והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו, ובהו זה גלות מדי

אחרי בבל יש מלכות פרס, אבל זה התחיל עם מדי. ולכן יש לנו פה נושא, שצריך לראות במקורות, יש ברייתא במסכת ברכות על משמרות הלילה¹⁰². לילה זה גלות¹⁰³. לילה זה התחום של המלכויות. יש שאלה אם יש 4 או 3 משניות בלילה. זוכרים את הברייתא ההיא, כן?

קהל: דף ג עמוד א

מניטו: עד אשמורת... עד... איך אומרת המשנה? רבי אליעזר...

קהל: הוא חלק אם זה 3 משמרות...

מניטו: משמרות בלילה, או 4 משמרות

מניטו: זה דעת מי? עד אש...? תחזור על המשנה הראשונה שלנו

קהל: המשנה הראשונה של ברכות? "מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתם"¹⁰⁴

מניטו: עד?

קהל: עד סוף האשמורה הראשונה...

מניטו: "האשמורה הראשונה" מי אומר?

קהל: ר' אליעזר

מניטו: ר' אליעזר. אז שמה הגמרא שואלת אם יש 3 או 4 משמרות בלילה. וזה עניין של המלכויות.

ולכן יש לנו 2 אפשרויות: או לומר שזה בבל, מדי, פרס... "מלכות הרשעה" זה?

קהל: רומי

מניטו: רומי, רומא. ויש גם כן גרסה אחרת: זה בבל, פרס, יוון ורומי. אבל סופסוף זה הולך לאותה משמעות. אז פה במקור של בראשית רבה:

"ראיתי את הארץ והנה תהו". "ובהו" (בראשית שם), זו מלכות מדי, שנאמר (אסתר ו, יד) "ויבהילו להביא את המן"

"ויבהילו" זה בהו, זה ברור שזה מדי. זה מלכות שהיתה לפני ש-"ויהי בימי אחשוורוש המולך" מהדו ועד כוש" תראו המקור ברש"י הפסוק אומר "המולך" ולא "המלך" – מה ההבדל? מה? למה לא אמר "המלך"?

קהל: ארעי? זה מיעוט [?!] הוא מולך עכשיו ולא ימלוד.

מניטו: זה דרש יפה. זה מספיק. שמלכות פרס לקח את המלוכה ממלכות מדי. "המולך" ולא "המלך", הבנתם את ההבדל כן? תראו ברש"י שם.¹⁰⁵

אז קודם כל בבל, אח"כ מדי, ואח"כ:

וחשך

על פני תהום

"וחשך" (בראשית שם), זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. "על פני תהום" (שם), זו מלכות הרשעה, שאין לה חקר כמו התהום. מה התהום הזה אין לו חקר, אף הרשעים כן. "ורוח אלקים מרחפת" (שם), זה רוחו של מלך המשיח

זה מובן? לכן יש שלבים: קודם כל שלב של מלכות בבל, אח"כ מדי, פרס, יוון, ורומא, רומי. ואח"כ בסוף מלכות המשיח. זה המקור של הפרק של המהר"ל. זה מובן? אז ניקח את הספר עכשיו.

והמהר"ל מסביר בפרקים הקודמים מה מאפיין את כל מלכות ומלכות שמטרותיהן להתנגד לכל השלבים של ההכנה של מלכות ישראל. כל המלכויות האלו לוקחים את המלוכה מישראל, ורק באחרית הימים מחזירים את המלוכה לישראל. והוא נותן לנו הסבר כזה: כמו שבנשמת הנפש האדם יש כמה כוחות, גם כן בבחינת כלל המין האנושי, הכוחות האלו פועלות במלכויות. ולכן כוח הנפש זה במלכות בבל, ואח"כ כוח הרוח זה במלכות יוון, אח"כ כוח השכל זה במלכות יוון.

קהל: [...]

מניטו: מה אמרתי? לא, אמרתי מדי - רוח לא? טוב יש בעיות, יש לי בעיות עם הביטוי...

אני חוזר על זה: הכוח המאפיין את מלכות בבל זה כוח הנפש, "גסות רוח", נפש. אח"כ מדי זה הרוח, אח"כ יוון זה השכל. ואח"כ באה המלכות הרשעה (זה רומא) שכוללת את כל הצורות של נפש האדם: נפש, רוח, נשמה (שכל), והיא שמתנגדת לישראל בכל הכוחות בבת אחת. תראו בקטעים שכותבים בפרק שלנו את ההסבר של המהר"ל שהוא מביא לפי המקורות בפסוקים, נלמד. ופה מתחיל:

ודע כי החומר הוא מתפעל

החומר הוא בגדר, בהגדרה של כוח הנפש - הוא מושפע מכל ההשפעות, הוא מתפעל. הוא לא פועל, הוא מתפעל. תראו, אני רוצה לקרוא את כל הפרק כי זה... צריך להתחיל את כל הנושא כדי להבין את ה...

ולכך בני אדם שהם בעלי חומר אינם עזים וקשים

- אין להם היוזמה של העזות. ויש הבדל, אני מציין מיד, בין "עזות" ל"עזות פנים". "עזות פנים" זה שלילי, מבחינה מוסרית, כן? "עז פנים לגהנום"¹⁰⁶. אבל עזות, (והמהר"ל חוזר על המקורות האלו) "עזות" זה מידה חיובית. למשל, במשנה בפרקי אבות: "היה..."

קהל: עז כנמר

מניטו: עזר כנמר¹⁰⁷. יש הבדל בין "היה עז כנמר" "לעשות..."

קהל: רצון אביך שבשמים".

מניטו: זה חיובי, וזה מידה חיובית. זה היוזמה של הרצון, אבל "עז פנים" זה המכשול, זה הכישלון של העזות. בהגדרה השלילית. לכן יש הבדל.

אינם עזים וקשים

בני אדם ששייכים לחומריות - הם בבחינת "מתפעל", מקבלים השפעה, והם מגיבים על ההשפעה. אבל אין להם היוזמה בבחינה השלישית שהיא בחינת השכל-הנשמה בהגדרה של המהר"ל.

אבל ישראל שנתנה להם התורה, הם עזים וקשים לגמרי

פה יש הגדרה מעניינת, ואנחנו יודעים שזה אמת: ישראל, הם "עזים וקשים לגמרי", לכן זכו למדרגת מתן תורה. צריך להיות "עז כנמר" כדי להיות מסוגל לעבודת התורה. ועוד נמשיך:

ודבר זה בארנו בכמה מקומות. ולכך ראה דניאל

בנבואה שלו

אומה זאת, שהיא מוכנת אל החכמה ביותר

במקביל למקור שראינו במדרש רבה, יש גם הפרק של נבואת דניאל, שהוא רואה את ההתפשטות של המלכויות האלו בבחינת חיות, והחיה השלישית בחלום דניאל זה נמר. מיד המשמעות היא מדויקת: זה הכוח השלישי, כוח השכל שנקרא: "עזות רוח", לא "עזות פנים" אלא "עזות רוח". ולכן הוא רואה איזה חיה שנקראת "נמר"

שהיא מוכנת אל החכמה ביותר משאר אומות, ראה אותה נמר, שהוא היותר עז. ולפיכך האומה הזאת בקשו שיכתבו להם חכמים התורה (בלשון) יונית,

אתם זוכרים במה מדובר: כי דווקא תרבות יוון ביקשה שחכמי ישראל יכתבו את התורה. כי הם היו מסוגלים ל... איך אפשר לומר? לגזול את התורה מישראל, מכיוון שהתרבות שלהם היתה מסוגלת לאותה מדרגה של חכמה.

תרבות בבל ראתה את הכוח של ישראל בבחינת הנפש, והתנגדה לזה; תרבות מדי בבחינת הרוח – והתנגדה לזה; ופה אנחנו מגיעים לשלב השלישי, של יוון, של העימות בין יוון וישראל, ודווקא בנבואת דניאל זה בצורת נמר, שזה מסמל לסגולת הכוח השכלי השייך לתורה. יוון זה לא ישראל, ולכן אינם מסוגלים לתורה בקדושתה, אלא מסוגלים למדרגת חכמת התורה ולכן דווקא ביקשו לגזול מישראל את התורה כחכמה. לא כקדושה כי אין להם שום שייכות לקדושה, אבל הם מסוגלים להבין את חכמה התורה כחכמה, ורצו לקחת מישראל את התורה כחכמה, כדי לתרגם אותה ליוונית. אתם מבינים את חומרת המאורע, כן?

כמו שמפורש במסכת מגילה (מגילה ט א). אף כי בודאי אין לאומה הזאת חלק בתורה

ואני מוסיף, מסביר: בבחינת הקדושה,

ומכל מקום בקשו לכתוב להם התורה בלשון שלהם. וזה מורה שהחכמה שייד להם ביותר מן שאר האומות.

יש קצת הומור בזה: אנחנו יודעים שהיו מייסדי הפילוסופיה. לכן היו מסוגלים להקשר לעניין של חכמה. מצאו ספר שעם ישראל אמר שזה נבואה. שהספר, אפשר להגדיר, התורה - אפשר להגדיר אותה בפסוק מיוחד: קדושים תהיו כי קדוש אני. טוב, זה לא מעניין אותנו הקדושה, אבל הבינו למשל את הפסוק: "וראו כל העמים" (פחות או יותר זה ככה) כי "עם חכם ונבון..." אתם זוכרים את הפסוק בספר דברים?¹⁰⁸ תפסו את עניין החכמה שיש בתורה, ורצו לגזול מישראל את אותה חכמה ולתרגם אותה ביוונית. זה מובן? אז אני חוזר על זה:

וזה מורה שהחכמה שייד להם ביותר

כן, רציתי לציין, אולי דיברנו על זה כמה פעמים: שְׁכַרְשִׁי נתן פירוש למילה "פילוסוף" פעמיים במשל, במסכת שבת בפרק "כל כתבי הקודש" מפרש "פילוסוף" המילה "מין". מה זה מין?

קהל: מינות

מניטו: מי שמראה את עצמו כאילו מאמין, אבל אינו מאמין, אז נקרא "מין". ובמסכת עבודה זרה רש"י מסביר את המילה פילוסוף כ"חכמי אומות העולם".

דיברנו פעם על זה, אני רוצה להסביר את זה בהקשר לנושא. ולכן יש לנו 2 פירושים של רש"י במסכת שבת פרק "כל כתבי הקודש", הפרק מתייחס לשאלה הבסיסית מה זה ספר של כתבי הקודש, מה זה ספר של חכמה. יש הבדל מהותי בין שתי ההגדרות האלו. אז במסכת שבת, רש"י מסביר "פילוסוף" זה "מין"¹⁰⁹. במסכת עבודה זרה הוא מסביר המילה "פילוסופים" בלשון רבים – "חכמי אומות העולם", (שהיו פילוסופים, הם חכמי הדרום, זה מסכת עבודה זרה). לאמתו של דבר אין סתירה. מכיוון שבהקשר לנבואת ישראל – מי שלא מאמין בנבואה הוא "מין". בהקשר לעבודה זרה – מי שלא מאמין בעבודה זרה הוא חכם, ולכן אין סתירה. הבנתם את זה כן? ולכן יש נושא מעניין מאד, ושוב חוזר כל העניין הזה בימינו אנו, מה עדיף? פילוסוף של אומות העולם, או פילוסוף של ישראל?

קהל: אומות העולם

מניטו: למה?

מכיוון ש... מה זה פילוסוף? מי ששולל כל עניין נבואה. זה מובן כן. אין דבר כזה בפילוסופיה נבואה. לא מובן, שוללים את זה. אז מי ששולל את הנבואה, יש 2 אפשרויות: או מדובר בנבואה של עובדי עבודה זרה – אז הוא חכם, מכיוון שהוא שולל את מה שצריך... אם מדובר בנבואת ישראל – ברור שהוא "מין". זה מובן?

יש איזה מין פרדוקס – מצד אחד הוא חכם, מכיוון שהוא שולל את העבודה זרה. מצד שני הוא מין – מכיוון ששולל נבואת ישראל. ולכן אם הוא גוי – הוא נקי מכל חטא, דווקא הוא חכם. אם הוא יהודי נאמר, אז פה יש בעיה. אם הוא תלמיד חכם – אז נקרא "מין", אם הוא עם הארץ, אפילו אפיקורוס אי אפשר לקרוא לו. צריך להיות תלמיד חכם כדי להיות אפיקורוס. הבנתם את ה...? זה מובן? טוב, אז אני חוזר לנושא.

פה המהר"ל מציין כאילו דרך אגב, שתרבות יוון היתה מסוגלת למה שאנחנו מגדירים

"חכמה". ולכן כשראו את ספר התורה, אז ראו בו חכמה, ורצו לקחת את זה בבחינת חכמה, ורצו לתרגם את החכמה ליוונית. את החכמה של התורה ליוונית.

בבחינת עם ישראל, שקיבל את הנבואה מנביאי ישראל מהתקופה הקודמת, זה ברור שזה לא רק חכמה. שזה קדושה. אבל היוונים לא היו מסוגלים לתפוס את הצד הקדושה שהיתה באותה חכמה, ורצו לקחת את זה כחכמה. טוב אז נמשיך.

אה... עוד הוספה: תוספות, דווקא באותו מקור של מסכת שבת מביא את פירושו של רש"י – "מין", ואח"כ מביא את... לא הוא לא מביא את זה, זה ממקור אחר, של עבודה זרה, מביא מה ש... תוספות אומר: "ושמעתי מיהודי שבא מיוון שפילוסוף, המשמעות זה 'אוהב החכמה'" ¹¹⁰. ויש עוד גרסא, חבל לא הבאתי את הספר: "ואית דגרסי פילא סבא" ¹¹¹ בארמית, והוא מביא מקור בתרגום – ש"פילא סבא" זה זקן ליצן. "פילא" זה ליצן בארמית. מי שאומר שהוא רוצה לדבר על החכמה אבל לא היתה נבואה. לפי התוספות זה הגדרה של ליצן. תפסתם את ההסבר. אולי בצורה אחרת, מי שאומר: "אתם רוצים לדעת? יסוד החכמה זה שאי אפשר להגיע לחכמה". זה כל הפילוסופיה. ולכן הוא מסביר את זה: "פילו" – "סוף": "פילא" – "סבא" בארמית. זה מובן...

חשיבות ההפרדה בין המוץ לתבן של תרבות יוון

אז אני חוזר לעניין:

ולכך דרשו ז"ל "יפת אלקים ליפת

אתם זוכרים שזה הברכה של נוח ליפת: "יפת אלקים ליפת"

וישכן באהלי שם" (בראשית ט, כז), ופרשו ז"ל (מגילה ט ב) אמר רב חייא בר אבא, היינו טעמא דכתיב "יפת אלקים ליפת"? מיפיותו

איך קוראים את זה?

יפיותו של יוסף, היופי... סליחה, אמרתי "יוסף"? זה גם כן נכון...

היופי של יפת -

יהא באהלי שם

"יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם". איזה מין ברכה כזו. החלק של יפת זה היופי. ודווקא מכיוון שהיופי זה החלק של יפת, עתיד לשכון באהלי שם. ההסבר של הגמרא זה: הָרְשׁוּ לתרגם את התורה, את ספרי הקודש, נאמר, בַּק בלשון יוון. מכיוון שהוא שפה יפה. כי היופי של יפת זה יוון, אומרת הגמרא. ואנחנו יודעים שזה הסגולה של יוון: כל היופי של ה... נאמר, הגאונות, הגניוס של יפת – סופסוף אנחנו מוצאים אותה ביוון.

ולכן כשנתנו רשות לתרגם (אני מתכוון לסנהדרין כן?) לתרגם את ספרי הקודש – קודם כל נתנו רשות לתרגם בַּק בלשון יוון. וזה דווקא בפרק "כתבי הקודש". אני לא רוצה להפליג בסוגיות שמה, כי אין לנו מספיק זמן כדי לראות את כל הפרק. אבל תראו את פרק "כל כתבי הקודש" במסכת שבת: כשחולקים כבוד לתרגום ביוונית כמעט באותה מדרגה שחולקים כבוד לכתבי הקודש בעברית עצמה.

אז ההסבר הוא ככה: איך יפת ישכון ב"אהלי שם"? כשיתרגמו את כתבי הקודש בלשון יוון. אתם מרגישים שיש משהו דומה לסתירה פה: מצד אחד המהר"ל מסביר לפי המקורות

להגדיר את יוון בתחרות עם ישראל שגנבו ממנו את החכמה שבתורה כשתרגמו את התורה. וזה המקור של ה"בראשית רבה"¹¹² – שהחשיכה את עיני ישראל ואמרו להם: כתבו על קרן השור "אין לכם חלק ונחלה באלקי ישראל".

מצד שני יש איזה שבח ללשון יוון. אם כבר יש צורך לתרגם את כתבי הקודש בשפה אחרת – אז הרשות ניתנה קודם כל [ליוון]. אח"כ הרשות ניתנה לכל השפות. ודווקא לפי דעתי, מכיוון שהיהודים לא היו מבינים עברית אז היו צריכים לקרוא בכל לשון שאתה שומע. ודווקא בלשון יוון.

פה יש נושא חשוב מאד: יש הבדל בין לשון יוון, תרבות יוון – מצד אחד, והפילוסופיה היוונית, החכמה היוונית. זה שני דברים שונים לגבי החכמים. הם נתנו כבוד ליופי של... הלשון והתרבות של יוון, והיו בעימות, במלחמה עם הדעות של החכמה היוונית. זה לא קל כבעיה כן? כי יש צד חיובי ביופי של לשון יוון, ויש צד שלילי לגמרי (ונראה למה) בצורה שהיוונים, בעיקר הפילוסופים רצו לסלף את חכמת התורה.

אז המהר"ל ממשיך בהסבר:

כלומר מן היופי של בני יפת, וזהו לשון יוני, שהוא היפה יותר, יהיה התורה באהלי שם

זה מובן או צריך לדייק עוד? זאת אומרת: איך מתקיים הפסוק: "יפת אלוקים ליפת וישכון באהלי שם"? אם היופי של יפת יהיה אמיתי (וסופסוף זה מתגלה ביוון) אז יפת יכול לשכון באהלי שם. איך? בתרגום של התורה בלשון יוונית.

ולכן רציתי מיד לדייק: יש הבדל בתפיסת החכמים בעניין של היופי השייך לסגולת יוון, שהיא יופיו של יפת, וחכמת היוונית שתרגמה את קדושת התורה לצורה תרבותית שונה לגמרי, שייכת לחכמה החילונית של יוון. אתם מבינים את חשיבות הבעיה.

כי מותר להיות התורה בלשון שלהם, וכל זה מפני שיש להם החכמה יותר משאר אומות.

אפשר אולי להגדיר את זה ככה: יותר מכל שפות יש סיכוי שהתרגום של כתבי הקודש בלשון יוונית יהיה יותר קרוב לאמת של חכמת התורה מִשְׁאֵר לשונות. זה מובן? אבל מה קרה? קרה שתרבות יוון רצתה לחלל את קדושת אותה החכמה של התורה, ולכן התחיל העניין.

אצלכם יש פירוש על מסכת אבות שנקרא "מגן אבות" מחכם גדול ששמו היה... דווקא באלג'יר...

קהל: הרשב"ץ?

מניטו: הרשב"ץ, כן. אז הוא מסביר את זה באופן ברור מאד: ההבדל בין לשון יוון וחכמת יוון¹¹³.

הפיתוי לתרגום היווני

זה מסביר לנו למה היה כל כך פיתוי לעם ישראל שבאותה תקופה לתרבות היוונית. מי שלמד את הלשון הזה, יוונית, יכול להבין שהיה פיתוי כזה. אם כבר צריך לתרגם אז כדאי ביוונית ולא בלשון אחרת. נמשיך:

והקירוב הזה עצמו, זאת אומרת הקירוב של סגולת החכמה השכלית ביוון, וסגולת החכמה

הקדושה בישראל

והקירוב הזה עצמו

זאת אומרת: הקירוב שסגולת החכמה השכלית ביוון, וסגולת החכמה הקדושה בישראל

והקירוב הזה עצמו היה גורם שרצו לאבד מהם התורה

להאביד מישראל את התורה.

ולכן כשהיו שולטים בארץ יהודה אמרו: תביאו את הקרבנות שלכם, אבל על קרן השור של הקרבן כתבו: "אין לנו חלק ונחלה באלוקי ישראל", ועוד זה יתבאר.

כי אין גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו, ולפיכך רצו לאבד מהם התורה

זה ביטוי יפה. ולכן, מהו הפסוק שנקרא בין לבין¹¹⁴? אני חוזר על מה שאומר המהר"ל אומר פה: "אין גיבור מתקנא אלא בגבור שכמותו". חכמי בבל לא היו יכולים להתחרות עם חכמת התורה, מכיוון שלא היו מסוגלים להיות חכמים באותה מדרגה. גם כן חכמי מדי. אבל חכמי יוון כן - תפסו דווקא את הנקודה של אותה חכמה שיש בתורה – אנחנו צריכים אותה. נאמר את זה ככה: לגבי האוניברסאליות של התרבות האנושית כולה, הספרייה של אלכסנדריה, כן? בתנאי: שלא יהיה קשר... איך אומרים את זה? מיוחד, ייחודי, של העם היהודי. תפסיקו לומר: "זה החכמה שלנו, זה הכתובת שלנו", תנו את זה לכל העולם כולו ("אור לגוים") בלשון יווני. מכיוון שזו היתה המלכות של אותה תקופה.

מה הפסוק בתורה שהוא מתנגד למה שאמר פה הרב? "כי אין גיבור מתקנא אלא בגיבור שכמותו". "לכן נאמר...?" כדי לתקן את זה? זה דבר פשוט ויפה: "ואהבת לרעך כמוך". כי פה יש סכנה של קנאה. הבנתם את ה...?

ולפיכך רצו לאבד מהם התורה. ולכך אמר כי מלכות שלישית מתיחס אל חיה

בחזונו של דניאל

שהיא נמר שיש לה ד' כנפים (דניאל ז, ו), כי החכמה הוא מתפשט בכל צדדין לרוחב ולאורך

טוב אני מדלג על ההסבר הזה

ואין לה גבול כלל, רק מתפשט בכל מקום. ולכך היה מדמה זה לנמר שיש לו ד' כנפים, שהכנפים מורים על התפשטות בכל ד' רוחות, וכבר בארנו זה במקום אחר, וזה מבואר¹¹⁵ בכל מקום. ולכך אמר על אומה זאת

זה בארמית, בספר דניאל: שהיא תתפשט בכל הארץ. ובלי שום ספק: הכוח, הסגולה של תרבות יוון התפשטה (כך אומרים?) התפשטה בכל העולם כולו. וזה בחינה... בכל הארץ כולה

קהל: מניטו, חכמה ב[...]?

מניטו: לא [...]. מצד האומנות זה מסוגל לאיזה אופי תרבותי. אבל יש איזה בחינה של חכמת יוון שהתפשטה על כל העולם כולו. בבחינה ממש כלל עולמית.

קהל: מדעית

מניטו: המדע. כי הלשון של המדע זה סופסוף המתמטיקה היוונית. וזה הגיע למדרגה של "ויהי כל הארץ שפה אחת"¹¹⁶. זאת אומרת - זה בא מיוון, כן? וזה דווקא המדע של החיצוניות של העולם. יש צד של אסתטיקה - יופי, ויש צד של מדע - זה המתמטיקה. אני

לא אומר שלא היו גם לפני היוונים תרבויות ועמים שידעו מתמטיקה, אבל הסגנון המתמטיקאי של היוונים הוא הוא שהגיע לאותה מדרגה של "ויהי הארץ שפה אחת". זה מובן? זה שייך לשטחיות של המציאות, לחיצוניות של המציאות, כפי שראינו כבר בשיעור הקודם כשלמדנו את הפרק ב"אורות". זוכרים את זה?

אבל הלשון השייך, השפה השייכת לפנימיות של המציאות, לרוחניות, לנשמה, לערכים של הקדושה – זה הסגולה של עם ישראל. אז כל עוד שיוון הסתפקה בחלק, בסגולה שלה: היופי, (אני חוזר בהגדרות: היופי, האמת של המציאות החיצונית, דהיינו – המדע) זה היה בסדר, זה היה הסגולה של יוון. הסגולה של ישראל זה הנבואה: הידיעה, המדע של פנימיות המציאות של הקדושה של עולם הפנימי של הנשמה. אבל כשיוון רצתה לקחת גם את הסגולה של עם ישראל – אז המלחמה התחילה. תפסתם את העניין?

הבחירה השגויה בין תרבות פרס לתרבות יוון

יתכן שהיתה פה איזה מין... איך אומרים את זה? חכמי ישראל לקחו סיכון גדול, הפיתוי היה גדול גם כן: לתת, לתרגם את התורה בלשון יוון. אבל לפי דעתי לא היתה ברירה, זה נעשה בעל כורחם. ואנחנו רואים לפי המציאות התרבותית של עם ישראל בכל תקופה: דווקא (ויש לנו הרבה עדויות מאותה תקופה) היהודים ובכללם הרבה מחכמי ישראל, בחרו את התרבות היוונית על התרבות הקודמת של פרס, מדי ובבל, וזו היה הכישלון של התרבות היהודית דאז. מכיוון שכל עוד היהודים היו נאמנים לתרבות הפרסית המדאית¹¹⁷ (כך אומרים? מדאית? באל"ף כן?) הבבלית – שזה הכלי של החכמה של התלמוד. זה תרבות בבלי, זה לא תרבות יוונית כן? אז הכל היה עוד קשור לתקופת הנבואה. לכלים התרבותיים של תקופת הנבואה. מיד כשהתחילו להעדיף, לבחור, את התרבות היוונית ככלי של תרגום¹¹⁸ התורה, ואח"כ הלטינית – זה היה הרס של המסורת, והתחלת הצדוקיות.

אתם מבינים שפה יש נקודה חשובה מאד: סופסוף, אם אני הולך לסוף הנושא הזה – מהו ההבדל בין עולם היהדות לעולם הנצרות? עולם היהדות נשאר נאמן לכלים התרבותיים של התקופה של הנבואה, דהיינו – התרבות הבבלית והפרסית. הנצרות בחרה בכלים של יוון ורומי. וכל פעם שיהודי (תלמיד חכם, משכיל, נבון) עושה אותו דבר, זאת אומרת: זורק את הֶדְרִי החשיבה של התלמוד שהם בבליים ופרסים (מי שבקיא קצת בתרבות מבין את זה, [בקיא] בתלמוד, מבין את זה) ומעדיפים את הכלים התרבותיים של המערב – האוניברסיטאיים האקדמאיים, דהיינו: יוון ורומי – זה כבר הרס המסורת. זה ההבדל בין הישיבה והאוניברסיטה.

זה עניין של [...] תפסתם את זה?

הסיכוי, הסיכון, והכישלון של חכמי ישראל

קהל: למה לפי זה דרשו: "יפיפותו של יפת ישכון באהלי שם" – שמותר לתרגם את התורה ליוונית?

מניטו: נכון, לכן אני אמרתי, התחלתי קצת: זה היה פיתוי, ולקחו סיכון חמור. זה נכשל.

זה היה יכול להיות אפשרי אם לא היתה אותה מלחמה תרבותית שהיוונים לא הסתפקו בסגולה שלהם. דהיינו – החכמה של החיצוניות של המציאות, עולם האסתטיקה ועולם המתמטיקה – רצו לטפל (והמושג במקומו) בנושאים של הנבואה - פילוסופיה. ואז הכניסו

חושך במקום האור, הכניסו את הטומאה במקום הטהרה, כפי שלמדנו בשיעור של הרב, כן? זוכרים את זה?¹¹⁹ כל עוד שאיש מדע עושה מדע – זה כשר למהדרין. אבל כשהוא מתחיל לפלסוף – הוא מתחיל לסלף. כי הוא מטפל בתחום שמחוץ לסגולה שלו. וזה התחום של הנביאים, של הנבואה.

אתם מבינים את ה...? סופסוף זה פשוט להבין את זה, אבל זה היתה מלחמה שלא נגמרה, כן?

ולפי דעתי ההסבר ההיסטורי תרבותי אפשר למצוא במה שאומר המהר"ל: כל עוד (אני חוזר על זה) שאנחנו נשארים בתחום החכמה התלמודית (אם זה בבלי, אם זה ירושלמי) דרכי החשיבה הם בבליים ופרסים, וכשעוזבים את זה ומתחילים ל... איך אני יכול לומר... לפלסוף עם דרכי החשיבה של יוון ורומי – זה כבר התחלה של הנצרות. וזה מתחיל בצדוקיות, וזה המצב עכשיו. כבר מתקופת הרנסאנס כבר עד ימינו אנו – זה ההבדל המהותי בין העולם הרוחני של הישיבה והעולם הרוחני של האוניברסיטה. ואין שום פשרה אפשרית – זה או זה או זה. אתם מבינים את זה כן? אז אני לא אומר שבלתי אפשרי להיות איש ישיבה עם מידע (לא מדע - מידע) אוניברסיטאי - זה אפשרי, התרבות היא אוניברסאלית. אני לא אומר שאי אפשר להיות איש אוניברסיטה עם מידע תלמודי, אבל איך מתחילים הפסוק הראשון של ספר תהלים? "אשרי האיש אשר לא הלך" הבנתם מה שאני אמרתי...

ואני חוזר לעניין. זה מובן?

טוב, אז אתם רואים שהבעיה מתחילה עם ההתמודדות עם יוון. כל עוד שהיינו עם בבל – זה כוחות הנפש, תרבות של כוחות הנפש. והיתה מלחמה ביניהם. אבל זה לא הגיע עד השכל. מדי – זה עניין הרוח, הרגישות שבחיים, האומנות של "כוח המרגיש" כמו שאומר הרמב"ם¹²⁰. זה היה מדי. טעויות עצומות, אבל בלי שום שכל.

מיד כשמתחילים עם יוון אז זה כבר חומרת העניין.

לכן אני אומר: היה פיתוי לאותה אפשרות שאולי זה אפשרי לתרגם, וזה יהיה הקשר, הגשר, עם העולם הכללי דרך לשון יוון, מכיוון שכבר נאמר "יפת אלוקים ליפת". וזה נכשל!

קהל: למה לא אסרו את זה?

מניטו: מה? לא, התאבלו בזה. התאבלו. היה אבל כשרצו את זה. מכיוון שבאופן היסטורי מדויק זה לא הסנהדרין שהחליטו לתת [נשמע גם - "לתרגם"], אלא מלכי יוון, זה ה...

קהל: [...]

מניטו: נכון. הכריחו את חכמי ישראל לתרגם

קהל: אבל יש בתלמוד הלכות שלמות על זה ש... זה גם הלכה, ברמת ההלכה שמותר לתרגם ביוונית דווקא...

מניטו: לכן אני הבאתי את המקור של ה"מגן אבות". שאומר: "יש הבדל מהותי בין"...

[סוף קלטת]

סגנון הלימוד היווני וההשפעה שלו על חכמי ישראל

פייטנות יוונית, ספרות יוונית, כן? זה העולם שמתאר הרב, של היופי, של האמיתות שיש במציאות החיצונית של העולם. ומי שלומדים מתמטיקה גם כן רואים שזה רצון הבורא, לגבי הכלים של העולם.

מיד כשמגיעים לתקופה של הפילוסופיה - זה עניין אחר לגמרי. זה חכמי יוון שרוצים לדבר על הנושאים של הנביאים. אז זה מה שאומר המדרש: מביאים חושך במקום האור. יש איזה מין מימד טרגי במה שהם אומרים כשהם מדברים על הנושאים של הנשמה - מוות במקום חיים, למה? מכיוון שהחשיבה שלהם התרגלה לסדר של החיצוניות, וכשמדברים על הפנימיות - מכניסים בפנימיות את הסדר של החיצוניות: זה המוות בנשמה. תפסתם את זה?

והדוגמא המאפיינת זה הנצרות: זה איש של יוון שנשאר יווני, עם הטרגדיה שלו, ושמאמין באמונה של ישראל. אז הוא הופך את האמונה של ישראל מחיים למוות. זה מובן כן? זה ברור! זה המצב התרבותי של ה...

ואם אני חוזר לנקודה ההיא של ההבדל בין האווירה של עולם הישיבה, שלומדים את התורה עם כוח סגולי של החכמה השייך לישראל, אבל דרך דרכי החשיבה של בבל ופרס. מיד כשמתחילים ללמוד את זה דרך דרכי החשיבה של יוון ורומי - זה כבר נוצרי. זה קצת סכמטי מה שאני אומר, אבל לא כל כך, מכיוון שלאמתו של דבר זה חמור יותר.

קהל: יש גם... משתמשים חכמי ישראל ב...

מניטו: כל חכמי ישראל שהשתמשו בדרכי החשיבה של יוון ורומי - נכשלו. נקודה. אין יוצא מן הכלל. אין יוצא מן הכלל! והדוגמא זה לאו דווקא שפינוזה, שהיה כבר בוגד. אלא פשוט: מנדלסון. הוא התחיל בדרך ההיא - נכשל, מייד. ומידה כנגד מידה - בניו התנצרו. והוא היה יהודי אדוק כן? בניו כבר. מכיוון שהוא הורה להם את הדרך הלא נכונה. ואין יוצא מן הכלל!

קהל: אבל גם הרמב"ם השתמש בחכמה ההיא

מניטו: מה?

קהל: הרמב"ם

מניטו: אני לא דיברתי על הרמב"ם, אתה מדבר על הרמב"ם.

קהל: הוא לא השתמש באריסטו?

מניטו: נכון. מה אתה רוצה שאני אומר...? כבודו מונח במקומו. אבל אני חוזר על מה שאני אמרתי: בלי יוצא מן הכלל. כל חכמי ישראל שהשתמשו בזה נכשלו, נקודה. אל תביא את הרמב"ם פה. "והמשכיל ישכיל"... זה לא הנושא, אנחנו עם המהר"ל. אם אתה אומר כבר הרמב"ם, אז תאמר אולי "מיימונידס"¹²¹, זה משהו אחר. הרמב"ם זה הרמב"ם. אתה מבין את ההבדל אולי, כן?

אז נחזור לנושא: איפה הגעתי?

וכל זה מפני שיש לה החכמה יותר משאר אומות. והקירוב הזה עצמו היה גורם שרצו לאבד מהם התורה,

"מהם" זה ישראל

כי אין גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו, ולפיכך רצו לאבד מהם התורה.

זה מה שאנחנו אומרים ב"על הניסים", אתם זוכרים?

קהל: לשכחם מתורתך

מניטו: "לשכחם מתורתך", ויש גרסאות "להשכיחם מתורתך". לא רק לנתק את התורה

מישראל, אלא גם ישראל מהתורה. זה מובן. טוב, פה המהר"ל מסביר באופן חריף מאוד, מה שקרה באמת: היוונים היו מסוגלים להבין את עומק החכמה שבתורה ולכן רצו לקחת אותה, ולנתק אותה מהישראליות שלה, מהקדושה שלה. וזו היתה חומרת המצב. ולכן המדרש, וגם במסכת מגילה, גם כן מביא את זה: "החשיכו עיניהם של ישראל ואמרו כתבו על קרן השור" ... קרבנות תביאו, אבל מבחינה דתית, בבחינת עבודה זרה של אומה זו או אחרת. "אין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל". הקשר הזה נותק לפי דעתם.

ורק רציתי להוסיף, המצב שאנחנו חיים עכשיו, מאז תקופת האמנסיפציה בחברה היהודית, ובפרט בחברה הישראלית, העימות הזו בין שני הגישות האלו: אלו שבאים ואומרים "התורה זה חכמה גדולה, יותר גדולה מכל חכמות אחרות" - אבל מאותו סוג. וזה שונה לגמרי מהמסורת שלנו שהתורה היא החכמה של הקודש, זה משהו אחר לגמרי. תפסתם את זה? והקודש שייך דווקא לעם ישראל. עם קדוש, תורה קדושה, לשון הקודש. ולכן לתרגם את התורה בלשון יוון – זה כבר משהו. כי זה לשון יפה, אמיתי, כשר, למהדרין. לתרגם את התורה בדרכי החשיבה של יוון – זה כבר משהו אחר. צריך לתפוס את זה שתקופות שונות... היתה תקופה של תרבות יוון מבחינת היופי, וכשהגענו לתקופה השנייה של תרבות יוון מבחינת הפילוסופיה – זה כבר משהו אחר. הבנתם את זה?

הסתרת קדושת התורה ע"י חכמי ישראל וההשלכות של מעשה זה

קהל: בעניין של רצון של שינוי, זה "עשרה מקומות" בתרגום, כדי לשמור על הייחודיות הזאת של התורה?¹²²

מניטו: לפי הדוגמאות שמביאה הגמרא הם פחדו מהתגובה של היוונים מכיוון שדווקא בכל המקורות האלו היתה איזה נימה... אנטי-גויית נאמר, זהו. אז פחדו מזה.

לא, לפי דעתי זה היה יותר חמור: החליטו בכוונה לתרגם את זה ברובד הכי הכי תחתון של החכמה. הבנתם מה שאני רוצה לומר? זאת אומרת ניסו... הצליחו אני חושב. כי כשאנחנו קוראים את כל התרגומים שבאו אחריהם, ודווקא התרגומים הכי... האחרונים כן? אנחנו רואים שהמתרגמים לא מסוגלים [אלא] רק לתרגם לפי המשמעות הכי פחותה של הפסוק. ובזה הצליחו. כדי לא לטמא את הרוחניות הגבוהה של דברי הקודש. אבל מה? זה הביא איתו אסונות בעם היהודי! כי גם היהודים עצמם קוראים את הפסוקים רק בשכבה הכי תחתונה של המשמעות. תפסתם מה שאני רוצה לומר?

קהל: מיסיונרים

מניטו: לא לא, אני מתכוון למשהו קצת יותר אחר. אין לי דוגמאות עכשיו כי הנושא הוא רחב מאוד, רק באופן מופשט: בכל פסוק ופסוק יש משמעות לפי הפרד"ס, כן? ויש פרד"ס דפרד"ס, ופרד"ס דפרד"ס עד אין סוף, כן? אז המתרגמים, זאת אומרת הסנהדרין שתרגם, ה"שבעים" האלו, החליט לתרגם במילה היוונית היותר גסה, היותר חיצונית, היותר... גרועה, נאמר. כדי לא ללכלך את הרוחניות שבתורה. אבל מה... כל זה הביא איתו אסון גם כן ליהודים! הם קוראים את כתבי הקודש, אפילו בעברית, דווקא בשכבה היוונית של התרגום. תפסתם את זה? נמשיך.

ולכך אמר כי מלכות שלישית מתיחס אל חיה שהיא נמר

אה, זה קראנו כבר. איפה הגעתי? יותר למטה.

מאחר כי האומה הזאת יש בה החכמה, הרי השכל מתפשט

רגע, עוד למטה... לא זה זה :

כי כך ענין השכל. ולכך כפי מדת השכל, היא ממשלתם בכל העולם, והכל היה כפי המדה. ולכך המלכות הזאת לא היו מתנגדים לישראל רק מצד התורה השכלית ומצות התורה האלקית. וכך היה כל ענין מלכות שלישית, לבטל מישראל מעלת התורה האלקית, וכל דבר אלקי בפרט. היתה רוצה אומה זאת שלא יהיה חס ושלוש לישראל מעלה אלקית. וזהו אומרים במדרש: "ושם הנהר השלישי חידקל – זו יוון"

זה עוד מדרש אחר בויקרא רבה¹²³: "חידקל" זה שם של הנהר, כן? וההסבר של המדרש הוא שהיא "חדה וקלה (חידקל) בגזרותיה", זאת אומרת: מתוחכמת, "הבה נתחכמה לו"¹²⁴, על ישראל

ואומר להם: כתבו על קרן השור שאין לישראל חלק באלוקי ישראל, כי מלכות שלישית אומרת לישראל כתבו על קרן השור דוקא.

טוב, ופה יש מיד רמז שאני רוצה להסביר כהקדמה, ונראה את המקור שמביא המהר"ל עכשיו במסכת ברכות. ואותה טענה אנחנו מוצאים אותה אח"כ בעיקר אצל האסלאם וגם אצל הנצרות, אבל בעיקר אצל האסלאם: פעם הייתם עם סגולה של אותה חכמה אלוקית של הקודש. אבל נכשלתם. איזה חטא? חטא העגל. בחטא העגל יש לנו (אומרים אומות העולם) עדות – שאין לכם שום סגולה אלוקית של קודש יותר מאומות העולם, כי דווקא חזרתם לאותה תפיסת העולם של העבודה זרה. זה מובן לכולם? מכיוון שקרה דבר כזה, נכשלתם, בחטא העגל, אז דווקא (אומר המהר"ל בהסבר שלו של המקור של המדרש): כתבו על קרן השור - רמז לעגל - זה נגמר. אין לכם חלק ונחלה באלוקי ישראל. תפסתם את זה?

המתיוונים של ימינו

זאת אומרת השאיפה של אומות העולם בבחינת יוון זה לאבד (כלשון המהר"ל) את סגולת ישראל בקודש שזה כבר נאבד. אז כך בצורות שונות זאת טענת הנצרות: "עבר זמנכם" זאת טענת האסלאם. וזאת היתה כבר טענת יוון: "כתבו על קרן השור" – זה עדות של הכישלון שלכם, אין לכם חלק ונחלה. הבנתם את זה?

ואני חושב שאפשר להוסיף את זה: ואם המהר"ל היה חי בדורנו, היה אולי מסביר יותר. מכיוון שהוא ראה מראש את חומרת המצב. כבר בזמנו המצב התחיל להיות חמור. וש... גם המתיוונים בתוך עם ישראל אומרים אותו דבר: אין שום הבדל בין סגולת החכמה של עם ישראל וסגולת החכמה של אומות העולם. אין לנו, אומרים כביכול, חלק ונחלה במה שאתם קוראים עניין הקדושה, אלוקי ישראל, לפי הנביאים.

אני שמעתי מחבר אחד שהיה בקונסוליה בניו יורק לפני 20 שנה כבר, שחזר מאמריקה (הוא לא קשור לעניין הריגול של...) שאמר לי ששמע מהרב ממונקאטש, אולי שמעתם על החסידות של מונקאטש¹²⁵? בולגרי, כן. משהו מיוחד. יש מהרבי שלהם - "אמרי יוסף" - יש הסבר, פירוש על רש"י לפי הקבלה. משהו לא רגיל. אז שאמר להם (הרבי ממונקאטש מניו יורק, הנוכחי, הוא אמר לקונסול הזה): בימי הביניים היו לנו בעיות קטנות. כל השאלות ותשובות של אותה תקופה זה שאלות קטנות, והיו לנו חכמים גדולים עצומים ענקיים כן? עכשיו יש לנו בעיות ענקיות וחכמים קטנים... זה יפה.

טוב זה נושא בפני עצמו. אילו היו לנו מורים כ-המהר"ל עכשיו – אולי אף אחד לא היה מבין אותם והוא היה כותב לדורות הבאים... אז אני חוזר על זה. אז אולי נתחיל במקור במסכת

ברכות, וזה ההמשך אני אקרא את זה מהר מאוד מכיוון שהעיקר זה ההסבר שלו. אתם זוכרים מה שכתוב בפרק חמישי במסכת ברכות על "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. אז תראו במהרה"ל אני קורא את זה... פה :

שכחה סלקטיבית

ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני

הגמרא אומרת (וזה הצעקה של עם ישראל בכמה וכמה דורות) : שמענו שמועה, הנביאים אמרו, יש השגחה בין הבורא עולם ועם ישראל. אבל מאז תקופת סיום הנבואה, וזה רחוק מאד בזמן, לא תופסים את זה. ולכן כאילו עם ישראל אומר : "ותאמר ציון (דווקא ציון) עזבני ה'". ולא רק ש"עזבני", ו"ה' שכחני". אתם זוכרים את כל הסוגיות.

הגמרא שואלת :

היינו עזובה היינו שכוחה!

זאת אומרת יש כפל לשון. והיא מסבירה :

אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל

כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה :

לפני הקדוש ברוך הוא : רבונו של עולם, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה - זוכר מעשה הראשונה, אתה עזבתני ושכחתני

זאת אומרת יש צרה כפולה – לא רק שעזבתני, ואולי יש לך איזה קשר עם אומה אחרת, כנסת אחרת (לא רציתי לומר "כנסייה", אבל אתם מבינים...) עם דת אחרת... אז לא רק עזבתני אלא שכחתני!

וצריך לראות את זה ברצינות, זה החכמה של הגמרא שראתה את המצב של הייסורים בעם ישראל במשך דורות והרבה הרבה זמן. 2000 שנה וחצי כן? מאז ניתוק קשר הנבואה, ורואים בעולם הגדול כאילו אין שום זכר של עם ישראל, ולאו דווקא, להיפך – יש איזה מין השגחה משונה לזרמים של תרבויות אחרות! זה הכוח של האמונה של אבות אבותינו במשך 2000 שנה. אז הנה :

אתה עזבתני ושכחתני - אמר לה הקדוש ברוך הוא :

וזה המשך הפסוק בנביא :

ותאמר ציון עזבני ה' ואדני שִׁכַּחְנִי :

אז התשובה של הנביא היא, מפי הקב"ה :

הַתְּשִׁיכָה אֵשֶׁה עוֹלָה מִרְחֹם בֶּן בִּטְנָה גַם אֶלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאַנְכִי לֹא אֶשְׁכַּחְדָּ :

זה ההפטרה שאנחנו קוראים, הפטרות של תנחומים אחרי תשעה באב.

אז הנה ההסבר של הגמרא. ופה יש איזה מין מדע של אסטרונמיה... משהו יוצא מן הכלל. תראו את זה במקור :

בתי, שנים עשר מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל

זה "צבא השמים" כן?

ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון

זה כבר רומאי

ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון

אני באמת לא יודע מה זה "רהטון", אם זה... איך אומרים את זה בצבא? אם זה אוגדה? גדוד או משהו כזה. טוב. צריך להיות מומחה בצבא הרומאי כדי להבין את ה... אבל כדאי לקרוא את זה:

ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון

קרטון זה אני יודע מה... חחח...

ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא

זה גיסטרא או גסטרא? זה גסטרא

תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה

טוב, זה אסטרונומיה של ה... מה הכוונה? אני בורא עולם, בורא עולמות. כל העולם כולו, "הקוסמוס" כמו שאומרים היוונים האלו, כן? כל זה – בראתי רק בשביל אותה בריאה שתכיר בבורא עולם. אתם זוכרים את המדרשים הראשונים בהתחלת התורה: "בראשית ברא אלוקים", מיד רש"י מכניס בזה: בשביל ישראל שנקרא ראשית, בשביל התורה שנקרא ראשית. זאת אומרת, צריך את כל העולם כולו כדי להגיע לאיזה מין בריאה קטנה שתכיר בבורא עולם. "כל זה בשבילך". זה מובן? זה לא קשה להבין את זה. זה המון חכמות בזה, אבל סופסוף זה הכלל.

וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני?

איזה בדיחה זה? תפסתם את התשובה של הקב"ה? זה מובן? אם זה לא מובן תגידו לי שאני אנסה להבין... למה זה לא מובן. כי אם כבר יש בכל העולמות איזה מין בריאה בעלת רצון, בעלת מודעות, בעלת... כל הערכים שיש בנפש של האדם, וסופסוף מתוך כל המין האנושי איזה מין בריאה חדשה שנקראת "ישראל" שמכירה בבורא עולם. לכן אם יש משמעות בכל העולמות כולם זה בשבילך, ואת יכולה לחשוב דבר כזה? "עזבתך ושכחתך"? אז זה ההמשך של הפסוקים:

התשכח אשה עולה

מבינים את פשט הפסוק? מה זה "התשכח אשה עולה"? מה? "עולה" זה כן, הבנים. הבנים כשהם עוד...

קהל: תינוקות?

מניטו: לא. מיד אחרי עובר. כשלוקחים על ה... טוב

אמר לה הקדוש ברוך הוא, כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני

במדבר?

אז פה הקב"ה מזכיר לישראל מה קרה במדבר. איזה מין מסיבת חתונה. האם אני יכול שבפעם הראשונה בכל ההיסטוריה של העולם, הבאת לי עולות ופטרי רחמים לי, בורא עולם, והיו היו קרבנות... מקין והבל ואדם הראשון והלאה... לעבודה זרה. זה הפעם הראשונה שעולות התמיד בסיני, עולה כשרה. האם אני יכול לשכוח את זה?

קהל: אבל במדבר היה גם העגל כאילו...

מניטו: נכון, נכון, זו הבעיה. זו הטענה של הגוים - העגל. אבל הקב"ה מסביר לעם ישראל מָה... כל המתח בין 2 הדברים האלו: הזכות והחובה

אמרה לפניו, רבונו של עולם, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא לא תשכח לי מעשה העגל.

(אולי יש לך איזה... אבי אבות... חכם מהתלמוד¹²⁶)

שמא לא תשכח לי מעשה העגל

וזה הפחד של הנפש. כשחושבים על העניין של המשקל, המאזניים בין הזכויות והחובות. מכיוון שאנחנו יודעים: שאולי יש לנו זכויות, אבל אולי יש לנו חובות. אז יש איזה מין פחד: אם אין שכחה – אוי ואבוי הוא לא ישכח את החובות. אבל אם אין שכחה – הוא ישכח גם כן את הזכויות – אין משמעות בחיים. אתם מבינים איך יכולים להגיע לאפיקורסיות מפחד של יום הדין.

ופה יש דבר מעניין מאד. משוא פנים:

שמא לא תשכח לי מעשה העגל. אמר, "גם אלה תשכחנה"

מה זה "אלה"? כשאמרו "אלה אלוהיך ישראל". ה"אלה" הזה – תשכחנה.

אז -

אמרה לפניו, רבונו של עולם, הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני. אמר לה - "ואנכי לא אשכחך"

זה יפה מאד. מה זה "אנכי"? כששמעת "אנכי ה' אלוהיך" - זה אנכי לא אשכח. כשאמרת "אלה אלוהיך ישראל (זה לשון חול - אלוהיך) זה אני אשכח. אז שמא יש משוא פנים?

אני רוצה להסביר לכם בקצרה מה כתוב בירמיה¹²⁷:

זָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כְּלִילֶיךָ לְכִתְּךָ אֲחֵרִי בַּמִּדְבָּר

זה אותו נושא כמעט. מה זאת אומרת "זכרתי לך חסד נעוריך"? כיוון שיש שלבים בחיים של הנפש של הבריאה. הבן אדם כבריאה, בזיכרון שלו - יש שכבות (כך אומרים? או שכבות?)

קהל: שכבות

מניטו: שכבות, כן. אז בתקופת הנעורים - הכל טהור, הכל זכאי, הכל נקי, הכל יפה – "חסד נעוריך". אחר כך באים ימי הבגרות - אז חטאים. אז הזיכרון של החטאים בא על הזיכרון של החסדים ומלכלך אותו. ולכן למפרע, בזיכרון של האדם יש עניין של דעת טוב ורע מעורב. רק הקב"ה יכול לומר "זכרתי לך חסד נעוריך" – השלב שלפני החטא. הבנתם את זה? ולכן יש הרבה הסברים אפשריים לפי הדרש על "זכרתי לך" – אני יכול לזכור, זכרתי אני, לך, במקומך, כי את לא יכולה. אז הפחד של האדם – שמא זה מעורבב. אז אין תקווה, אין תיקון. זה הסוד של טוב ורע מעולם. כן? בערבובייה. אז רק הקב"ה יכול לזכור בזיכרון המוחלט את השלב של "חסד נעוריך" בלי שום לכלוך של חטא. זה מובן? אז זה הולך לפי אותו נושא.

חטא העגל

והיינו דאמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא: מאי דכתיב גם אלה תשכחנה - זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך - זה מעשה סיני.

ולכן כשבאים שונאי ישראל (פה בנושא שלנו – היוונים) שאומרים: קראנו את התורה, וראינו שיש מעשה עגל¹²⁸ ולכן נכשלתם, זה נגמר. אתם כמו כל הגויים תחת השפעה של המזלות. ומי שלמד את העניין של מעשה העגל עם כל המקורות דרך רש"י וכל המקורות, רואים את זה: החידוש של מעמד הר סיני זה – יש רצון למעלה מהמזלות, ומשה רבנו הביא משמה את "תורת המצוות". אבל עלה למרום ולא ירד. אז חזרו להרגל שלהם, לדת של העבודה זרה שלהם, של אותה תקופה עם סמל מיוחד של אותה תקופה וכן הלאה. זה בקצרה כן?

ולכן באים חכמי יוון ואומרים: מה ההבדל בינינו וביניכם? "כתבו על קרן השור ו...". זה מובן?

ואני חושב שזה בא מחמת הזמן הארוך בין התקופה התרבותית שכל דור ודור היה חי מזמן הגלות, ותקופת הנבואה. זה היה כ"כ רחוק שגם חלק מעם ישראל שוכח את זה, שכבר היה דור המדבר, שכבר היה מעמד הר סיני, שכבר היתה התגלות מלמעלה מהמזלות (זה החידוש של משה רבנו). ולכן נוטים אוזן למה שאומרים היוונים. ולכן אמרנו¹²⁹, צריך להבין את זה עמוק עמוק: כל חכמי ישראל שנגעו בזה – נכשלו. זה מובן?

אז אני חוזר על ה... ונראו איך דווקא זה הנושא המרכזי של הכוזרי. כל הויכוח בין המלך של ה... איך קוראים לו כבר, שכחתי... של הכוזר כן? והמחבר – זה על עניין מעשה העגל. אתם זוכרים את זה? זה, חשיבות מרכזית יש לכל הנושא כאן. ולכן דווקא ריה"ל מסביר לגוי הזה¹³⁰ (שסופסוף התגייר, משמע שאפילו גר לא היה, מכיוון שהתגייר כן?) שצריך להבין את חומרת החטא לפי המעלה של החוטא.

וזה נושא חשוב מאד, וכדאי אולי שנחזור על העניין הזה: איך הריה"ל, רבי יהודה הלוי, מסביר את עניין של חטא העגל

קהל: הוא ממעיט את החטא מאד.

מניטו: ולא מספיק! מכיוון שלאמתו של דבר לא היה שום חטא מהסוג הזה של... אלא מה? שבחרו איזה סמל אפשרי שהתורה לא רצתה. זו הטעות שלהם כן? זה מובן? וסופסוף, לפי ההסבר של הכוזרי, יש רק סמל אחד כשר כדי לסמל את מעמד הר סיני – זה אותיות האלפא-ביתא. כי דרך אותיות האלפא-ביתא יש רמז ל"מי שאמר והיה העולם". זה למעלה מעבודת האדם¹³¹. זה למעלה מהמזלות. כל סמל אחר, אפילו אפשרי, אפילו עם המשמעות שלו, ורש"י מביא איזה מקור שהיה איזה אות של קדושה שמה, כן?¹³² תפסתם את כל זה? זה מכיוון שהתורה לא רצתה את זה. אז זה היה החטא שלהם. זה דומה יותר לשיתוף, איזה סמלי, מחטא עבודה זרה ממש.

ולכן זה היופי של הנשמה היהודית – סופסוף בלי שאף אחד לא אמר להם: היהודים בחרו בזה: בבית הכנסת מה אתם רואים בלוחות הברית? רק האותיות. זה הסמל האמיתי. מכיוון שזה רמז ל"במאמרו ברא שחקים"¹³³. הבנתם את זה? מאחורי הדיבור יש "מי שאמר והיה העולם", זה - חוץ מהאותיות האלו כסמל לבורא – אין שום סמל לפי התורה. לפי התורה, לפי המדרגה של התורה – שום סמל אחר – זה עבודה זרה, אע"פ שיש מדרגות בקדושה גם כן שמה. אבל הקדושה של התורה, של חידוש התורה, של קידוש מעמד הר סיני, בבחינת הסמל אם יש צורך של סמל – זה רק אותיות התורה. ולכן אנחנו אומרים – "כביכול" - כ"ב

יכול. כ"ב זה כ"ב אותיות.

קהל: בעניין ה... שאנחנו תולים ביוון

מניטו: שאנחנו? סליחה?

קהל: בעניין החכמה שאנחנו תולים ביוון. אם כבר דיברנו וציטטנו את הכוזרי, נדמה לי שהכוזרי גם תולה את החכמה בעם ישראל. כי הוא שואל שמה: "למה חכמה בגוים תאמין"? מפני ששלמה המלך הפיץ את זה וזאת חכמת ישראל...¹³⁴

מניטו: כן, אני זוכר את הקטע הזה. אבל תשמע – אם יהיה לנו עוד קצת זמן, אני לא יודע, אופס זה כבר מאוחר. בעוד כמה שבועות נגיע לזה במהר"ל עצמו. אני מציע את זה ככה: שכבר הגיע הזמן, יש גם רמז באותה סוגיה בגמרא שבת שעם ישראל הוא עם פזיז.

הייתי יותר מדי שאפתני וראיתי פרק... כלומר ההתחלה היתה קשה כי היו לי בעיות, אך רק עכשיו אני מתחיל לדבר בקלות. טוב, אז העניין הוא ככה: בשבוע הבא זה חנוכה, לא יהיה שיעור, בעוד שבועיים נמשיך באותו פרק כדי לגמור את הנושא ואח"כ נחזור לרב קוק. אז אתם רוצים להחזיק בדפים? אז צריך להחזיר אותם. לא תשכחו. "התשכח אישה עולה"...

הערות

- ¹ תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב
- ² תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צ עמוד א
- ³ גם במשנה מסכת סנהדרין פרק י משנה א
- ⁴ בבלי ברכות ד ע"ב
- ⁵ משנה סנהדרין י א
- ⁶ אבות א א
- ⁷ תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ח עמוד א
- גמ'. אמר רב חנן בר רבא: קלנדא - ח' ימים אחר תקופה, סטרנורא - ח' ימים לפני תקופה, וסימנך: +תהלים קלט+ אחור וקדם צרתני וגו'. ת"ר: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה], כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא, הלך ועשה שמונה ימים טובים, לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים, הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים.
- ⁸ "על הניסים" בתפילה ובברכת המזון
- ⁹ "פחד יצחק" על חנוכה, מאמר א:
- ידועים הם הדברים כי ישנם דברי תורה שניתנו להכתב, וישנם דברי תורה שלא ניתנו להכתב. לכאורה חלוקה זו אינה משתייכת אלא בנוגע להשם תורה בלבד. אלא שיעויין יומא דף כט דנמשלה אסתר לשחר, מה שחר סוף הלילה אף אסתר סוף הנסים, ופריך והא איכא חנוכה, ומשני ניתנה להכתב קא אמרינן. והנה נושאי הענין בכאן הם גופי האמורעות שנעשו לישראל נסים בהם. ובפשיטות היה נראה דאין שייך כלל לחלוקה דניתנה להכתב, שלא נאמרה אלא בגופם של דברי תורה. ובודאי דהכונה היא דדברי תורה השייכים לנס חנוכה לא ניתנו להכתב, משום שאינם שייכים לכתבי הקודש. אבל מכל מקום מכיון שהדמיון לשחר וללילה הוא על מאורעות הנסים, שפיר יש לנו הערה מכאן דענין זה של "לא ניתן להכתב" מתפשט הוא מתוך הדברי תורה של הכנס אל תוך המאורע של גוף הנס עצמו. ותוכן הדברים כך הוא. "אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו". מנבואתו זו של הושע למדנו כי כתיבתם של דברי תורה שבעל פה היתה יכולה לפעול ענין של זרות אצל כנסת ישראל. אכתוב לו רובי תורתי, כמו זר נחשבו. ובמדרש המובא בתוספות גיטין דף ס' איתא שעתידין אומות העולם לכתוב להם את התורה, ואם היתה גם תורה שבעל פה נכתבת, היו האומות כותבים להם גם אותה, וממילא היו ישראל נחשבים כזרים על ידי זה. וכאשר נעייין בגוף דברי המדרש הזה נמצא, כי מסיום דבריו של המדרש הזה יוצא מפורש, כי זה הוא תוכן הכוונה במאמר חכמים כי לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על דברי תורה שבעל פה בלבד, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית. כלומר כל ברית כוללת בתוכה גם את מניעת השייכות של כל אלה שאינם נכנסים לתוכה של הברית...
- וממילא כך נאה וכך יאה כי מאורע מועד החנוכה יהא מופקע מתורת כתב, שכן כל עצמו של חידוש מועד החנוכה אינו אלא בנקודה זו של מסירות נפש על עבודת יחוד ישראל בעמים, אשר שלילת הכתב היא היא ה"בפועל" של יחוד זה. ופוק חזי דגם במשנה לא נשנו דיני נר חנוכה, ולא נזכר נר חנוכה כי אם אגב גררא דענינים אחרים. והיינו כמו שהורנו רבותינו דגם לאחר שנכתבה המשנה עדיין השאירו בה מקום לצורת תורה שבעל פה, על החיסורי מיחסרא וכד'. ובנר חנוכה בא הוא הענין הזה לידי השמטה גמורה, מפני שאורו של נר חנוכה הוא האור שניתגלה על ידי מסירות נפש על אורות מניעת כתיבתם של דברים שבעל פה. בכדי שעל ידי זה תסתלק יון מלהשיך עיניהם של ישראל על ידי תרגום דברים שבעל פה, כדרך שהחשיכה עיניהם של ישראל בתרגומם של דברים שבכתב.
- ¹⁰ בראשית ט כז
- ¹¹ ראה הערה 17
- ¹² מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה.
- ¹³ רש"י בראשית פרק כה
- (כג) ויאמר ה' לה - על ידי שליח, לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה:
- שני גוים בבטנך - גיים כתיב, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים:
- ושני לאמים - אין לאום אלא מלכות:
- ממעיק יפרדו - מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו:
- מלאם יאמץ - לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר (יחזקאל כו ב) אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים:
- ¹⁴ בראשית כז כב
- ¹⁵ בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ב
- ד ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות, והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו, ובהו זה גלות מדי (אסתר ו) ויבהילו להביא את המן, וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן...

¹⁶ מס' מקורות לעניין ומס' פירושים. למרות שרוב המקורות שמצאתי שמבוססות על בראשית רבה שמסביר שהכוונה היא לכורש – פרס. לא מצאתי עדיין משהו מדויק, אבל אני חושב שהרב כיוון יותר למקורות הנ"ל.

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת נח פרק ט
[כז] יפת אלהים ליפת. יפת לו ארצו: ד"א יפיותו של יפת, והוא לשון יוני, והוא ישכון באהלי שספר תורה מותרת לכתבה יונית: ד"א יפת אלהים ליפת. זה כורש שמלך על כל העולם, ולמה כך, לפי שהוא בנה ביתו של שם והוא בית המקדש, ללמדך שאין השכינה שורה אלא בחלקו של שם, ולפי שכורש שצוה לבנותו ר"ל בית המקדש ודריש בנאו, לפיכך לא שרתה בו שכינה: ד"א וישכון באהלי שם. שעשהו בהו, שנאמר ומלכי צדק מלך שלם וגו' (בראש' יד יח):

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר פורים
וזו ששנינו אבל קורין אותה ללועזות בלעז, כברייתא זו שאמרה, גפטי לגפטיים, עברית לעבריים, עילמית לעילמיים, מדית למדיים, יונית ליוניים אין, לכולי עלמא לא. רב ושמואל דאמרי תרווייהו לעז יונית לכל כשר, כרשב"ג. דתנן רשב"ג אומר אף בספרים לא הותרו שיכתבו אלא יונית. וא"ר יוחנן מ"ט דרשב"ג, דכתיב יפת אלהים ליפת גו', יפיותו של יפת רמב"ן בראשית פרק י

(ה) וטעם מאלה נפרדו איי הגויים בארצותם - כי בני יפת יושבי איי הים והם נפרדים, כל אחד מבניו באי אחר יושב לבדו, וארצותם רחוקות זו מזו [איי יוון מזכירים תאור זה], והיא ברכת אביהם שאמר יפת אלהים ליפת, שיהיו רבים במרחבי ארץ. אבל בני חם כלם קרובים יושבי הארצות, ולכן אמר ויהי גבול הכנעני מצידון וגו' (להלן פסוק יט), ואמר בארצותם בגויהם (פסוק כ). וכן בבני שם:

¹⁷ ? הכוונה לכנס כלשהו? לא מובן [38: 45]
¹⁸ אורות. אורות ישראל ותחייתו. פרק כז

שמונה קבצים קובץ ה קפז
¹⁹ מלשון שבת לוי

²⁰ רצון ל-מה? לא מובן. אולי הכוונה רצון לנתק את התורה מהעם שלנו כמו שנאמר בתחילת השיעור. (א"ק).
²¹ דברים השתנו מאז. ראה "ארגון ברית עולם" של הרב שרקי, תלמידו של מניטו, שהקים ארגון לבני נוח לפני כמה שנים. תרומות יתקבלו בברכה: <http://noahideworldcenter.org/wphebrew>

²² מקביל לדברי האברבנאל על נפילת הנצרות
²³ ניטשה ושות'

²⁴ משלי
²⁵ ויקרא רבה (וילנא) פרשת אחרי מות פרשה כג

²⁶ בראשית רבה (וילנא) פרשת נח פרשה לח יג ד"ה 'וימת הרן על פני תרח אביו'.
וגם תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף צא עמוד א: "אמר רב חנן בר רבא אמר רב: עשר שנים נחשב אברהם אבינו, שלש בכותא ושבע בקרדו". וראה מפרשים על העניין הזה בגמרא, בעיקר רשב"ם.

²⁷ ספר הכוזרי, מאמר א לה
²⁸ רש"י בראשית פרק ב

לנפש חיה - אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור:
²⁹ ובלשון הדור שלנו אני חושב שזה יותר מתקרב ל"גלובליזציה".

³⁰ בראשית פרק י כ
³¹ כנראה הכוונה ל"הרס".

³² מקור. לא מצאתי
³³ בראשית פרק כה פסוק כג

³⁴ רש"י על בראשית יז
³⁵ בראשית כא יב

³⁶ ראה גם ספר הכוזרי, מאמר ראשון מז
אמר הקבר: ארבעת אֱלֹפִים וְחֵמֶשׁ מֵאוֹת. וּפְרָטָם מִבְּאֵר מֵימֹת אָדָם וְשֵׁת וְאַנְשׁוֹשׁ עַד נֹחַ, עַד שֶׁם וְעֵבֶר אֶל אַבְרָהָם וְצָחָק וְיַעֲקֹב עַד מֹשֶׁה. וְאַלֶּה מִפְּנֵי הַתַּחֲבָרוּתָם הָיָה לָב אָדָם וְסִגְלָתוֹ, וְלָקַח אֶחָד מֵהֶם הָיוּ בְּנִים פְּקֻלִּיפּוֹת, אֵינָם דּוֹמִים לְאֲבוֹת וְלֹא הַתַּחֲבָרָה בָּהֶם הֵעֲנִין הָאֱלֹהִי, וְנִמְנָה הַמִּנְיָן לְאֶלֶּה הָאֱלֹהִיִּים וְהָיוּ חִידִים וְלֹא רְבִים, עַד שֶׁהוֹלִיד יַעֲקֹב אֲבִינוֹ שְׁנֵים עָשָׂר שָׁבָטִים כָּלָם רְאוּיִים לְעֲנִין הָאֱלֹהִי, וְשָׁבָה הָאֱלֹהִי בְּקֹהֶל רַב וּבָהֶם הָיָה הַמִּנְיָן. וְאַנְחֵנוּ קִבְּלָנוּ מִנֵּן שְׁנֵי הַקְּדָמוֹנִים מִמֹּשֶׁה, וְנִדְּעָ מֶה שֵׁיִשׁ מִמֹּשֶׁה וְעַד עֵתָה.

³⁷ בראשית רבה פרשה כג: רבי תנחומא בשם רבי שמואל אמר: נסתכלה אותו זרע, שהוא בא ממקום אחר. ואי זה? זה מלך המשיח.

מדרש רבה מגילה רות, א: ר' הונא אומר: כתיב (בראשית ד') כי שת לי אלהים זרע אחר, זרע הבא ממקום אחר. ואיזה?

זה זה מלך המשיח.

³⁸ פנים יפות בראשית פרק לב

³⁹ ביטוייו של היטלר ימח שמו לבשו צורות שונות, אך את המילים המדויקות הללו לא היה לי עדיין זמן למצוא. עם זאת, עיון בדבריו מגלה שראה עצמו במוחו המעוות כמשיח הגואל את האנושות ואת גרמניה – מתכתב ממש עם דברי הרב כאן על הניסיון הכושל של המלכויות. לא העמקתי בנושא, ואת דבריו אלו ראיתי בעיקר בספריו של ההיסטוריון הבריטי ריצ'ארד אובארי - על מלחמת העולם השנייה, וספר הביוגרפיה שלו על סטאלין והיטלר – "הדיקטטורים".

⁴⁰ תלמוד בבלי מסכת יבמות דף מז עמוד ב
⁴¹ אסתר פרק ח יז

⁴² לא מצאתי מקור
⁴³ ויקרא פרק כה כג

44 תהלים פרק קב יט
 45 ישעיהו פרק כט כב
 46 בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סג: "...אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב הה"ד (ישעיה כט) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, יעקב פדה את אברהם"
 47 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קד עמוד א: ומפני מה לא מנו את אחז? אמר רבי ירמיה בר אבא: מפני שמוטל בין שני צדיקים, בין יותם לחזקיהו. רב יוסף אמר: מפני שהיה לו בשת פנים מישעיהו, שנאמר "ישעיהו ז"י" ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז ושארו ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס. מאי כובס? איכא דאמרי: דכבשינהו לאפיה וחלף, ואיכא דאמרי: אוכלא דקצרי סחף ארישיה וחלף. מפני מה לא מנו את אחז? מפני כבודו של ישעיהו. מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של חזקיהו! - ברא מזכי אבא. אבא לא מזכי ברא, דכתיב "דברים ל"ב" ואין מידי מציל, אין אברהם מציל את ישמעאל, אין יצחק מציל את עשו. השתא דאתית להכי - אחז נמי לא אימני - משום כבודו של חזקיהו.
 48 ויקרא רבה (וילנא) פרשת אחרי מות פרשה כג
 שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ב
 49 בראשית פרק כט ד
 50 בראשית פרק לב ז
 51 בראשית פרק יא א
 52 ראה טרוצקי ומרקס
 53 נשמע גם כמו "זה הובן"
 54 ילקוט שמעוני ישעיהו פרק ס [רמז תצט כפי שאמר הרב]
 התקופה המדוברת היא שלחי שנות ה-80 אני חושב, לקראת סוף מלחמת איראן-עיראק.
 55 הקטע מהמהרה"ל אומר: "חלק באלוקי ישראל". הביטוי שהרב מציין כאן בא ממקור אחר. אמנם זה בהקשר מעט שונה, אך כאן המקור לביטוי:
 אוצר המדרשים (אייזנשטיין) חנוכה עמוד 192
 56 שמות לב א
 57 על פי הטון נשמע כאילו הוא יודע היכן זה. אולי זה צורה פדגוגית להעיר את הקהל ע"י שאלות? לא יודע
 58 נראה לי שהכוונה למורה נבוכים חלק ג פרק יג
 59 ישעיהו מ כו
 60 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ב עמוד א
 61 שמות פרק ה פסוק ב
 62 זוהר - הקדמה דף א עמוד ב
 בראשית ר' אלעזר פתח (ישעיה מ') שאו (ד' ל' א) מרום עיניכם וראו מי ברא אלה שאו מרום עיניכם לאן אתר, לאתר דכל עינין תליאן ליה, ומאן איהו פתח עינים, ותמן תנדעון דהאי סתים עתיקא דקיימא לשאלה, ברא אלה, ומאן איהו, מ"י, ההוא (שמות ק"מ א) דאקרי מקצה השמים לעילא, דכלא קיימא ברשותיה, ועל דקיימא לשאלה ואיהו בארס סתים ולא אתגליא אקרי מ"י דהא לעילא לית תמן שאלה, והאי קצה השמים אקרי מ"י
 [פירוש: בראשית, רבי אלעזר פתח, (ישעיה מ) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. שאו מרום עיניכם, לאיזה מקום למקום שכל העינים תלויים בו, ומי הוא פתח עינים, וישם תדעו שהסתים העתיק הזה שעומד לשאלה ברא אלה. ומי הוא "מ"י, ההוא שנקרא מקצה השמים למעלה, שהכל עומד ברשותו. ועל שהוא עומד לשאלה והוא בדרך נסתר ולא גלוי נקרא "מ"י, שהרי למעלה אין שם שאלה. וקצה השמים הזה נקרא "מ"י".]
 63 [סיבלות?]
 64 בראשית לב
 65 [הסטטוס קוו הדתי-חילוני]
 66 [?]
 67 תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד ב
 68 [לא נשמע כ"כ ברור]
 69 בראשית ד יג
 70 מסכת אבות ה ז
 71 אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אליעזר עמוד 29
 72 דברים פרק יב פסוק ד
 73 שמות יט כ
 74 נשמע גם "פיסול"
 75 תלמוד בבלי מסכת יבמות דף כד עמוד א
 76 תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סא עמוד א
 77 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ט עמוד ב:
 רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ואמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל - אמר קרא "בראשית ט"י" יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם - דבריו של יפת יהיו באהלי שם. - ואימא גומר ומגוג! אמר רבי חייא בר אבא: היינו טעמא דכתיב יפת אלהים ליפת - יפיתו של יפת יהא באהלי שם.
 78 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ט עמוד ב:
 רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ואמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל - אמר קרא "בראשית ט"י" יפת אלהים ליפת

וישכן באהלי שם - דבריו של יפת יהיו באהלי שם. - ואימא גומר ומגוג! אמר רבי חייא בר אבא: היינו טעמא דכתיב יפת אלהים ליפת - יפיותו של יפת יהא באהלי שם.

⁷⁹ ויקרא רבה (וילנא) פרשת שמייני פרשה יג

⁸⁰ לא ברור. נשמע גם כמו "עגלה".

⁸¹ נשמע גם "מתימר".

⁸² הכוזרי, מאמר ראשון

⁸³ ישעיהו פרק מט פסוק טו

⁸⁴ שמות טו יא

⁸⁵ תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נו עמוד ב

⁸⁶ ? לא מובן (57: 02)

⁸⁷ [?]

⁸⁸ שמות לב ד

⁸⁹ נשמע גם כמו "קרא"

⁹⁰ ברכות לב ב

⁹¹ איכה רבה פרשה ב ט

⁹² בראשית פרק כז פסוק מ

⁹³ מקור

⁹⁴ נשמע גם כמו "או". לא מובן

⁹⁵ שמות פרק ה ג

⁹⁶ ויקרא כו יב

⁹⁷ ירמיהו ז כג

⁹⁸ שמות יט ג

⁹⁹ בראשית רבה פרשת בראשית פרשה ב סימן ד

¹⁰⁰ בראשית פרק א פסוק ב

¹⁰¹ בראשית י"י

¹⁰² בראשית רבה סד ד: רבי יוחנן ורבי חנינא תרויהון אמרי בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם את בורא

¹⁰³ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ג עמוד א

¹⁰⁴ זוהר חדש - תיקונים כרך ב דף עט עמוד ב: ולית לילה אלא גלות

¹⁰⁵ ברכות א א

¹⁰⁶ המלך - שמלך מעצמו ולא היה מזרע המלוכה:

¹⁰⁷ מסכת אבות ה כ

¹⁰⁸ שם

¹⁰⁹ דברים דו ו

¹¹⁰ רש"י מסכת שבת דף קטז עמוד א:

¹¹¹ פילוסופא - מין

¹¹² תוספות מסכת שבת דף קטז ע"א:

¹¹³ פילוסופא - מין כדפי' בקונטרס ורבינו שמע [מיהודי אחד שבא מארץ יון ואמר] דבלשון יון פלוסופוס הוא דוד החכמה

¹¹⁴ ואית דגרסי פילא סבא והוא לשון לצון שחוק כדאמר באיכה רבתי דפלי ביהודאי פירוש שחוק ונתלוצץ.

¹¹⁵ בראשית רבה פרשת בראשית פרשה ב סימן ד

¹¹⁶ פירוש של הרשב"י בספרו "מגן אבות", לא מצאתי עדיין את המקור המדויק

¹¹⁷ לא מובן. נשמע גם כמו "בגלל זה".

¹¹⁸ למרות שזה לא נשמע במקור, אבל נשמע כאילו מניטו אומר במקום המילה "זוה מבוואר" - "זוה נבואה".

¹¹⁹ בראשית יא א

¹²⁰ הכוונה כנראה לתרבות של מדי, ולא מדעית.

¹²¹ נשמע גם כמו "לימוד" אבל נשמע יותר כמו "תרגום"

¹²² הכוונה כנראה לשיעור על "מאמרי הראי"ה, חנוכה" של הרב קוק, בתחילת מאמר זה

¹²³ שמונה קבצים לרמב"ם, פרק ראשון

¹²⁴ כך נכתב הרמב"ם בשפה היוונית וזה כנראה המקור לשם זה. עם הזמן התפשט כינוי זה, וכך החלו לכתוב את הרמב"ם בשפות האירופיות ובתרבות הכללית. משיחות עם תלמידי הרב הבנתי שמניטו היה עושה הבחנה בין הרמב"ם כפי שהוא מוצג בצורה חלקית בשיח האקדמאי כאיש השכלה וכיוצר משנה פילוסופית - הוא "מיימונידס", לבין הרמב"ם על מכלול אישיותו שהיה בעיקר רב יהודי ופוסק הלכה - הוא הרמב"ם

¹²⁵ תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ט עמוד א:

דתניא: מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסן בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כינסן. ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה, והסכימו כולן לדעת אחת. וכתבו לו "בראשית א" אלהים ברא בראשית, "בראשית א" אעשה אדם בצלם ובדמות, "בראשית ב" ויכל ביום הששי, וישבות ביום השביעי, "בראשית ה" זכר ונקבה בראו, ולא כתבו בראש, "בראשית י"א הבה ארדה ואבלה שם שפתם, "בראשית י"ח" ותצחק שרה בקרוביה, "בראשית מ"ט" כי באפס הרגו שור וברצונם עקרו אבוס, "שמות ד" ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם, "שמות י"ב" ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה, "שמות כ"ד" וישלח את זאטוטי בני ישראל, "שמות כ"ד" ואל זאטוטי בני

ישראל לא שלח ידו, "במדבר ט"ז" לא חמד אחד מהם נשאתי, "דברים ד" אשר חלק ה' אלהיך אתם להאיר לכל העמים, "דברים י"ז" וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדם, וכתבו לו את צעירת הרגלים, ולא כתבו לו "ויקרא י"א" ואת הארנבת, מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה, שלא יאמר: שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה.

¹²³ ויקרא רבה (וילנא) פרשת שמיני פרשה יג

¹²⁴ שמות א' י

¹²⁵ יש חסידות מונקאטש –

(מתוך ויקיפדיה): חסידות מונקאטש היא חצר חסידית שנוסדה בעיר מונקאץ' (בעבר בהונגריה, כיום באוקראינה) בסוף המאה ה-19, על ידי הרב שלמה שפירא, נכדו של הרב צבי אלימלך שפירא מדינוב (ה"בני יששכר"). כיום נמצא מרכז החסידות בבורו פארק בברוקלין ובראשו עומד האדמו"ר רבי משה יהודה לייב רבינוביץ.

אבל כנראה הכוונה לחסידות ספינקא שבספנצה במחוז מרמורש ברומניה. לא יודע אם יש קשר בין החסידויות. לא מבין בזה כ"כ. מייסד החסידות, ר' יוסף מאיר וייס מספינקא, כנראה נקרא כך בגלל שנולד בעיירה מונקאטש. והוא זה שחיבר את הספר עליו הרב דיבר – ה"אמרי יוסף" (מתוך ויקיפדיה: חי מ- י"ח באדר תקצ"ח – ספינקא, ו' באייר תרס"ט היה אדמו"ר, רב, מקובל ומחבר ספרים תורניים, מייסד חסידות בספנצה. היה תלמידם של האדמו"ר מוויזניץ, רבי שלום רוקח מבעלז, והמהרם א"ש).

¹²⁶ הכוונה לתלמידה, בעקבות השאלה שלה שהקדימה את הגמרא

¹²⁷ ירמיה ב' ב

¹²⁸ נשמע גם כמו "רגל".

¹²⁹ נשמע גם כמו "למדנו"

¹³⁰ הכוזרי מאמר א צו

¹³¹ נשמע אולי גם כמו "עבודת האדמה"

¹³² לא מצאתי מקור

¹³³ מתוך ברכת הלבנה

¹³⁴ הכוזרי מאמר שני פ' סו: אמר החבר: ומה תאמר בחכמת שלמה, וכבר דבר על כל החכמות בכח אלהי ושכלי וטבעי, והיו אנשי העולם באים אליו להעתיק חכמתו אל האומות עד מהודו, וכל החכמות הועתקו שרשיהן וכללם מאתנו אל הכשדים תחלה ואחר כך אל פרס ומדי ואחר כך אל יון ואחר כך אל רומי, ולאורך הזמן ורב המצועים לא נזכר בחכמות, שהם הועתקו מן העברים אך מן היוונים והרומים, והמעלה לעברית בעצם הלשון ובמה שנכלל בה מהעניינים.